

**Последваща оценка на Европейските
столици на културата през 2019 г. –
Окончателен доклад**

октомври 2020 г.

Тим Фокс

Лука Мобилио

Ася Павлова

Серджо Гофредо

[Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г. – Окончателен доклад] translated from the original English-language document entitled *[Ex-post evaluation of the 2019 European Capitals of Culture – Final report]*, © European Union, [2020]. Responsibility for the translation lies entirely with the *Municipal Foundation Plovdiv 2019* who used the services of *Scrypta Trsnlation Agency*.

Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г. – Окончателен доклад

октомври 2020 г.

Редактирано от:

Тим Фокс

Лука Мобилио

Ася Павлова

Серджо Гофредо

Настоящият документ е изготвен за Европейската комисия. Той обаче отразява само възгледите на авторите и Комисията не може да бъде държана отговорна за каквото и да е използване на съдържащата се в него информация.

Свързване с ЕС

Europe Direct е услуга, която отговаря на Вашите въпроси относно Европейския съюз. Можете да се свържете с тази услуга:

- чрез безплатен телефон: 00 800 6 7 8 9 10 11
(някои оператори могат да Ви таксуват за тези разговори);
- на следния стандартен номер: +32 22999696; или
- чрез електронна поща: [via:https://europa.eu/european-union/contact_en](https://europa.eu/european-union/contact_en)

Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз, 2020

© Европейски съюз, 2020

Повторното използване не е разрешено

Превод на EN PDF

ISBN NC-02-20-507-EN-N

ISSN 978-92-76-20379-7 doi: 10.2766/30822

Резюме

Настоящият окончателен доклад представя констатациите от последващата оценка на - Инициативата Европейска столица на културата (ЕСК) за 2019 г., направени от „Екорис“ /Ecoris/. Градовете Матера (Италия) и Пловдив (България) бяха двата града ЕСК за 2019 г. Оценката описва как тези градове са разработили своето заявление за кандидатстване и културна програма, как са изпълнили своята година на ЕСК, ползите и въздействията, които са спечелени, както и всеки проблем, който е бил изпитан от градовете. Оценката също така предоставя оценка на това, което градовете действително са предоставили през 2019 г., и описва темите, приоритетите и ключовите проекти, които съставляват техните културни програми за ЕСК. И накрая, оценката също така предлага заключения, препоръки и уроци за бъдещите носители на титлата, кандидати и институции на ЕС. Този доклад започва с въведение, обясняващо целите и методологията на оценката и кратка история на политиката и контекста на ЕСК. Това е последвано от глава за Матера и Пловдив, която излага основните констатации и наблюдения от оценката на всеки от градовете през 2019 г. Докладът завършва с общи констатации и препоръки.

Съдържание

Съдържание	6
Списък с таблици	7
Списък с фигури	7
Списък с графики	8
1.0 Въведение	9
1.1 Цел на доклада	9
1.2 Инициативата ЕСК	9
1.2.1 Цели на Инициативата Инициативата ЕСК	9
1.2.2 Инициативата ЕСК 2019	9
1.3 Оценка на Европейска столица на културата	
1.3.1 Методология за оценка на ЕСК 2019	
1.3.2 Доказателствена база за оценка	15
1.3.3 Пропуски в данните и ограничения	
2.0 Матера	
2.1 Предистория	
2.1.1 Град	
2.1.2 Културен сектор	
2.2 Разработване на Матера 2019	20
2.2.1 Кандидатстване	
2.2.2 Подбор	
2.2.3 Развитие	
2.3 Културна програма	
2.3.1 Европейско измерение	
2.3.2 Градско и гражданско измерение	
2.4 Управление и финансиране	
2.4.1 Управление	
2.4.2 Финансиране	
2.4.3 Маркетинг и комуникации	
2.4.4 Местни проучвания	
2.5 Резултати	39
2.5.1 Културни въздействия	40
2.5.2 Достъп и участие	
2.5.3 Културен капацитет	Error! Bookmark not defined.
2.5.4 Международен профил	
2.6 Наследство	48
2.7 Заклучения	49
2.7.1 Успехи	49
2.7.2 Уроци при изпълнението	50
3.0 Пловдив	50
3.1 Предистория	50
3.1.1 Град	50
3.1.2 Културен сектор	51
3.2 Развитие на Пловдив 2019	50
3.2.1 Кандидатстване	
3.2.2 Подбор	
3.2.3 Развитие	54
3.3 Културна програма	55
3.3.1 Европейско измерение	58
3.3.2 Градско и гражданско измерение	60
3.4 Управление и финансиране	62
3.4.1 Управление	62
3.4.2 Финансиране	64
3.4.3 Маркетинг и комуникации	66
3.4.4 Местни проучвания	68
3.5 Резултати	69

3.5.1	Културни въздействия	69
3.5.2	Достъп и участие	70
3.5.3	Културен капацитет	73
3.5.4	Международен профил	74
3.6	Наследство	75
3.7	Заклучения	76
3.7.1	Успехи	76
3.7.2	Уроци при изпълнението	77
4.0	Заклучения и препоръки	78
4.1	Заклучения	78
4.1.1	Уместност	78
4.1.2	Ефективност	79
4.1.3	Капацитет на изпълнение	84
4.1.4	Съгласуваност	87
4.1.5	ЕС добавена стойност	87
4.2	Препоръки	88
5.0	Приложения	89
5.1	Списък с референции	89
5.1.1	Пловдив	89
5.1.2	Матера	90
5.2	Списък с интервюта	93
5.2.1	Интервюта, направени в Матера	93
5.2.2	Интервюта, направени в Пловдив	94
5.3	Ръководство за интервюта	95
5.4	Технически спецификации	97

Списък с таблици

Таблица 1.1	Йерархия на целите на ЕСК	13
Таблица 2.1	Действителен оперативен бюджет на Матера 2019	34
Таблица 2.2	Разходи на Матера 2019 с течение на времето	34
Таблица 2.3	Действителен приход на Матера 2019	34
Таблица 2.4	Присъствие по време на Матера 2019 и водещи събития/дейности	40
Таблица 2.5	Среден брой служители в предприятия в областта на изкуствата, развлеченията и отдыха (и други услуги) спрямо размери на предприятията	44
Таблица 2.6	Използване на социални медии	47
Таблица 3.1	Разходи и доходи: действителни и планирани цифри	64
Таблица 3.2	Приходи от публичния сектор: реални и планирани цифри	65
Таблица 3.3	Оперативни разходи: действителни и планирани цифри	66
Таблица 3.4	Цялостна посещаемост на Пловдив 2019	70
Таблица 3.5	Данни за имоти под наем от типа <i>Airbnb</i> и <i>Vrbo</i> , заетост и брой гости	74

Списък с фигури

Фигура 2.1	Брой предприятия, извършващи дейност в сферата на изкуствата, развлеченията и отдыха (и други услуги) – годишна процентна промяна	44
Фигура 2.2	Брой на хората, наети в областта на изкуствата, развлеченията и отдыха (и други услуги) – годишна процентна промяна	44
Фигура 2.3	Общо пристигащи в заведенията за туристическо настаняване – годишна процентна промяна	45
Фигура 2.4	Пристигащи национални и чуждестранни туристи в регион Базиликата в заведения за туристическо настаняване – процентна промяна	46
Фигура 2.5	Исторически пазарни приходи от имоти под наем от типа <i>AirBnB</i> за Матера (май 2017 г. – май 2020 г.)	46

Списък с графики

Карте 1	Включване на ученици в Матера 2019	29
Карте 2	Паспорт „Матера 2019“	41

Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г.

Каре 3 Въздействие върху културния сектор	43
Каре 4 Въздействие върху международния туризъм	45

1.0 Введение

1.1 Цел на доклада

„Екорис“ има удоволствието да представи -настоящия окончателен доклад за последваща оценка на европейските столици на културата за 2019 г. (ЕСК). Докладът предоставя окончателни констатации за двете ЕСК въз основа на доказателствата, събрани по време на проучването.

Градовете Матера и Пловдив бяха двата града ЕСК за 2019 г. Оценката се фокусира върху това как тези градове са разработили своето заявление за кандидатстване и културна програма, как са изпълнили своята година на ЕСК, ползите и въздействията, които са спечелени, както и всички проблеми, свързани с наследството, които градовете са изпитали. Оценката също така подчертава какво въщност са предоставили градовете през 2019 г. и описва темите, приоритетите и ключовите проекти, които са съставяли тяхната културна програма за ЕСК. И накрая, оценката също така предлага заключения, препоръки и уроци за бъдещите носители на титли и кандидати за ЕСК, както и институциите на ЕС, от които могат да се учат.

Настоящият доклад започва с въведение, което дава кратка история на политиката и контекста на ЕСК и обяснява целите и методологията на оценката. Това е последвано от глава за Матера и Пловдив, която излага основните констатации и наблюдения от оценката на всеки от градовете през 2019 г. Докладът завършва с общи констатации и препоръки.

1.2 Инициативата ЕСК

1.2.1 Цели на Инициативата ЕСК

Общата цел на Инициативата ЕСК е: „Опазване и насърчаване на многообразието от култури в Европа, подчертаване на общите черти, които те споделят, и насърчаване на приноса на културата за дългосрочното развитие на градовете“.

За постигането на тези цели Инициативата ЕСК се интересува от подпомагане на градовете-домакини за подобряване на обхвата, разнообразието и европейското измерение на тяхната културна сцена, разширяване на участието в културата сред жителите и укрепване на капацитета на културния сектор. ЕСК също така има за цел да повиши международния профил на градовете-домакини и да помогне за популяризирането и честването на различни европейски култури. Както беше подчертано в предишни оценки, ЕСК следователно цели да направи нещо повече от „празнуване на година на културата“ и ползите от домакинството на ЕСК достигат по-далеч от тези, пряко свързани с културния сектор.

При оценката на Инициативата ЕСК за 2019 г. е важно да се посочи общата цел на ЕСК за икономическо сътрудничество, както е посочено в Решението от 2006 г., но актуализирано от предишни оценки, изложени в Таблицата в следващия лист, за да отразява съдържанието на новото правно основание за ЕСК след 2019 г. Общите и стратегическите цели са взети директно от член 2 от новото правно основание, като оперативните цели логично произтичат от тях. Те също така са информирани от критериите за подбор, описани подробно в член 5 от Решението от 2014 г.

1.2.2 Инициативата ЕСК 2019

Матера в Италия и Пловдив в България са ЕСК за 2019 г., присъединявайки се към 60-те града, които вече са домакинствали титлата ЕСК. До 2020 г. всички 28 (оригинални) държави-членки са били ЕСК. Изминаха повече от 30 години, откакто гръцкият министър на културата Мелина Меркури представи европейска резолюция за създаване на Европейска столица на културата през 1985 г. (Първоначално Инициативата е била наречено „Европейски град на културата“).

Инициативата ЕСК защитава и насърчава многообразието от култури в Европа, подчертава общите черти, които градовете споделят, и насърчава приноса на културата за дългосрочното развитие на градовете. За постигането на тези цели, Инициативата ЕСК има за цел да помогне на градовете-домакини да подобрят обхвата, разнообразието и европейското измерение на тяхното културно предложение, да разширят участието в културата сред жителите и да укрепят капацитета на културния сектор. ЕСК също така има за цел да повиши международния профил на градовете-домакини и да помогне за популяризирането и честването на различни европейски култури. Както беше подчертано в предишни оценки, ЕСК следователно цели да направи нещо повече от „празнуване на година на културата“ и ползите от домакинството на ЕСК достигат по-далеч от тези, пряко свързани с културния сектор.

Специалната роля, която градовете играят в културата, е призната от Резолюция¹ от 1985 г., която въвежда концепцията за „Европейски град на културата“, по-късно трансформирана с Решение на Европейския парламент и на Съвета от 1999 г. в „Европейска столица на културата“ (ЕСК). Това цели създаването на по-предсказуема, последователна и прозрачна ротационна система за определяне на титлата, като взема за своя правна основа член 151 от Договора (сега член 167), който призовава ЕС да „допринесе за разцвета на културите на държавите-членки, като същевременно се зачита тяхното национално и регионално многообразие и в същото време се извежда на преден план общото културно наследство“. По-късно Решението от 1999 г. е изменено през 2004 г. с цел да се интегрират държавите-членки, които са се присъединили към ЕС².

През 2006 г. е взето допълнително Решение, което въвежда нови процеси за подбор, съфинансиране и мониторинг за ЕСК за годините 2013 – 2019³. Съгласно процедурите за подбор, държавите-домакини поемат отговорност за избора на град, въпреки че трябва да организират национално състезание. Съответните органи в държавите-домакини публикуват покана за кандидатстване 6 години преди да се обърнат към домакините, а градовете, заинтересовани да спечелят титлата, трябва да представят своето предложение, като отговорят на въпросник в рамките на около 10 месеца. Комисия от независими експерти в областта на културата (тринадесет независими експерти, от които седем номинирани от институциите на ЕС и шест от съответната държава-членка) се събира приблизително 5 години преди годината, за да оценят първоначалните предложения спрямо критериите и да издадат кратък списък на градовете (предварителна селекция). Градовете, които са включени в списъка, са поканени да подадат по-подробни заявления, използвайки образец, предоставен от Европейската комисия⁴. След това комисията се събира приблизително 9 месеца след срещата за предварителен подбор, за да оцени окончателните предложения спрямо критериите и да препоръча по един град от държава-домакин за титлата.

Процедурите за мониторинг изискват от определените градове да представят два доклада за мониторинг (съответно 27 месеца и 11 месеца преди годината за ЕСК). Подаването на докладите е последвано от официални срещи за мониторинг, организирани от Европейската комисия, с Комисията (съставена от онези седем членове, номинирани от институциите на ЕС), съответно 24 месеца и 8 месеца преди годината за ЕСК. Целта е да се провери напредъкът, да се гарантира, че градовете изпълняват ангажиментите си и да им се предоставят насоки за изпълнение. Възможно е също така да се организират допълнителни неформални срещи между членовете на Комисията и представители на града под егидата на Комисията, ако това се изисква.

¹ Европейска комисия (1985). Резолюция на министрите, отговарящи за културните въпроси, относно годишното събитие Европейски град на културата (7081/84).

² Европейски парламент (2005). Решение 649/2005/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 13 април 2005 г. за изменение на Решение № 1419/1999/ЕО за установяване на действие на Общността за събитието Европейска столица на културата за годините 2005 до 2019.

³ Европейски парламент (2006). Решение 1622/2006/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 24 октомври 2006 г. за установяване на действие на Общността за събитието Европейска столица на културата за годините 2007 до 2019.

⁴ Европейска комисия (2017). Шаблон за покана за кандидатстване, включително въпросник за подбор. Достъп от: https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/sites/default/files/library/capitals-culture-call-applications2019_en.pdf

Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г.

Решението от 2006 г. също така въведе „Наградата *Melina Mercouri*“: условна награда от 1,5 милиона евро, която се присъжда на определени градове преди началото на годината, въз основа на препоръка, предоставена от мониторинговия панел. Тази награда се е присъждала за всички ЕСК между 2010 и 2019 г.

Процедурите за подбор, мониторинг и съфинансиране от ЕС, въведени с Решение 1622/2006/ЕО, също са били предмет на специфична оценка, предприета от „Екорис“⁵. В рамките на тази оценка се стига до заключението, че процедурите представляват значително подобрение в сравнение с тези, които са действали в контекста на Решението от 1999 г., и които според последващата оценка от 2009 г. са били недостатъчни, за да идентифицират систематично проблемите и да предпришат коригиращи действия. Тя също така установява, че процесът на мониторинг е изиграл роля за укрепването на ЕСК, по-специално фокусът върху европейското измерение, като същевременно предоставянето на финансиране от ЕС под формата на награда, а не на безвъзмездна помощ, е намалило административната тежест и е увеличило гъвкавостта при използването от финансирането.

В допълнение към официалните дейности, предвидени в Решението за ЕСК, Генерална дирекция „Образование, младеж, спорт и култура“ (ГД „Образование и култура“) на Европейската комисия прилага редица неформални съпътстващи мерки, включително ръководство за градовете-кандидати, насоки за собствените оценки на градовете, проучвания, срещи за напредъка, провеждани между Комисията и градовете шест месеца след определянето им за ЕСК, информационни дни и възможност градовете да се свържат и обсъдят с ГД „Образование и култура“ всички въпроси или проблеми, пред които могат да се изправят, и да получат помощ и съвети. Обикновено тази подкрепа се счита и определя от кандидатите за полезна, както се вижда от оценката на процедурите за кандидатстване и подбор и консултациите относно европейските столици на културата (ЕСК) след 2019 г.⁶. Комисията също така предприема стъпки за насърчаване на успехите и уроците, извлечени от ЕСК, включително чрез уебсайта си и чрез публикации, като например сборник с препоръки, направени в предишни последващи оценки или брошура, посветена на 30-те години на ЕСК, и демонстриране на успешни проекти⁷.

През 2012 г. Европейската комисия предложи нова правна основа за ЕСК от 2020 г. нататък, информирана от констатациите от предишни оценки, консултации и проучвания⁸. Това предложение беше предмет на обширни дискусии и преговори, които завършиха с Решение № 445/2014/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 16 април 2014 г. за установяване на действие на Съюза „Европейски столици на културата“ за годините 2020 – 2033, с което е отменено Решение № 1622/2006/ЕО. Няколко ключови елемента на Инициативата останаха непроменени, като напр. хронологичният ред за получаване на права, двуетапният процес на подбор, основан на едногодишни културни програми, създадени специално за събитието, и фактът, че градовете ще останат носители на титлата (въпреки че офертите могат да продължат за включване на околния регион). Сред нововъзникващите промени от 2020 г. са:

- премахване на необходимостта от потвърждение на ниво ЕС, като домакините на титли ЕСК се определят директно от съответната държава-членка;
- частично отваряне на Инициативата за страни кандидатки и потенциални кандидатки (с Европейската комисия, отговорна за официалното определяне в тези случаи); и

⁵ „Екорис“ (2011), *Междинна оценка на процедурите за подбор и наблюдение на европейските столици на културата (ЕСК) 2010-2016*. Достъп от: http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc/ecoc/ecoc_assignment_final_report_en.pdf

⁶ „Екорис“ (2011) *Европейските столици на културата (ЕСК) след 2019 г.* – Онлайн консултация. Достъп от: http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc/ecoc/online_consultation_executive_summary.pdf

⁷ *Европейска комисия (2015), Европейски столици на културата*. Достъп от: <http://bookshop.europa.eu/en/european-capitals-of-culture-pbNC0215840/>

⁸ http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/capitals/capitals-beyond-2019_en.htm;

Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г.

- по-строги и по-конкретни критерии за подбор, включително по-силен акцент върху дългосрочното въздействие на Инициативата и засилване на европейското измерение.

Важна промяна, която се случи след приемането на Решението от 2014 г., е, че Обединеното кралство вече не отговаря на условията за домакинство на ЕСК през 2023 г., тъй като напусна ЕС през 2020 г. и не отговаря на изискванията за участие като трета страна.

Таблица 1.1 Йерархия на целите на ЕСК

Общи цели			
Опазване и насърчаване на многообразието от култури в Европа, подчертаване на общите черти, които те споделят, и насърчаване на приноса на културата за дългосрочното развитие на градовете.			
Специфични цели (СЦ)			
СЦ1: Подобряване на обхвата, разнообразието и европейското измерение на културното предложение в градовете, включително чрез транснационално сътрудничество	СЦ2: Разширяване на достъпа до култура и участието в нея	СЦ3: Укрепване на капацитета на културния и творческия сектор и връзките му с други сектори	СЦ4: Повишаване на международния профил на градовете чрез култура
Оперативни цели			
Културни въздействия	Достъп и участие	Културен капацитет	Международен профил
<p>Стимулиране на разнообразен набор от културни дейности с високо художествено качество;</p> <p>Прилагане на културни дейности, насърчаващи културното многообразие, диалог и взаимно разбирателство;</p> <p>Прилагане на културни дейности, подчертаващи (споделени) европейски култури и теми;</p> <p>Включване на европейски творци, насърчаване на сътрудничеството с различни страни и транснационални партньорства;</p> <p>Комбиниране на традиционните форми на изкуството с нови видове културна изява;</p>	<p>Създаване на нови и устойчиви възможности за широк кръг граждани да присъстват или да участват в културни събития;</p> <p>Включване на местни граждани, творци и културни организации в разработването и изпълнението;</p> <p>Предоставяне на възможности за доброволчество и насърчаване на връзки с училища и други доставчици на образование;</p>	<p>Подобряване на културната инфраструктура;</p> <p>Развиване на уменията, капацитета или управлението на културния сектор;</p> <p>Стимулиране на партньорството и сътрудничеството с други сектори;</p>	<p>Привличане на интереса на широка европейска и международна общественост;</p>

1.3 Оценка на Европейска столица на културата

1.3.1 Методология за оценка на ЕСК 2019

Методологията за оценка на ЕСК внимателно следва подхода, възприет в предишни оценки на Инициативата. Фокусът на методологията за оценка е върху проучванията на градско ниво и по-специално събирането на данни и възгледите на заинтересованите страни от Матера и Пловдив. Поради разпространението на COVID-19 в края на февруари – началото на март, методологията беше ревизирана и първоначално планираните посещения в двата града не се проведоха, а интервюта лице в лице бяха заменени от дистанционни и онлайн срещи със заинтересованите страни. По договореност с клиента, от съображения за безопасност бяха проведени интервюта по телефона, *Skype* или *Microsoft Teams*.

Основните източници за оценка бяха следните:

- Литература на ниво ЕС: това включва брифинги за политиката и законодателството на ЕС на по-високо ниво, документи, решения и други документи, свързани с ЕСК. Това се фокусира главно върху доклади за предварителен подбор и подбор, доклади, изготвени от мониторинговия и консултативния панел, и оригинални насоки за кандидатстване, за да се разбере как са се развивали двете ЕСК в първите дни. Бяха проведени консултации и с академични изследователи относно Инициативата ЕСК и ролята на културата в развитието на градовете, както е изложено по-рано в този раздел.
- Литература на ниво ЕСК от Матера и Пловдив: това включва оригиналните тръжни книги и заявления, годишни доклади и други вътрешни документи на ръководните органи в Матера и Пловдив, пакети за кандидатстване за Покани за предложения и различни видове литература, базирана на самата културна програма. Също така бяха събрани и анализирани ключови данни от мониторинга и по-специално доклади за местна оценка.
- Количествени данни: когато бяха налични, бяха събрани доказателства, свързани с всяка ЕСК във връзка с бюджети и разходи, брой проекти и събития, нива на участие и данни за аудиторията, данни в социалните медии, статистика от имоти от типа *AirBnB* и *Vrbo*, брой местни и международни туристи, както и други количествени данни, които да показват и описват работата и ползите от ЕСК.
- Интервюта с ключови заинтересовани страни: проведени бяха общо 60 интервюта:
 - ▷ Интервюта с ръководни екипи: лицата, отговорни за проектирането и ежедневното прилагане на ЕСК, бяха интервюирани дистанционно в периода от април до юни 2020 г. Интервюирани бяха всички ключови служители в агенциите за доставка, включително отговорните за изпълнителен мениджмънт, художествено ръководство, маркетинг и комуникация, международни отношения, изпълнение на проекти и финансов мениджмънт;
 - ▷ Интервюта с ключови заинтересовани страни: Бяха проведени и дистанционни интервюта със заинтересовани страни, пряко и непряко участващи или в планирането, или в изпълнението на ЕСК, заедно с тези, които бяха по-широко свързани с културната, социалната, икономическата или политическата програма на градовете-домакини. Заинтересованите страни включваха работещите в културни организации, местните власти, представители на бизнес сектора и туристическите агенции, медийни организации, както и доброволчески и обществени организации. Интервюирани бяха и мениджъри на отделни проекти и дейности, подкрепяни от ЕСК, които съставляваха културната програма на всеки град. В допълнение бяха интервюирани някои

международни партньори на градовете-домакини, което даде външна перспектива за ЕСК;

- ▷ Интервюта със заинтересовани страни на ниво ЕС: беше интервюиран един член на групата за подбор и наблюдение.
- Проучване сред ръководителите на проекти и културните оператори в Матера: за да се потвърдят резултатите от оценката, беше проведено проучване сред ръководителите на проекти и културните оператори в Матера. За съжаление процентът на отговори на това проучване беше изключително нисък (5% процента). Тази липса на отговори най-вероятно се дължеше на умората от проучването, тъй като същите заинтересовани страни вече бяха проучени от Фондацията и други изследователски организации. Също така, проучването беше направено през лятото, когато културните оператори най-накрая можеха да започнат отново своите дейности след блокирането поради COVID-19. Всичко това най-вероятно остави малко време за целевата група да попълни нашето проучване. Проучването имаше за цел да събере доказателства за въздействието на ЕСК върху културния сектор и капацитета на културните оператори. За да оцени този аспект при липса на представителни резултати от проучването, изследователският екип използва: 1) данни за изпълнените дейности за изграждане на капацитет; 2) качествени доказателства от интервюта (включително проекти); 3) статистически данни за културния сектор. Триангулацията на три източника показва положително въздействие върху сектора, което беше потвърдено от малкото отговори на проучването (макар и не представителни, събраните отговори бяха използвани за проверка и триангулиране на констатациите от споменатите други източници).
- В Пловдив, в периода от 2017 г. до 2020 г., няколко проучвания (т.е. представително проучване сред възрастното население на Пловдив, анкета сред посетителите на събитията на ЕСК и проучване сред ромски домакинства в Столипиново), както и 50 интервюта с културни институции, бяха проведени от частната консултантска компания, натоварена да наблюдава Инициативата ЕСК. Тъй като вече бяха събрани обширни данни и, за да се избегне дублиране на консултативни дейности със заинтересовани страни, в Пловдив не беше стартирано проучване в рамките на последващата оценка на ЕСК 2019.

1.3.2 Доказателствена база за оценка

Този подраздел обсъжда съдържанието и ограниченията на доказателствата, които използва оценката на ЕСК за 2019 г. Той подчертава естеството и обхвата на методологията, на която се основават крайните резултати от оценката.

- Методологията, изложена в оригиналната договорена оферта, е фокусирана върху събирането на мненията на различни заинтересовани страни чрез интервюта. Въпреки че този метод дава предимно качествени доказателства, това е много полезен подход за разбиране на различните въпроси, изложени в Искането за услуга. Получаването на възгледите на заинтересованите страни, които често са изпълнявали ЕСК в продължение на няколко години, или заинтересовани страни, които са работили в културната област в градовете през по-голямата част от кариерата си или са били тясно ангажирани с въпроси като разработване на оферти, наследствено планиране и развитие на общността, е от ключово значение за разбирането на работата по ЕСК, а също и на ползите, които са спечелени. Тези заинтересовани страни имат подходящи и полезни възгледи, които оценката трябва да събира и използва колкото е възможно повече.
- Методологията, използвана в европейската оценка, е в съответствие с ресурсите, предоставени за проучването. Бюджетът позволи значителен брой интервюта със заинтересовани страни и анализ на вторични данни, събрани от различни източници.

Ресурсите за оценка, включително нейният бюджет, не позволиха подробно моделиране, оценки на икономическото въздействие или мащабни проучвания. Това означава, че доказателствата, използвани извън интервютата, зависят от местната оценка и други изследвания, поръчани от градовете ЕСК. Ако градовете са възложили големи и амбициозни оценки, които предоставят количествени данни за въздействията, икономическите ползи и проучванията на населението преди, по време и след годината на ЕСК, тогава европейската оценка ще има голяма полза от тази информация.

- Оценката беше възложена да продължи от декември 2019 г. до октомври 2020 г. Това означава, че оценителите са започнали своята работа в края на годината на ЕСК и следователно не са предприели никакви първични проучвания преди годината на ЕСК. Тоест, всяка изходна информация и оценка преди годината на ЕСК разчита на вторични доказателства, предоставени от градовете ЕСК.
- Както се изисква в първоначалната апликация, методът, използван за оценката на ЕСК за 2019 г., е до голяма степен същият като за предишни години. Следователно предишните европейски оценки са използвали подобен подход, основан на интервюта със заинтересовани страни и събиране и анализ на вторични данни.
- Глобалната пандемия COVID-19 очевидно повлия на проучването и задължи екипа за оценка, в съгласие с ГД „Образование и култура“, да преразгледа първоначалната методология. По-специално, не беше възможно посещение на градовете ЕСК и провеждането на интервюта лице в лице. Макар това до голяма степен да се компенсира от увеличен брой телефонни интервюта, то също така ограничи възможностите на екипа за оценка да достигне до някои заинтересовани страни (т.е. представители на проекти). Оценката обаче се гради върху силни количествени основи чрез данни, събрани от градовете и европейска и национална статистика. Освен това тези данни се подсилват от качествени доказателства, събрани чрез общуване с голямо разнообразие от заинтересовани страни (напр. представители на градове, проекти, местни, регионални и национални власти, културни оператори и граждани).

1.3.3 Пропуски в данните и ограничения

Този подраздел изследва ключовите пропуски в данните и доказателствата, които оценката на ЕСК за 2019 г. е взела предвид и които ще бъдат от значение при прочитането на окончателните доклади за оценка.

1.3.3.1 Матера

Ограниченията на доказателствената база за Матера са свързани главно с ключовите показатели за ефективност, събрани от Фондацията на годишна база от редица различни източници. Ключов източник на количествени доказателства за тази оценка трябваше да бъде мониторинговата информация от над 100 ключови показатели за ефективност, които агенцията за доставка събираще постоянно. Тези показатели се отнасят до измервания, свързани с пет ключови теми:

- Достъп до култура и участие;
- Икономия и туризъм;
- Културна жизненост и устойчивост;
- Имидж и възприемане;
- Процес на управление и изпълнение.

Въпреки че тази съществуваща информация е полезен източник за европейската оценка, заслужава да се отбележи, че има няколко основни ограничения за тези данни:

- Няколко показателя са свързани с проблемите на макро ниво, като например дела на регионалното финансиране, отпуснат за нови културни програми, или броят на възможностите за обучение, предлагани на предприемачите в сектора на творческата индустрия. Поради тази причина някои от показателите надхвърлят влиянието на ЕСК и се отнасят до въпроси, които Инициативата ЕСК няма как наистина да промени.
- Някои от показателите не бяха напълно актуализирани преди крайния срок на проекта на окончателния доклад за европейска оценка. По-специално, данните относно културното гражданство и процеса на управление и изпълнение все още не са качени на отворения портал за данни на Фондацията.
- Както бе споменато по-горе, анкетата между ръководителите на проекти и културните оператори не успя да събере достатъчен брой отговори. Въпреки че това се дължи най-вече на умората от проучването, имаше допълнителни ограничения, които трябва да се вземат предвид. Поради паралелно проучване сред същата целева група, Фондацията не успя да предостави подкрепа за разпространението на проучването за оценка. Освен това, поради Общия регламент за защита на личните данни, Фондацията не успя да предостави данни за контакт на целевата група, поради което контактите трябваше да бъдат получени чрез публично достъпна информация.

1.3.3.2 Пловдив

Ограниченията на доказателствената база за Пловдив са свързани главно с показателите, определени в мониторинговата рамка на апликационната книга и събрани от външен доставчик в периода от 2017 до 2019 г. чрез редица проучвания. Ключов източник на количествени доказателства, които европейската оценка може да използва, е мониторинговата информация от 39 показателя, които се отнасят до четири ключови области за оценка:

- Трансформиране на културния сектор;
- Въздействия върху идентичността и имиджа;
- Социални въздействия;
- Икономически въздействия.

Въпреки че този аспект на съществуващата информация е **полезен** източник за европейската оценка, заслужава да се отбележи, че има три ключови ограничения, които европейските оценители отбелязват във връзка с тези данни:

- Някои от показателите изглеждат извън влиянието на ЕСК и се отнасят до въпроси, които Инициативата ЕСК няма как наистина да промени. Например има показатели, свързани с 15% намаление на неграмотността и напускане на училища в квартал „Столипиново“ или повишено ниво на толерантност и приемане на уязвимите групи в обществото. ЕСК може да допринесе за постигането на тези цели, но други външни фактори ще бъдат основните двигатели на промяната за тези видове показатели. Това означава, че европейската оценка ще използва някои от показателите по-скоро като контекстуални, отколкото като преки показатели за успех за ЕСК.
- Някои от показателите нямат приложен количествен елемент, нито по отношение на основния показател, нито по отношение на цел. Например показателите, свързани с индекса за качество на живот и щастие или оценката на околната среда, нямат никакъв

количествен елемент. Това означава, че въпреки че показателите биха могли да бъдат полезни, някои от тях ще дадат само качествена, а не количествена информация за европейската оценка.

- Има някои предизвикателства, свързани с източниците на информация за показателите, свързани с растежа в областта на туризма. За броя на местните и международните посетители, както и за броя на нощувките, най-надеждният източник на данни е Националният статистически институт, който обаче проследява само заведения за настаняване на туристи с 10 и повече места. Тъй като тези заведения представляват около 30% от потока от посетители, докладваните данни за тези показатели са само груба оценка.

2.0 Матера

2.1 Предистория

2.1.1 Град

Матера е сравнително малък град с 60 000 жители, разположен в региона Базиликата в Южна Италия. Той е столица на провинция Матера и е известен като „*Città Sotterranea*“ (Подземният град). Днес Матера е известен в цял свят със своя исторически център, наречен *I Sassi*. Тази област включва две области (*Sasso Caveoso* и *Sasso Barisano*) с древни пещерни жилища, обитавани от периода на палеолита. През 1993 г. *I Sassi* е признат от ЮНЕСКО за обект на световното наследство, представляващ „изключителен пример за посечено селище, адаптирано перфектно към своята геоморфологична обстановка и екосистема“, както и „изключителен пример за архитектурен ансамбъл и пейзаж, илюстриращи редица значими етапи от човешката история“⁹.

Матера има силен фокус и традиции в селските райони, а земеделието представлява основната икономическа дейност в продължение на много векове. Днес Матера се характеризира с диверсифициран икономически сектор, до голяма степен повлиян от възхода на секторите на туризма, занаятите и научните изследвания, които са заменили местния „мебелен квартал“, възникнал през последните десетилетия на 20 век.

Матера е идеален пример за градско възраждане и регенерация. До 50-те години Матера е била засегната от високи нива на бедност и детска смъртност, отчасти поради необитаемите условия на *Sassi*. Карло Леви, италиански интелектуалец, заточен от фашисткия режим в град близо до Матера, описва в известната си книга „Христос се спря в Еболи“ трудните условия на хората, живеещи в жилищните пещери. През 1952 г., след оплакване от тази ситуация на секретаря на Комунистическата партия Палмиро Толиати, в което градът е обявен за „национален срам“, италианският премиер Алсиде Де Гаспери обявява извънредно положение и през 1964 г. хиляди хора са принудително преместени от *Sassi* в новопостроени квартали около града. За замислянето и реализирането на тези нови квартали, в Матера са събрани най-добрите архитекти и урбанисти от онова време, която и към момента остава модел за социални жилища в международен мащаб и благодарение на сътрудничеството на UNRRA-CASAS (Администрация за подпомагане и рехабилитация на ООН – Административен комитет за бездомни хора). В резултат на това принудително преселване центърът *Sassi* е изоставен и бързо се превръща в град-призрак.

В края на 60-те и 70-те години група студенти и млади специалисти от Матера започват да се грижат за тези изоставени структури. Те изследват както градския древен център, така и някои пещери от близкото планинско плато. В резултат на този подновен интерес различни изследвания допринасят за повишаване на осведомеността относно историческия, социалния и културния потенциал на

⁹ Списък на световното наследство на ЮНЕСКО. *I Sassi* и Паркът на рутестрийските църкви в Матера. Достъп от: <http://whc.unesco.org/en/list/670>

историческия център на Матера¹⁰. Всъщност изследванията подчертават как тези пещери могат да представляват пример за традиционно човешко селище, което е поддържало хармонична връзка с естествената си среда с течение на времето. Това променено отношение към града и обновената градска среда води до одобряването през 1986 г. на Специалния закон 771, който най-накрая дава възможност на гражданите на Матера да заселят отново жилищните пещери. Въпреки това голяма част от тези пещери са отстъпени от предишните обитатели по време на преместването за публична собственост в замяна на модерни апартаменти и парцели: това променя ландшафта на *I Sassi*, който вече не е предназначен само за битови нужди, но може да включва и търговски, културни и туристически цели.

Днес по-голямата част от древния център е реставриран, а пещерите са преобразувани в хотели, ресторанти, кафенета, както и културни пространства като театри, музеи и изложбени пространства. Тези дейности превръщат града в регионална столица за отдих и култура и помагат на Матера да се утвърди като дестинация за регионални посетители.

2.1.2 Културен сектор

Като един от най-древните градове в света, Матера предлага голямо разнообразие от древни църкви и археологически обекти. Както бе споменато по-горе, Матера е известен още като „Подземния град“ и *Ipogeo Materasum*¹¹ представлява изключително свидетелство за подземната среда, изведена на светло чрез консервационен процес на възстановяване. *Ipogeo Materasum* се състои от 1200 квадратни метра пътища, къщи, цистерни, места за търговия и за поклонение.

В историческия център на града *I Sassi* могат да се открият театри и музеи. Например, *Casa Cava*¹² е своеобразен пример за театър, намиращ се в пещерите, който е домакин на концерти, както и на други културни и мултимедийни събития. Няколко музея се намират и в центъра на града, като напр. Националният археологически музей *Domenico Ridola*, включващ реликви от епохата на палеолита и неолита, Музеят за средновековно и модерно изкуство и Музеят за съвременна скулптура. Частните изложбени пространства също са домакини на временни изложби в пещерите. И накрая, друга особеност на Матера е представена от големия брой рупестрийски църкви, разпръснати в и около града, като Църквата „Санта Барбара“ и Църквата „Сан Пиетро Барисано“.

Освен това филмовите продукции изиграват ключова роля за разпространението на информация за Матера по време на подготвителните фази преди 2019 г. От 2014 г. досега в Матера са заснети около 30 филма и късометражни филми главно благодарение на ангажмента на *Lucana Film Commission*, като напр. *Veloce come il vento* (2016) от Матео Ровере (заснет вечерта на обявяването на печелившата ЕСК за 2019 г.), „Бен-Хур“ (2016) от Тимур Бекмамбетов с Морган Фрийман, „Жената-чудо“ (2017) от Пати Дженкинс и „Смъртта може да почака“, най-новият филм за Джеймс Бонд, заснет през 2019 г. и пуснат по-късно през 2020 г. Тези продукции допринасят за повишаване на осведомеността за града по света, а Фондация „Матера-Базиликата“ /*Matera-Basilicata Foundation*/ се придържа към тази тенденция и стратегия, като насърчава съответни проекти в рамките на кинематографската област, включително:

- *MaTerre*, продуциран заедно с *Rete Cinema Basilicata* и *Lucana Film Commission*, е резултат от артистична резиденция през пролетта на 2019 г. в Матера: филмът показва града през перспективата на няколко евро-средиземноморски творци в диалог с местната традиция и литература, използвайки и 3D технология;

¹⁰ Fabbri, M. (1971). *Matera dal sottosviluppo alla nuova città* (Vol. 6). Basilicata editrice.

Concorso internazionale per la sistemazione dei Sassi di Matera, & Bertelli, L. (1974). *Indagine storico-urbanistica architettonica dei Sassi*.

¹¹ *Ipogeo Materasum*. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.ipogeomaterasum.com/en/>

¹² *Casa Cava*. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.casacava.it>

Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г.

- *Formula Cinema*, насочен главно към продуцирането на филм на Мохсен Махмалбаф, известен вече в Италия със своя *Viaggio a Kandahar*. Тази продукция е свързана с поредица от кино работилници за местната общност;
- *Il Nuovo Vangelo*, филм, режисиран от Мило Рау и изцяло заснет в Матера и в централните за прием на мигранти в региона. Филмът е част от проекта *Topoi, teatro e nuovi miti*¹³ и се характеризира с участието на граждани и мигранти за повишаване на осведомеността по проблемите, пред които са изправени мигрантите и други маргинализирани групи;
- *Vado verso dove vengo* е документален филм, създаден в контекста на проекта *Storylines*¹⁴. Документалният филм описва историите и живота на хора, емигрирали от Базиликата (както старата, така и новата емиграция) и ги свързва с историите на хората, решили да останат.

2.2 Разработване на Матера 2019

2.2.1 Кандидатстване

В съответствие с Решение 1622/2006/ЕО, Италия имаше право да бъде домакин на Европейска столица на културата през 2019 г., заедно с България. Италианското министерство на културното наследство и дейности и туризъм беше отговорно за организирането на състезанието, разделено на две фази: предварителен подбор (кратък списък на градовете, подали оферти) и окончателен подбор (един град, препоръчан за титлата). Беше създадена специална **комисия за подбор** от 13 членове: 7 членове, номинирани от различни институции и органи на ЕС, а останалите 6, номинирани от министерството, след консултация с Европейската комисия. Министерството изпрати покана за подаване на заявления, достъпна за всички италиански градове през ноември 2012 г. и получи рекорден брой от 21 заявления. По време на **срещата за предварителен подбор**, проведена в Рим година по-късно, Комисията препоръча на министерството да покани шест града на финалния етап, а именно Каляри, Лече, Матера, Перуджа, Равена и Сиена.

Заявлението за ЕСК, подадено от фондация „Матера“¹⁵, подчерта важността на процеса на културно обновяване, не само за Матера, но и за цяла Южна Италия, в период, характеризиращ се с икономически и социален упадък. В този контекст перспективата Матера да бъде определена за ЕСК през 2019 г. стана централен аспект на Стратегическия план за 2020 г. за град Матера¹⁶. Тази стратегия беше вдъхновена от стратегическите планове на други италиански и европейски градове и имаше за цел да се справи с икономическия упадък в района (фокусиран основно върху производството на мебели) чрез максимизиране на въздействието на културните и творчески индустрии, културното наследство, социалните иновации и устойчивия културен туризъм.

Решението за изготвяне на заявление беше взето от община Матера през 2010 г. в резултат на нарастващия интерес към тази инициатива в града и сред местните културни и младежки сдружения. По-специално, гражданите на Матера оказаха силно влияние върху окончателното решение на общината да се кандидатира за ЕСК, като беше създадена организация на гражданите, наречена *AssociazioneMatera2019*, с цел да се повиши осведомеността относно възможността, която такъв статут би могъл да донесе сред гражданите. *AssociazioneMatera2019* също така влезе в сътрудничество с Фондацията при написването на първата апликационна книга. В допълнение към прякото участие на

¹³ Фондация „Матера 2019“. Официален уебсайт. Достъп до: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/programma-2019/temi/continuita-e-roture/1345-topoi-teatro-e-nuovi-miti.html>

¹⁴ Фондация „Матера 2019“. Официален уебсайт. Достъп до: <https://www.matera-basilicata2019.it/en/programme-2019/themes/reflections-and-connections/1358-storylines-the-lucanian-ways.html>

¹⁵ Фондация „Матера-Базиликата 2019“ е органът, натоварен с изпълнението на програмата ЕСК. Основана е на 3 септември 2014 г. и ще продължи дейността си до 31 декември 2022 г.

¹⁶ Comune di Matera. *Matera Comuni Energie – verso il nuovo piano strategico*. Достъп до: http://www.comune.matera.it/images/utlita/piano_strategico/comuni%20energie-web.pdf

общината в процеса на кандидатстване, важно е също така да се спомене и ролята и синергията, разработени през този период с регионалните администратори и културните оператори. В това отношение процесът на кандидатстване за ЕСК допринесе за създаването на мрежа от регионални заинтересовани страни и за насърчаване на сътрудничеството между двата основни града в региона Базиликата (т.е. Матера и Потенца), чиито отношения винаги са се характеризирали със силно съперничество.

Този подход „отдолу-нагоре“ обаче загуби част от своята значимост и тласък по време на етапите на кандидатстване, тъй като в крайна сметка процесът на кандидатстване се управляваше директно от общината с назначаването на конкретна комисия, включително мениджъри и културни оператори със стабилен опит в европейските културни проекти, както и ключови регионални заинтересовани страни (т.е. университети, културен отдел, служба за насърчаване на туризма и др.). Въпреки това бяха проведени редица дейности за повишаване на осведомеността и интереса към инициативата сред местното население.

Комисията, отговаряща за процеса на кандидатстване, се характеризираше с две различни области: научен и административен комитет. В административния комитет участваха различни видове заинтересовани страни, като напр. кметът на Матера, президентът на региона Базиликата, деканът на Университета в Базиликата и председателят на Търговската камара на Матера и др. Научният комитет включваше добре познати членове, свързани с инициативата ЕСК.

2.2.2 Подбор

След срещата за предварителен подбор през ноември 2013 г. комисията изготви доклад. В този доклад се подчертава, че Матера е представила силна и ясна концепция, насочена към цялостно отношение към културата и към създаване на промяна чрез гражданство и участие. В допълнение към това от доклада се вижда, че комисията е оценила подхода „отдолу-нагоре“ при процеса на кандидатстване.

Докладът за предварителен подбор също така подчерта няколко критични точки, които трябва да бъдат разгледани по-добре от всички градове, включени в списъка:

- разширяване на осведомеността на техните собствени граждани относно многообразието на европейските култури;
- осигуряване на по-ясни връзки с граждани от други държави;
- включване на точни и реалистични бюджети в своите книги за оферти;
- засилване на фокуса върху плановете за оценка и мониторинг, чрез детайлизиране на техните цели и методологии.

След това предварително избраните градове бяха помолени от италианското министерство да подадат своите преразгледани заявления до септември 2014 г. Делегация от четирима членове на комисията посети шестте града в списъка между 3 и 13 октомври, прекарвайки по един ден във всеки град. **Окончателната среща за подбор** се проведе в Рим на 15 – 17 октомври 2014 г.

Градовете представиха своите ревизирани оферти, а Комисията за подбор посочи своята оценка в окончателния доклад. Общата обратна връзка, предоставена от Комисията, като цяло беше много положителна, тъй като приветства значителните усилия на всичките шест града измежду предварителния и окончателния подбор. По-специално Комисията оцени близките взаимоотношения, установени от всичките шест града с българските им колеги, и факта, че изготвянето на окончателната -кандидатура се счете за приоритет в плановете за развитие на градовете и региона. След първото гласуване Матера беше избрана за победител в състезанието.

Финалната програма, представена от Матера под заглавието *OpenFuture*, беше изградена върху пет теми (вж. Раздел 3.1.5) и имаше за цел да използва културата като двигател за замислянето на отворено

бъдеще, за укрепване на многообразието от граждани, участващи в културни дейности и за изграждане на полезни и устойчиви културни инфраструктури. За да представят своята програма, представителите обясниха как ангажирането на гражданите и подкрепата на 131 общини в региона са засилили кандидатурата, правейки я едновременно визионерска, но и постижима.

В своята оценка Комисията призна фокуса върху новите технологии и оучението, за да се преодолеят бариерите пред културата, и оцени това, което счете за доста визионерски подход. Комисията отбеляза, че програмата е амбициозна и потенциално рискована в етапите на изпълнение. На този фон обаче тя приветства силната подкрепа от региона, както във финансово, така и в административно отношение. Сред другите силни страни, споменати в нейната оценка, Комисията беше впечатлена от културните дейности и артистичните подходи, включени в програмата, осигурявайки силен потенциал за привличане на по-широка и разнообразна европейска аудитория.

Комисията оцени предложените дейности за насърчаване на социалното и културно приобщаване, по-специално усилията, насочени към обединяване на хората, които са по-често изключени от културата, и по-специално фокуса върху младите и възрастните хора. Европейското измерение на програмата беше постигнато чрез големия брой партньорства и копродукции, планирани с творци и оператори от страните от Южното и Източното Средиземноморие. И накрая, за да се обърне внимание на опасенията на Комисията във връзка с осъществимостта на големия брой предложени събития и проекти, в предложението бяха включени дейности за изграждане на капацитет, които да помогнат на ръководителите на проекти да преодолеят потенциалните трудности по време на фазите на развитие и изпълнение на ЕСК.

В заключенията на Окончателния доклад групата даде препоръки на Матера 2019. Преди първата среща за наблюдение градът беше помолен да постигне напредък по следните точки:

- Гарантиране, че управлението, административната структура и система са добре установени чрез назначаване на всички членове на Управителния съвет на Фондацията, отговарящи за програмата, и чрез набиране чрез открит конкурс на старшите длъжности. Вече създадената Фондация също трябва да предостави подробен план за персонал до 2020 г., включително и използването на доброволци;
- Осигуряване на план за изпълнение на процесите на мониторинг и оценка, включително събиране на качествени и количествени данни за базовата година. Този план трябва да работи успоредно със стандартната последваща оценка;
- Запазване на инерцията и ангажираността на гражданите и културните оператори в града чрез специални срещи и събития в съответствие с целите на гражданите и града;
- Опресняване и засилване на европейското измерение на програмата, и подчертаване на силното разнообразие от култури в Европа.

2.2.3 Развитие

През май 2015 г., въз основа на препоръката на Комисията за подбор, Съветът на Европейския съюз официално определи града като Европейска столица на културата за 2019 г.¹⁷

Първата среща за наблюдение относно развитието на Матера 2019 се проведе в Брюксел през октомври 2016 г. Следните аспекти, които се нуждаяха от по-нататъшно развитие/мониторинг, бяха подчертани:

¹⁷ Решение (ЕС) 2015/809 на Съвета от 19 май 2015 г. за определяне на европейските столици на културата за 2019 г. в България и Италия. Достъп от: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32015D0809>

- **Управление:** Комисията предложи опростяване на структурата на управление чрез ясно определяне на ролите, задълженията и йерархичните взаимоотношения на лицата, за да се улеснят операциите и процесите на вземане на решения. В допълнение към това, Комисията предложи да се засили ролята на председателя на Фондацията и незабавно да се запълнят висшите ръководни длъжности, за да се определят отговорностите и да се избегнат закъснения в подготовката на програмата;
- **Програма:** Фондацията да разшири фокуса си върху разработването на средносрочни проекти, като изготви списък с конкретни и постижими етапи за 2017 г., който да бъде представен на Комисията до края на януари 2017 г., както и ключови моменти за следващите стъпки в изпълнението на програмата за годините 2017–2019;
- **Инфраструктура:** Фондацията да изготви график на ключовите етапи за ключови инфраструктурни проекти за 2017–2019 г., за да гарантира, че те ще заработят напълно до 2019 г.;
- **Лого:** Комисията препоръчва новото проектирано лого да дава ясна препратка към Европейската комисия;
- **Включване:** Комисията припомни необходимостта от ангажиране на гражданското общество и за засилване на тяхната готовност за участие и по този начин предложи включването им в органиграмата на Фондацията и в структурата на управление;
- **Оценка и наблюдение:** Комисията предложи Матера 2019 редовно да публикува публичен доклад за напредъка на своя уебсайт.

Втората среща за наблюдение относно развитието на Матера 2019 се проведе в Брюксел през април 2018 г. По време на срещата групата приветства постигнатите подобрения в рамките на плана за развитие и изпълнение на ЕСК, особено по отношение на структурата на управление. Основните аспекти, които се нуждаеха от по-нататъшно развитие или мониторинг, бяха подчертани в раздела за препоръки в доклада на срещата:

- **Управление:** Комисията препоръчва ускоряване на попълването на свободните работни места и актуализиране на описанието на задачите за ключовите служители, за да се посочат ясно отговорностите и да се изясни процесът на вземане на решения;
- **Програма:** Комисията посъветва делегацията на Матера 2019 да предостави структурирано планиране на програмата, обхващаща собствени продукции, копродукции и етикетирани проекти, и да отчете съответните срокове за подизпълнителни дейности и проекти. Освен това, за дейностите, организирани чрез копродукции, групата предложи да се създаде работна група, която да подпомага правилно подизпълнителите;
- **Откриващ уикенд:** Комисията препоръчва назначаване на специален екип за организацията на това високотелно събитие, за да се подпомогнат и насочат външните изпълнители;
- **Комуникация:** с цел внимателно отчитане на различните целеви групи и двете категории „нови“ и „традиционни“ туристи, Комисията предложи по-нататъшно обмисляне на смислените комуникационни съобщения и свързаните с домакинството аспекти;
- **Инфраструктура:** Комисията препоръчва намиране на алтернативни решения и места в случай на закъснения с плана за изпълнение на инфраструктурата;

Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г.

- **Наследство:** Комисията насърчи Фондацията да започне да планира и да посвети ресурси за наследството на Матера 2019, като включи също Научния комитет и заинтересованите страни от града и региона.

И накрая, Комисията препоръча на Матера 2019 да се присъди наградата *Melina Mercury*, с оглед на спазването на критериите за европейско измерение и участието на градовете и гражданите.

2.3 Културна програма

Матера 2019 стартира с церемония по откриването на 19 януари 2019 г. Церемонията се състоеше от целодневни тържества в целия град с различни музикални и артистични изпълнения в историческия център на Матера, заедно с откриването на първите основни изложби в *Palazzo Lanfranchi* и *Museo Ridola*. Тези празненства се състояха главно в:

- събирането на 2019 музиканти от цяла Европа, които бяха посрещнати в околните градове и села и след това се събраха в Матера за свирене заедно с местни оркестри;
- при залез слънце, осветяване на целия град със свещи, докато се провеждаха музикални и живи изпълнения;
- парад в целия град, следващ традиционния маршрут на местното шествие за покровителката (Мадона дела Бруна) и приключващ с представление на главния площад;
- официална церемония по встъпване в длъжност с участието на най-висшите представители на града и региона, страната и Европа (включително комисар Наврачич), както и на Фондацията;
- артистичен спектакъл, излъчен по националния канал в праймтайма.

Откриващото събитие беше оценено като успешно за повишаване на осведомеността относно ЕСК в целия регион и извън него.

Както вече споменахме, *OpenFuture* беше централното мото на Матера 2019. Лозунгът беше избран, тъй като ЕСК имаше за цел да представи „възможност за придвижване към откритост във всичките й множество дефиниции: отворена, като при „достъпна за всички“, отворена, като при „свободно достъпна и неограничена“; отворена, като при „неприкриване на мисли или чувства“; отворена, като при „предмет на дебат“.

Следователно културната програма имаше за цел да „укрепи широкообхватно, отворено и разнообразно гражданство; да подобри международните отношения и преди всичко да превърне Матера в най-важната платформа на отворената култура в Южна Европа¹⁸“. Поради тези причини всеки проект и дейност, включени в културната програма, обхващаха три отделни измерения: Поради тези причини културната програма обхващаше три отделни измерения: местното измерение (Матера и Базиликата), южното измерение (адресиращо културното измерение на италианския меридион като цяло) и европейското измерение (ангажиране на културни оператори в общоевропейски мащаб). Поради особеното и разнообразно цивилизационно наследство на Матера, културната програма имаше за цел да изследва крехката хармония между човечеството, града и ландшафта, върху който градът е бил основан преди девет хиляди години.

Културната програма беше организирана около пет различни тематични линии:

¹⁸ Комитет Матера 2019 (2014). Матера – Кандидат за Европейска столица на културата. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/en/news/550-the-bid-book-of-matera-2019-is-on-line.html>

- **Древни бъдеще:** проекти по тази тема изследваха връзката с природата и пейзажа. Дейностите по това направление се опитаха да свържат отново посетителите и гражданите с преживявания, които са станали непознати в нашите градове, като мрак, тишина, уединение и изолация. Освен това, следвайки стъпките на един от най-известните жители на региона, математикът Питагор, който според източници е живял в района около 500 г. пр. н. е., Дейностите изследваха красотата на математиката и безкрайните възможности на дистанционното бъдеще;
- **Непрекъснатост и прекъсвания:** особената история на Матера и нейният път към настоящето е история за изобретателност и устойчивост. Проектите по тази тема предлагаха възможност за процес на колективна терапия, насочена към разбиране как колективно да се придаде форма на нашите градове и как да се намери красота в пространствата, обитавани ежедневно;
- **Утопии и дистопии:** проектите по тази тема изпробваха нови радикални модели, които оспориха конкретни предположения (т.е. предположението, че технологията е единственият възможен посредник за взаимоотношения) чрез поредица от игри и градски/селски спортове, които трансформираха Матера в детска площадка, насочена към промяна на нагласите и манталитета;
- **Корени и маршрути:** изграждане от местната традиция на „*transumanza*“ (ежегодно ритуално пастирство на крави); дейностите по това направление се фокусираха върху мобилността и изследваха културата на мобилност, която обединява европейските граждани;
- **Размисли и връзки:** разказването на истории, кинематографичните разкази и устните истории бяха основните дейности по тази тема, насочени към преразглеждане на идентичността и предоставяне на гражданите на нов модел на „ежедневие“, основан на изкуството, науката и широко разпространената практика на културно гражданство

Два инфраструктурни проекта бяха в основата на програмата и бяха изследвани в рамките на тези пет основни теми:

- Проектът **I-DEA (Институт за демо-етно-антропологичен архив)** имаше за цел да дигитализира съществуващите архиви в района на Базиликата и да ги направи публично и лесно достъпни за всички. Архивът събра голям брой публични документи, но също така материали от частни колекции и културни сдружения. Проектът имаше за цел да бъде прототип на нова концепция за местните европейски културни институции от 21 век. Всъщност *I-DEA* събира вече съществуващи документи и файлове от местната област, с оглед да максимизира потенциала на съществуващите ресурси за наследство. Друга интересна особеност на този проект, свързана с картографирането на устни спомени от града и региона, които допринесоха за документиране на културните аспекти на региона, като напр. ритуали, фестивали, диалекти, гастрономия и други аспекти на материалното и нематериално културно наследство на Базиликата. На практика институцията не централизира физически тези колекции, а вместо това ги свързва с централна мрежа, работеща като точка за достъп за всички граждани. Амбицията беше също така в крайна сметка да се стимулира бъдещо сътрудничество и обмен с други европейски институции. Проектът изгради чрез три артистични резиденции (с фотографа Марио Креши, дизайнерското студио *Formafantasma* и хореографа Виржилио Сиени) един вид ключове за избор на обекти, документи и записи и представянето им в динамична изложбена форма;
- **Open Design School:** надграждане върху опита на Матера като „*distretto del salotto*“ („квартал за дизайн на мебели“). То беше първото европейско училище по дизайн,

основано на принципите на отворената култура, събирайки на едно място автори, блогъри, дизайнери, занаятчии, хакери, висшисти, студенти и професионалисти. Целта на това отворено училище беше да превърне Матера и Базиликата в област на радикални иновации в изкуствата, науката и технологиите, поради фокуса си върху обучението и експериментирането без строги йерархии, където всеки се учи от другия. В допълнение към това, училището работи и като лаборатория за проектиране и разработване на сценични настройки и други материали, използвани за изпълнение на културната програма

Освен това бяха организирани и голям брой събития, като четири големи тематични изложби, 40 международни срещи и летни школи и 62 оригинални продукции. Изложбата *Ars Excavandi* беше част от дейностите, организирани под направието „Утопии и дистопии“ и комбинира съвременен поглед върху историята и културата на подземната архитектура от периода на палеолита до настоящето и към бъдещето. Тя се проведе в обновения музей „Ридола“ и беше съчетана с посещение на хипогеума на музея *Palazzo Lanfranchi*, обикновено недостъпен и специално създаден за посещения през първия период на годината на ЕСК. Под темата „Размисли и връзки“ изложбата *Re-Reading Renaissance* поведе посетителите към пътешествие през художественото минало на двата съседни региона Пулия и Базиликата и предложи обновена и по-малко ориентирана към Тоскана перспектива за италианския и европейския Ренесанс. Изложбата на Обсерваторията „Антропоцен“ */Anthropocene Observatory/* комбинира филми, фотография, документация, интервюта, пространствен анализ и теренна работа за изследване на пространства на приемственост (от селища от епохата на Холоцена до съвременни изследвания на науката за наблюдение на Земята). И накрая, четвъртата изложба, в археологическия музей на древния град Метапonto, беше озаглавена *Poetry of Primes* и беше част от темата „Древни бъдеще“. Тя изследва централното място на математиката в работата на творците през вековете. Матера 2019 също така имаше специална програма за сътрудничество с Пловдив 2019. С Пловдив, Матера си сътрудничи по проекти за улично изкуство и методи, на базата на игри, с цел да се трансформира градската среда на двата града. В допълнение към това, двата града проведоха културни дейности, които преминаха през евро-средиземноморски маршрут през Балканите и свързаха Матера и Пловдив с бъдещите ЕСК в Хърватия (Риека) и Сърбия (Нови Сад).

2.3.1 Европейско измерение

Културните дейности, които бяха част от програмата ЕСК на Матера 2019, допринесоха за насърчаване на **културното многообразие, диалога и взаимното разбирателство**, тъй като в тях участваха голям брой международни творци, ръководители на проекти и партньорски асоциации. От общия брой творци и местните ръководители на проекти, включени от Фондацията, 45% бяха международни. В допълнение към това бяха реализирани над 1000 международни програми за мобилност с 55 различни държави, както и 15 дебати с участието на международни творци, фокусирани върху регенерацията на градовете, културната ангажираност и продукции. Това международно измерение на културното предложение засили европейското измерение на ЕСК и допринесе за сближаването на Матера и нейните граждани с Европа.

Кандидатурата Матера 2019 представи стремеж за създаване на културна програма, способна да засили ролята на града в европейската култура, принадлежността му към Европа и настоящото му участие в европейския артистичен и културен живот. Тя обаче призна и предизвикателството да се постигне такава цел поради неравномерното игрално поле, от което Матера започна. Всъщност градът и регионът страдаха от липсата на международни връзки и капацитет за привличане на международни културни оператори и установяване на международни партньорства. Тази самооценка, извършена на етапа на кандидатстване, подчерта необходимостта да се подготви почвата за годината на ЕСК за икономическо сътрудничество преди 2019 г., чрез извършване на няколко дейности още по време на предварителния период. *Materadio* предостави възможността да бъде домакин в Матера на няколко концерта и събития с участието на международни артисти от предишни градове ЕСК (т.е. Турку, Гимараш и Марсилия).

Проектът *UnMonastery* имаше за цел да създаде връзки между квалифицирани лица от цяла Европа в рамките на общности, които биха могли да се възползват от тяхното присъствие, като по този начин подготви почвата за развитието на Училището за отворен дизайн – един от водещите проекти, включен в апликационната книга. И накрая, събитието *Matera Meets Berlin* допринесе за установяване на контакти между местните културни оператори и немски творци и музиканти чрез концерти, диалози и срещи.

За да помогне на всеки ръководител на проект и местен културен оператор да намерят (и максимизират) европейско измерение в своите проекти, Фондацията създаде активността *Go & See*. Тази инициатива позволи позволи на 27 местни културни оператори да посетят друга държава от ЕС, за да се срещнат с творци или други културни организации, с които биха искали да си сътрудничат или да се учат от тях. Проектът беше с относително ниски разходи (операторите получиха символични ваучери на стойност от 2019 евро), но беше силно приветствана от ръководителите на проекти на Матера 2019 и бе признато, че е допринесла за създаването на нови мрежи и възможности за сътрудничество с европейски творци. Например местната организация *Onyx Jazz Club* имаше възможност чрез тази инициатива да пътува до Виена през декември 2017 г., за да се срещне с австрийски творци, музиканти и архитекти. За да подготви своята културна дейност, *Suoni del Futuro Remoto*¹⁹ („Звуци от далечно бъдеще“), тази местна асоциация имаше за цел да разбере връзката между пространството и музиката чрез срещи и дискусии с творци от *Experimentelle Gestaltung* (Отдел за експериментални изкуства в Университета „Линц“) и от Музикалния университет във Виена, наред с други. Опитът даде възможност на *Onyx Jazz Club* да се научи как да подготвя големи експериментални концерти, както и да установи подходящи партньорства с австрийски изпълнители и с основния австрийски радиоразпространителен канал (т.е. *ORF*²⁰).

Проектът *Architecture of Shame* събра представители за по-нататъшно международно преживяване, *Farm Cultural Park* във Фавара (Сицилия) и *New Art Exchange Center* в Нотингам (Великобритания), за да работят с жителите по въпроса за „срама“ в архитектурата. В контекста на кварталите от 20-ти век, местният опит и разкази бяха проучени и след това сравнени с други международни казуси. Сътрудничеството с *EU Japan Fest* предостави на Матера възможността да бъде домакин на събития и дейности, насочени към укрепване на връзките между европейската и японската култури чрез семинари, домакинство на творци, изложби и създаване на артистични резиденции.

Друг аспект, който силно допринесе за популяризирането на европейското измерение на града, домакинствал титлата ЕСК, бяха усилията да се посрещнат в Матера творци от цял свят и по-специално от Европа²¹. Инициативата *Residenza Matera 2019* имаше за цел да създаде различни художествени резиденции, които биха могли да популяризират международни и европейски културни ценности, както и европейското културно многообразие. Общо 41 творци от всички страни от ЕС, включително творци от Швейцария, Великобритания и Турция, бяха приети в Матера, създавайки постоянни или временни културни центрове, предлагащи възможности за разнообразяване на местното културно предложение чрез тяхното участие в културни събития и инициативи²². Освен това, тези културни центрове, предлагайки международна културна перспектива и насърчавайки европейското разнообразие и културни ценности, допринесоха за укрепване на културната жизненост на територията, както и на капацитета на местните културни оператори. В допълнение към тази инициатива, 421 международни творци бяха посрещнати в Матера или в други градове на Базиликата, за да си сътрудничат с Фондацията и ръководителите на проекти по проектирането и изпълнението на оригиналните продукции на Матера 2019, като по този начин допринесоха за насърчаване на европейско и международно измерение в рамките на местната общност.

¹⁹ Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/percorso/co-creazione/go-see.html>

²⁰ ORF Radiothek. Официален уебсайт. Достъп от: <https://radiothek.orf.at/>

²¹ Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/programma-2019/temi/riflessioni-e-conessioni/residenze-matera-2019.html>

²² Фондация Матера 2019. Окончателен доклад за наблюдение: *A Matera si produce cultura*. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/report-2019/a-matera-si-produce-cultura.html>

За по-нататъшно развитие на европейското измерение на своите програми, двата града ЕСК през 2019 г., Матера и Пловдив, установиха силно сътрудничество във връзка с:

- **Комуникация:** двете ЕСК проведоха съвместно представяне на двете културни програми, създадоха специален информационен пункт в двата града за популяризиране на културните дейности на другата ЕСК и стартираха обща комуникационна кампания в Рим през 2018 г.;
- **Доброволци:** беше разработена програма за обмен на доброволци;
- **Събития:** двете ЕСК разработиха шест съвместни събития, като церемонии по откриване, пътуващи изложби и специални проекти (*Liquid Europe*, *Cosmic Jive: Валя Балканска и Bread's Routes*)

Възползвайки се от марката ЕСК, Фондацията имаше за цел да укрепи връзките с бивши ЕСК, чрез организиране на дейности за изграждане на капацитет с Орхус (политики за устойчивост и доброволци), Леуварден (работа с общности) и Марсилия (безопасност на публични събития, цирк и наследство). Също така, в сътрудничество с Леуварден, Орхус и други европейски партньори, Матера реализира проекта *Interreg 'Night Light'*, целящ да обедини ключови уроци и практики, преживяни в различни европейски контексти, свързани с намаляването на светлинното замърсяване. Този проект на *Interreg* беше свързан с две други събития от културната програма Матера 2019 – *Social Lights* и *Onda*, също изградени около опазването на нощното небе и астрономията. И накрая, Матера 2019 беше и координатор на проект по Еразъм+, *DeuS* – Европейско училище за отворен дизайн за устойчиво регионално развитие. В сътрудничество с други партньори от 8 други страни, проектът имаше за цел да създаде общоевропейски подход за обучение в областта на дизайна, критичното мислене и предприемачеството, за да намери участници и творчески и рентабилни решения на местните предизвикателства, като отключи потенциала на културния и творческия сектор²³.

2.3.2 Градско и гражданско измерение

Оригиналната кандидатура на Матера 2019 подчерта, че културната програма ще бъде съсредоточена около гражданите, на които се гледаше като на истинските действащи лица на ЕСК 2019. Основната първоначална цел наистина беше да превърне Матера в европейска столица за съвместно създаване чрез прякото участие на гражданите при разработването и изпълнението на културни проекти, дейности и лаборатории.

Популяризирането на измерението „град и граждани“ беше изградено около три основни стълба:

- **Включване:** включване на различни подсегменти на гражданите в организирани културни дейности;
- **Участие:** създаване на възможности за местните жители и насърчаване на активното им участие в подготовката на културни дейности и събития чрез открити обществени покани;
- **Общностна платформа:** предоставяне на граждани и местни културни оператори на възможности и инструменти за улесняване на прякото им участие в културната програма.

Матера 2019 имаше за цел да включи групи граждани, които обикновено нямат възможност да се занимават с културни дейности. В тази перспектива проектът *Silent Academy*²⁴ беше добър пример за това как мигрантите и бежанците могат не само да участват в културен проект, но и да станат главни действащи лица, като същевременно развиват нови умения. Под ръководството на местна организация

²³ *DeuS*. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.deuscci.eu/>

²⁴ *Il Sicomoro*. Официален уебсайт. Достъп от: <http://ilsicomoro.net/progetti/silent-academy/>

с подкрепата на Фондацията, проектът изгради академия, където мигрантите, живеещи в Базиликата, могат да практикуват традиционни художествени форми (майсторство, шивачество и др.), като допълнително развиват технически или академични умения, вече придобити в родината си. Чрез този проект мигрантите и местните жители могат да обменят добри практики и да се запознаят с различни традиции и методи на работа.

Друг пример за ангажиране на Матера 2019 с нова публика беше проектът *Humana Vergogna*²⁵. Този проект беше разработен в сътрудничество със задържаните в местния затвор и беше насочен към проучване на концепциите за колективен и индивидуален „срам“ чрез театрално и танцово представление, пряко включващо публиката. Пиесата се основаваше на изследователски процес, проведен чрез фокус групи и семинари, насочени към предефиниране и реконцептуализиране на понятието „срам“.

И накрая, някои дейности на ЕСК бяха насочени директно към хората с увреждания, като танцовите лаборатории *Movimento libero*²⁶ (по-нататък описани в раздел 2.5.2), организирани за хора с проблеми с придвижването, и проектът *Silent City*²⁷, оперно събитие с участието на жестомимични езици за глухите хора.

В сътрудничество с италианското министерство на образованието и региона Базиликата стартираха редица проекти, включващи студенти, за да се гарантира, че „студентите и младите хора не само пасивно усвояват културата, но и стават посланици на културата“²⁸. На национално ниво бяха разработени три основни проекта:

- *Dalle scuole per le scuole* („От училища за училища“),
- *Patrimonio in gioco* („Наследство чрез игри“),
- *Giornata delle eccellenze* („Ден на върхови постижения“).

Повече информация относно тези проекти може да бъде намерена по-долу.

Карте 1: Включване на учениците в Матера 2019

***Dalle scuole per le scuole* („От училища за училища“)**

Тъй като една от темите на инициативата „Европейска столица на културата“ беше популяризирането и откриването на местното наследство, италианското министерство на образованието отправи покана към училищата да разработват ученически проекти, представящи местни традиции и културни обекти. Избрани бяха четири проекта: един от Сицилия, един от Емилия-Романя и два от Базиликата. Участващите ученици бяха поканени в Матера за заключително събитие.

Този национален проект също така имаше регионално направление, популяризирано от региона Базиликата, което включи участието на всички училища в региона при разработване на каталог от 22 културни маршрута в целия регион.

***Patrimonio in gioco* („Наследство чрез игри“)**

Европейската столица на културата предостави на учениците възможността да преоткрият и преосмислят местната история и традиции. Този регионален призив имаше за цел да обедини

²⁵ *Matera Events*. Официален уебсайт. Достъп от: https://www.materaevents.it/events/view/teatro/2050/humana_vergogna

²⁶ Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/area-stampa/comunicati-stampa/comunicati-stampa-istituzionali/2166-matera-2019-danza-inclusiva-con-attori-abili-e-disabili.html>

²⁷ Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/area-stampa/comunicati-stampa/comunicati-stampa-di-progetto/2404-silent-city-la-citta-di-matera-si-racconta-con-un-opera-lirica.html>

²⁸ Интервю с MIUR (италианското министерство на образованието)

местното наследство и новите технологии. Основните училища бяха поканени да изберат местна женска историческа фигура и да разкажат нейната история с цифрови средства. От друга страна, гимназиите трябваше да изберат дървен продукт и да го преработят с помощта на съвременни технологии и 3D печат. Учениците бяха подкрепени от екип от ИТ експерти. Бяха ангажирани около 700 ученици от около 60 училища, като след това всички участници бяха поканени в град Поликоро за заключително събитие.

Giornata delle eccellenze („Ден на върхови постижения“)

Това събитие беше свързано с Националната академична олимпиада. Победителите (около 90 ученици) бяха поканени в Матера за търсене на съкровища в града, което да ги накара да преоткрият града и да научат за неговата история и култура.

Фокусът върху участието и развитието на общностната платформа очевидно са взаимосвързани. Наистина беше поставен силен акцент върху пряката ангажираност на гражданите и тяхното активно участие чрез практики за съвместно създаване и специални структури. За да насърчи участието на гражданите в осъществяването на културни проекти, свързани с ЕСК, Фондацията публикува няколко конкретни **отворени покани**, чрез които граждани или организации на местните общности можеха да представят своите идеи за проекти. В резултат на това бяха получени 80 заявления, от които 27 бяха избрани. Веднъж избрани, местните ръководители на проекти бяха подкрепени от опитни ръководители на проекти, наети от Фондацията, и бяха поканени на семинари, обучения и брейнсторминг сесии по теми, свързани с управлението и изпълнението на проекти в културната област. Акцентът върху **съвместното създаване и изграждане на капацитет** и развитието на тези инструменти за участие допринесе силно за усещането за собственост върху процеса и събитията. Той също така улесни повишаването на квалификацията на гражданите и местните културни оператори и предостави на гражданите възможност да участват в дейности, в които никога преди това не са участвали.

Освен това, Фондацията допринесе за създаването на платформа, целяща да изслушва и да отговаря на културните нужди на гражданите. Представеното по-горе *Open Design School*, водещ проект на Матера 2019, предостави лаборатория за интердисциплинарни експерименти и иновации, която се планира да продължи да работи и през 2019 г. Чрез този проект гражданите имаха възможността да се срещнат с над 100 национални и международни творци. Скоро след това учил *Open Design School* се превърна в място за споделяне и взаимно обучение, водено от необходимостта от непрекъснат творчески обмен между изкуство, наука и технологии. Благодарение на прякото участие на гражданите, училището допринесе за реализирането на 9 големи изложби, 11 градски инсталации, 10 културни събития, както и за картографиране на 400 места и локации за културни дейности, разпръснати из цяла Матера. То до голяма степен допринесе и за церемонията по откриването, като насърчи участието на периферните райони на Матера. По-специално, *Open Design School* работи с гражданите от тези части на Матера, за да посрещне международни музиканти и творци и да допринесе за организирането на концерти и гастрономически събития в тези райони на града.

Тези инициативи бяха новост в региона и без ЕСК не би имало такава възможност да се ангажират гражданите по подобен начин (т.е. в танци, театрални представления, разказване на истории и т.н.). Смята се, че около 57 000 граждани са били пряко включени в културни продукции²⁹. Процесът на съвместно създаване и програмата за изграждане на капацитет, въведена от Фондацията, обединяваща културни оператори, граждани и доброволци, даде възможност на гражданите да допринесат за около 70% от културната програма на Матера 2019. Участието на младите хора беше също доста важно, тъй като приблизително 30 000 ученици бяха включени в проекти, реализирани в сътрудничество с местни

²⁹ Фондация Матера 2019. Окончателен доклад за наблюдение: *A Matera si produce cultura*. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/report-2019/a-matera-si-produce-cultura.html>

и национални училища, в резултат на описаното по-горе сътрудничество между Фондацията и италианското министерство на образованието³⁰.

В тази връзка проектът *Abitare l'Opera* („Изживяване на операта“) представлява особен пример за подхода за съвместно създаване, възприет в Матера. Този проект беше реализиран в сътрудничество с театър „Сан Карло“ в Неапол и имаше за цел да превърне целия град и ежедневието на неговите граждани в открита сцена. Над 200 артисти си сътрудничиха със 70 граждани, които взеха активно участие в оперния спектакъл, който представляваше по-мощната оригинална продукция на Матера 2019. Събитието беше излъчено на живо по национални и международни телевизионни канали и на стрийминг платформи.

Въпреки широкия обхват, постигнат чрез процеса на съвместно създаване, някои заинтересовани страни спомнаха, че нивото на участие на гражданите е вариало в зависимост от степента на отговорност, разпределена от ръководителите на проекти към тях. Докато някои проекти включиха гражданите в разработването и прилагането на културната дейност – позволявайки им да усвоят нови компетенции или да придобият нови умения, няколко ръководители на проекти се ангажираха само с граждани, за да преодолеят липсата на капацитет в своите проекти, като по този начин гражданите поеха задачи, които е можело да бъдат извършвани и от доброволци.

Матера 2019 също така успя да се възползва от ентузиазираното участие на почти 600 доброволци (от 1500-те регистрирани). Проучване, проведено през пролетта на 2020 г. сред доброволците и получило 172 отговора, разкрива, че около 95% от анкетираните са доволни от участието си в ЕСК 2019. Доброволците също така съобщават, че са се възползвали от участието си в ЕСК дейности. Според проучването около 165 респонденти признават личностен растеж по отношение на:

- взаимодействието с гражданите и публиката (64% казват, че им е помогнало да развият такива умения);
- творчески и културни знания (57%);
- работа в екип (55%);
- самоувереност (42%);
- маркетинг и промотиране на събития (30%);
- координация (30%).

Въпреки че беше по-ниско от очакваното от Фондацията, около **10 артистични резиденции** бяха активирани през 2019 г. Тези резиденции позволиха на международни творци да живеят в и опознаят Матера и региона Базиликата, превръщайки това преживяване в художествени творения. Тази възможност доведе до взаимен трансфер на визия, опит и знания между гост-творците и местната общност.

В крайна сметка, както е описано по-нататък в този доклад (вж. Раздели 2.2 и 2.5), процесът на съвместно създаване, предназначен като участие на няколко групи заинтересовани страни (т.е. местни и регионални граждани, туристи, студенти, доброволци и културни оператори), изграждане на капацитет и непрекъснат културен обмен, беше всеобхватен и стратифициран експеримент, който силно характеризира Матера 2019.

2.4 Управление и финансиране

³⁰ *IBID.*

2.4.1 Управление

Фондация „Матера-Базиликата 2019“ отговаряше за управлението на ЕСК на Матера. Офисите на Фондацията се намираха в историческия център на Матера. Президент на Фондацията беше предишният кмет Салваторе Адучи /*Salvatore Adduce*/, от лявоцентристката Демократическа партия, който подкрепи процеса на предлагане на оферти и определи пътя на управление на събитието от 2010 до 2015 г. Общото ръководство на Фондацията беше поверено на Паоло Вери /*Paolo Verri*/, който също така отговаряше за церемониите по откриването и закриването, мащабните събития и дизайна на комуникационната стратегия. Културен мениджър беше Ариане Биу /*Ariane Bieou*/, от *IN SITU* (европейската платформа за художествено творчество в публичното пространство), базирана в *Marseille at Lieux Publics*, която имаше ключова роля в изпълнението на програмата за сценични изкуства на ЕСК Марсилия 2013 г. Екипът на Фондацията се състоеше от хора от различни европейски страни, включително Франция, Германия, Великобритания и Италия. Като културен мениджър за Матера 2019, Ариане Биу координираше и подкрепяше работата на ръководителите на проекта, като по този начин допринесе за реализирането на различните оригинални продукции на Матера 2019.

Целта на Фондацията беше изпълнението на целите, описани в Апликационната книга в ЕСК: да предостави програмата от дейности до края на 2019 г., да консолидира ролята на Матера като център за културни и творчески индустрии в Европа и да осигури платформа за културен бизнес в южната част на Италия. Фондацията работеше и за подпомагане и насърчаване на развитието на специфични умения, свързани с културния и творческия сектор, за въвеждане на културни оператори в европейските мрежи и за насърчаване на нови практики в художественото творчество, производство и туризъм, което включваше подновени грижи за социално включване и технологични иновации.

Цялостната програма на ЕСК беше контролирана от Борд на директорите и Настоятелство, включително декан и доценти от Университета в Базиликата, кметът на Матера и представители от провинция Матера и регионалната власт на Базиликата. В допълнение, специализиран и международен научен съвет предостави съответните експертни познания и съвети на управителните комитети. Местните власти и длъжностни лица бяха пряко ангажирани с Фондацията, не само в рамките на Борда на директорите, но и защото им беше поверено да изпълняват съответни роли. Например длъжностно лице от регион Базиликата, участвало преди това в европейски програми за сътрудничество, стана мениджър на Отдела за работа в мрежи на Фондацията, както и генерален мениджър, след като Паоло Вери приключи мандата си през пролетта на 2020 г.

И докато генералният мениджър отговаряше за общата администрация, маркетинг, комуникация и набиране на средства, трима мениджъри отговаряха за изпълнението на всеки отделен отдел: „Работа в мрежи“, „Администрация“ и „Културна програма“. Отделът за работа в мрежи включваше изграждане на капацитет, връзки с обществеността, контакти с местните власти, публично набиране на средства и наследство. В допълнение към тези области на компетентност, този отдел отговаряше и за два водещи проекта (*I-DEA* и *Open Design School*), но също така и за онези проекти, които пряко включваха гражданите в проектирането и изпълнението на културните дейности. Административният отдел управляваше всички аспекти, свързани с бизнес план и мониторинг, счетоводство, човешки ресурси, споразумения и подизпълнители. Отдел „Културна програма“ изготви проектите „Матера 2019“, които бяха пряко под отговорността на Фондацията, надзираваше проектите на партньорите и изготви пълния календар на подготвителните събития и дейности през 2019 г. Той също така участваше в наставничество и обучителни дейности за изпълнение на дейностите по изграждане на капацитет, процеси на съвместно създаване и интернационализация, като в същото време осигуряваше ефективен контакт с организацията „Пловдив 2019“ и културните оператори.

Управленският състав на Фондацията показва усилията, положени за събиране на необходимите компетенции, за да се гарантира ефективно и успешно изпълнение на Инициативата. Според някои интервюирани изборът за привличане на компетенции извън местната панорама първоначално се възприел негативно от няколко местни културни оператори, които се чувствали изключени от координацията на процеса. Поради това през 2017 г. призивът за „*Makers*“ и „*Linkers*“ изглеждаше от

съществено значение при обръщането към местните специалисти и връщането им в процеса, осигурявайки по-силно чувство за собственост върху развитието на Матера 2019 и намалявайки скептицизма към Фондацията. Създаването през есента на 2017 г. на група от 40 местни „Makers“ (мениджъри на проекти) и „Linkers“ (разработчици на публична и строители на общности) улесни изпълнението на културната програма. В рамките на този фонд, както Фондацията, така и нейните партньори трябваше да наемат своите служители по проекта. Избраните оператори, които трябваше да пребивават в регион Базиликата, бяха помолени да присъстват на обучение за изграждане (вж. раздел 2.5.3 – Културен капацитет), за да засилят своите умения.

След като беше създадена през 2014 г., Фондацията премина през „прекъснат ритъм“ на работа, главно поради липсата на приемственост в местното самоуправление в резултат на общинските избори през 2015 г. По-конкретно, политическата промяна на общинско ниво оказва значително влияние върху дизайна и развитието на културната програма, поради политически търкания и различни виждания за това как да се изпълни програмата, предложена в апликационната книга. Според някои интервюирани около година и половина от работата на Фондацията е била засегната и спряна поради тази политическа промяна. Тази безизходица е поправена по време на първата среща за наблюдение през октомври 2016 г. в Брюксел. На този фон Фондацията призна, че проектът трябва да се ускори, по-специално при подобро дефиниране на културната програма на годината на ЕСК. В резултат бяха подготвени и публикувани първите публични покани за проекти.

В края на 2016 г. процесът се ускори: набирането на всички вакантни позиции в екипа се проведе през 2017 г., бяха избрани ръководители на проекти и местната общност беше включена чрез някои целенасочени действия (напр. обучение за изграждане на умения, *Open Design School*, екип за социална комуникация ...)

След 2019 г. дейността на Фондацията беше ориентирана към задачи по отчитане и изграждане на наследство. Вътрешни и възложени на подизпълнители доклади бяха изготвени през първия семестър на 2020 г. и бяха публикувани до края на юли 2020 г. Наследството беше фокусирано върху засилването на ключовата роля, изиграна през 2019 г. от Матера и целия регион Базиликата като творчески и културен район за южната част на Италия и в европейски мащаб. През 2020 г. работата на Фондацията следваше четири основни насоки:

- подобряване на ролята на малките градове и вътрешните райони за туризма и развитието на културния сектор;
- насърчаване на съвместното създаване като механизъм за ангажиране на гражданите в културното производство;
- насърчаване на градското възстановяване и преквалификация, временно повторно използване на публичното пространство в културна и туристическа перспектива чрез проекта *Open Design School*;
- разработване на календар на събитията за целия регион Базиликата, който може да разшири настоящия набор от дейности, както за постоянни, така и за временни граждани (т.е. съответно жители и посетители), предлагайки нови „преживявания“.

През 2020 г. Фондацията ще работи с 13 служители и за изпълнение на тези цели е отпуснат бюджет от 6 милиона евро (включително 1,2 милиона евро от наградата *Melina Mercouri*).

2.4.2 Финансиране

Бюджетът за изпълнение на ЕСК се оцени от Матера 2019 на 50 милиона евро. 94% от този общ бюджет (т.е. приблизително 47 милиона евро) е бил покрит от обществената кесия, докато останалите средства са осигурени чрез частни партньорства и спонсорства. 33,2 милиона евро за публичния сектор са осигурени от националното правителство и 12,2 милиона евро от регионалния орган и община Матера.

Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г.

Останалите средства са осигурени чрез заявления за финансиране от ЕС и на национално ниво, като наградата *Melina Mercouri* (1,6 милиона евро) и частно финансиране.

Подробни данни за предложеното и действителното финансиране и разходи на Матера 2019 са включени в таблиците по-долу.

Таблица 2.1 Действителен оперативен бюджет на Матера 2019

Елемент	Апликационна книга	Общо	% от общите разходи	Разлика между планирания и действителния бюджет
Разходи по програмата ³¹	36,3 мил	34,8 мил	63 %	- 6,3 мил
Реклама и връзки с обществеността	9,3 мил	9 мил	16 %	- 0,3 мил
Заплати, режимни, администрация	6,4 мил	8,8 мил	16 %	+ 2,4 мил
Наследство	0 мил	2,2 мил ³²	4 %	+ 2,2 мил
Общо	52,3	54,8 мил	100%	-2,5 мил

Източник: Фондация Матера 2019 и Апликационна книга на Матера 2019

Таблица 2.2 Разходи на Матера 2019 с течение на времето

Елемент	Общо разходи (евро)	% от общите разходи
2015 – 2019	52,6 мил	96 %
2020	2,2 мил	4 %
Общо	54,8 мил	100%

Източник: Фондация Матера 2019

Таблица 2.3 Действителни приходи на Матера 2019

Година	Общо финансиране (евро)	% от общото финансиране
Национално правителство (МКДТ ³³ и ОКП на СЕ ³⁴)	38,2 мил	68%
Други публични (Регион Базиликата и Община Матера)	12,2 мил	24%
Частен сектор (вкл. Спонсори)	2,1 мил	4%
ЕС	1,6 мил	3%

³¹ В този бюджетен ред са включени разходите за обновяване на основното културно място *Cava del Sole*. Общите разходи бяха 4,8 м, които бяха осигурени от националното правителство.

³² Разпределена сума.

³³ Министерство на културните дейности и туризма. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.beniculturali.it/>

³⁴ Отдел за кохезионните политики на Съвета на Европа. Официален уебсайт. Достъп от: <http://presidenza.governo.it/AmministrazioneTrasparente/Organizzazione/ArticolazioneUffici/Dipartimenti/DPC.html>

Други	0,7 мил	1%
Общо	54,8 мил	100%

Източник: Фондация Матера 2019

Окончателният бюджет на Матера като цяло беше в съответствие с предложения бюджет в апликационната книга от 52 милиона евро, а преразпределението му беше променено по време на етапа на изпълнение на инициативата. По-конкретно, общите разходи за административни разходи бяха до голяма степен по-високи от първоначално предвиденото, докато по-малко ресурси бяха разпределени за други области, по-специално за програмните разходи и бюджета за маркетинг и комуникация. Финансирането от ЕС, предоставено под формата на наградата *Melina Mercouri*, беше добавено към общия бюджет за наследството на Матера 2019 и по този начин беше изразходвано през 2020 г.

Въпреки че в предложението не беше предвиден конкретен бюджет за наследството на инициативата, Фондацията успя да осигури преди 2020 г. около 6 милиона за работа по наследството на Матера 2019³⁵. Въпреки това, разпространението на COVID-19 стопа дейностите, предвидени за 2020 г. и повлия на наличността на средства. Последният бюджет, публикуван от Фондацията, посочва, че към онзи момент 2,2 милиона са били отделени за наследството.

Освен това, както също беше споменато от някои интервюирани заинтересовани страни, Фондацията би могла да използва по-добре финансирането от ЕС, като кандидатства за съответните програми за финансиране от ЕС. Както е посочено в раздел 2.3.1, единствените успешни заявления за проекти на ЕС се отнасят до проект *Interreg*, разработен в сътрудничество с Леуварден и Орхус (съответно ЕСК 2018 и 2017) и до проект *Erasmus + (DEUS)*³⁶.

2.4.3 Маркетинг и комуникации

Маркетингът и комуникациите за ЕСК се управляваха от комуникационния и дигитален екип на фондация Матера 2019. Акцентът върху дигиталната комуникация и подходът, разработен за достигане до местна, национална и международна аудитория, допринесе положително за повишаване на осведомеността и информиране на всички съответни аудитории за програмата ЕСК и нейните различни инициативи. Както беше посочено от ключови заинтересовани страни, една от основните причини за успеха на комуникационната кампания на Матера 2019 беше вътрешното управление на комуникацията и маркетинга, въпреки че някои дейности бяха възложени на външни изпълнители.

Двама комуникационни мениджъри, един отговарящ за традиционните медии и един за цифровите медии, ръководиха и подпомагаха работата, предприета от доброволци и изпълнители. Докато управлението на уебсайта се извършваше от договорени уебмастъри, анализът и отчитането на представянето на социалните медии беше извършвано от специализираната италианска компания *Blogmeter*³⁷. За да подобри дигиталната комуникация на ЕСК, *Blogmeter* предоставяше двумесечни доклади на Фондацията, идентифицирайки успехите и предизвикателствата на стратегията за дигитална комуникация.

Интервюираните ключови заинтересовани страни също така подчертаха ролята на цифровите доброволци, по-специално тяхната подкрепа за комуникационните дейности в социалните медии на Фондацията. Дигиталните доброволци участваха главно в повторно публикуване и споделяне на информация за Матера 2019 и в дейности за брейнсторминг с мениджърите на Фондацията, за да определят стратегията за дигитална комуникация на Матера 2019. В това отношение перспективният подход на Фондацията беше от решаващо значение за постигането на положителни резултати в социалните медии (вж. международния профил по-долу). Както посочи мениджърът на дигиталните

³⁵ Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/area-stampa/comunicati-stampa/comunicati-stampa-istituzionali/2491-matera-2019-il-cda-ha-approvato-bilancio-di-previsione-e-legacy.html>

³⁶ DeUS. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.deuscci.eu/>

³⁷ Blogmeter. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.blogmeter.it/it/home>

комуникации, разработването на дигиталния екип вече беше започнало през 2013 г., преди определянето на Матера за ЕСК 2019. В този контекст бяха предложени няколко дни обучение на граждани, желаещи да използват социалните медии за комуникация при основните етапи от кандидатурния процес на Матера 2019. В резултат на тези възможности за обучение, около 40 доброволци се включиха в дигиталния екип на Матера. Този брой се увеличи допълнително след определянето на Матера за ЕСК 2019 и до 2019 г. имаше над 100 доброволци, работещи в дигиталния екип на фондация Матера 2019.

Стратегията за социалните медии се основаваше на обща кампания, рекламираща различните дейности на програмата ЕСК през 2019 г. След 2019 г. дигиталната комуникация първоначално беше предназначена да обобщи основните резултати от програмата ЕСК 2019, като същевременно предостави ново съдържание и информация за дейностите през 2020 г. Разпространението на COVID-19 и необходимостта от преосмисляне на цифровата комуникация в съответствие с ревизираната културна програма за 2020 г. насочи вниманието към работата на ръководителите на проекти и културните оператори в контекста на COVID-19 и организиранияте цифрови събития и семинари.

Комуникацията чрез традиционните медии (телевизия, радио, преса) се управляваше от специален екип в рамките на Фондацията в сътрудничество с местна медийна агенция, отговорна за интервюта и организиране на съобщения за пресата. Като цяло традиционният медиен подход имаше за цел насочване към три различни географски измерения чрез специални партньорства и сътрудничество с избрани медийни канали. Регионален телевизионен канал отразяваше комуникацията на ЕСК в Базиликата, докато националното отразяване беше осигурено чрез дългогодишна връзка с националния радиоразпространител, *RAI Radio 3*. В този контекст радиопрограмата *Materadio* започна да излъчва избрани културни събития в Матера през 2011 г. И накрая, специфично партньорство с *Euronews* допринесе за повишаване на осведомеността за Матера 2019 и марката ЕСК по целия свят. *Euronews* излъчи 10 различни епизода по темата Матера³⁸. Епизодите бяха представени в специфична програма, разработена от *Euronews* за Матера 2019, наречена *GoMatera*, която включваше епизоди, фокусирани върху аспекта на съвместното създаване на културната програма, както и видеоклипове и свидетелства, популяризиращи културното и историческо наследство на Матера. Партньорството с *Euronews* също така допринесе за увеличаване на видимостта на Матера в каналите за социални медии на *Euronews*, особено по отношение на ключови събития и програмни етапи (т.е. церемония по откриването и закриването, водещи събития и др.)

В допълнение към комуникацията по цифрови и традиционни медии, Фондацията и нейните партньори предприеха и други маркетингови и комуникационни инициативи. Като пример, в сътрудничество с италианското консулство в Сан Франциско и Търговската камара на Матера, през юни 2019 г. в Сан Франциско бяха организирани поредица от събития като изложби, концерти и конференции с членове на Фондация Матера 2019 и местни италиански творци. Целта на тази инициатива беше стратегическото насърчаване на инициативата за ЕСК в Матера и създаване на възможности за сътрудничество с чуждестранни заинтересовани страни и културни оператори. Чрез промоционалната дейност в Съединените щати Фондацията започна да си сътрудничи с Културния институт на Google³⁹ и в резултат на това Матера 2019 беше включена в платформата *Google Arts & Culture*⁴⁰.

Поредната маркетингова инициатива е предприета в Бахрейн няколко дни след събитията в Сан Франциско. В сътрудничество с Министерството на външните работи на Бахрейн, Организация на ООН за индустриално развитие, Международната енергийна компания ENI и италианското посолство, Фондацията организира фотоизложба, фокусираща се върху културната история на пет общини (Алиано, Пиетрапертоза, Трикарико, Матера и Турси) в региона и техните връзки с арабската култура. Тези градове притежават своеобразно културно наследство, характеризиращо се с влиянието на

³⁸ Епизодите за Матера 'Go Matera' са достъпни от тук: <https://it.euronews.com/special/go-matera>

³⁹ Google Arts and Culture. Достъп от: <https://about.artsandculture.google.com/>

⁴⁰ Google Arts and Culture. Европейска столица на културата на Матера 2019 г. Достъп от: <https://artsandculture.google.com/partner/matera-basilicata-foundation-2019>

арабската култура върху храната, музиката, архитектурата и майсторството в резултат на арабските селища в региона от IX век.

Основните резултати от комуникационната стратегия, приета за Матера 2019, са обсъдени в раздела за международни профили.

2.4.4 Местни проучвания

След приписването на етикета на обект на ЮНЕСКО в Матера бяха осъществени няколко инициативи за мониторинг на развитието на нови икономически, културни проблеми и проблеми на участието на територията: това проучване постепенно се координира с календара на ЕСК, за да допринесе за мониторинга и наследственото планиране на събитието. А именно, възможността за домакинство на ЕСК през 2019 г. предизвика интересите на много институции, които инициираха местни проучвания преди и по време на събитието. Ние изброяваме най-подходящите по-долу:

- Чрез своята Катедра на ЮНЕСКО „Средиземноморски културни пейзажи и общности на знанието“, Университетът в Матера-Базиликата се включи в обмислянето на плана за управление на обект на ЮНЕСКО. Резултатът от това обмисляне беше предложение за разработване на обсерватория⁴¹ за изпълнението на самия план. Обсерваторията ще провежда проучвания и документиране на културния пейзаж на обекта на Матера от ЮНЕСКО, както и действия за повишаване на осведомеността за насърчаване на участието в процесите на признаване и подобряване на културното наследство. Чрез инициативата за обсерватория катедрата си сътрудничи по някои цели за Европейска столица на културата Матера 2019 (напр. Архив на демо-етно-антропологичните архиви на *I-DEA*) и понастоящем допринася за наследствените процеси. Този интерес към ЕСК доведе и до публикуване на научни статии и статии за събитието⁴².
- Университетът в Матера-Базиликата също така си сътрудничи по европейския проект⁴³ *HOME* (Възможности за наследство/Заплахи в рамките на мега-събития в Европа), финансиран от Поканата за участие с проектни предложения в Съвместна програмна инициатива – Културно наследство и „Творческа Европа“ и популяризиран от Политехническият университет в Милано. На 24–26 юни 2019 г. бяха организирани семинари в Матера. Четирите екипа на проекта *HOME*, в сътрудничество с асоциираните партньори, Университета на Матера-Базиликата и министъра на културата (Министерство на културното наследство и дейности и на туризма), си взаимодействаха с местните заинтересовани страни и вземащите решения относно Културната програма на Европейска столица Матера-Базиликата 2019 г.⁴⁴ Резултатите от този проект обаче се състоеха главно от самите срещи, тъй като Матера-Базиликата 2019 не беше включена в обема, редактиран от проекта *HOME*.
- През 2014 г. Комитетът за Матера 2019 възложи проучване на *DataContact SrL*: 1 000 души бяха интервюирани относно тяхното възприятие на процеса и тяхната перспектива за събитието през 2019 г.⁴⁵

⁴¹ Colonna A., Fiore D. (2014). *I Sassi e il Parco delle Chiese Rupestri di Matera Patrimonio dell'Umanità – Piano di Gestione 2014-2019*. Достъп от: https://www.regione.basilicata.it/giunta/files/docs/DOCUMENT_FILE_2992928.pdf

⁴² Mininni M., Dicillo C. (2015). *Politiche urbane e politiche culturali per Matera verso il 2019*. in "TERRITORIO" 73, pp. 86-93, DOI:10.3280/TR2015-073013.

⁴³ Homee. Официален уебсайт. Достъп от: <http://www.tau-lab.polimi.it/research/homee/>

⁴⁴ Homee. Официален уебсайт. Достъп от: <http://www.tau-lab.polimi.it/wp-content/uploads/2019/10/Calendar-HOME-Matera-June-2019.pdf>

⁴⁵ Datacontact (2014). *Report Sondaggio Comitato Matera2019*. Достъп от: <http://dati.comune.matera.it/dataset/639b2c8d-1977-423f-b520-a5e2784bcedb/resource/6fa3fd72-40fc-4e93-a8cd-594d6f319da5/download/report-matera2019-datacontact.pdf>

- През 2015 г. *SRM (Studi e ricerche sul Mezzogiorno)* представи в Матера резултатите от своя анализ на икономическото въздействие на събитието върху града по отношение на производителността и заетостта.⁴⁶
- Проучване за потенциалното въздействие на Матера 2019 беше проведено през 2016 г. от *Il Sole 24 Ore Business School*.⁴⁷ *HubForMatera 2019* анализира как културната програма на ЕСК на Матера може да бъде възпроизведена и да се превърне в модел, който да се използва в други географски и културни контексти. Това проучване предостави основна информация за състоянието на изкуството, културата и инфраструктурните сектори на Матера преди прилагането на тяхната програма ЕСК. Проучването разгледа параметрите на бенчмарковете, културното производство, развитието на аудиторията, туризма, спонсорството и инфраструктурите.
- Фондация *ENI Enrico Mattei* беше наета от Фондация Матера-Базиликата 2019 за наблюдение на изпълнението на ЕСК в Матера и Базиликата. При оценката на въздействието на събитието Фондация *ENI Enrico Mattei* също така проведе три тематични проучвания за фона на територията. Те включваха:
 1. подготвително проучване, проведено през 2015 и 2018 г.⁴⁸, което изследва устойчивостта на събитието чрез анализ на връзката между жителите и туристите, с цел разработване на интегрирана система от местни туристически предложения. То също така проучи нивото на удовлетвореност сред местните граждани по отношение на въздействието на инициативата върху туризма в региона⁴⁹;
 2. второ проучване, проведено в сътрудничество с председателя на ЮНЕСКО и Комисията за филми в Лукана, започна през 2018 г. и се фокусира върху разкази за града и региона, участието на жителите и осведомеността за местното наследство⁵⁰;
 3. проектът *Extra Matera 2019* | Проект за необикновен опит, насочен към популяризиране на региона чрез туристически маршрути⁵¹. Същата фондация е избрана от 11 околни общини за този проект.
- Проучване относно въздействието на събитието беше проведено между декември 2019 г. и януари 2020 г. от Фондацията. То събра 4 609 интервюта (2 866 с жители, от които 1 700 директни интервюта и 1 166 онлайн, както и 1 743 с туристи, от които 845 бяха директни интервюта и 989 онлайн)⁵².
- Количествен доклад беше издаден от Фондацията през 2020 г.: той се фокусира главно върху производителите, международната мрежа, достъпа до култура, въздействието върху туризма и регионалното измерение. Той също така съдържа някои „наследствени пътища“: Размисъл върху случилото се, консолидиране на успехите и учене от грешки; рестартиране на програмата, с цел стартиране на фестивал за съвместно създаване; продължаване на отвореното училище по дизайн с местни и глобални дейности;

⁴⁶ Deandreis, M. (2015). *L'impatto economico potenziale di Matera 2019*. Достъп от: <https://www.sr-m.it/wp-content/uploads/2015/09/slide-matera-30-6-15.pdf>

⁴⁷ Fondazione ENI Enrico Mattei. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/news/742-hub-for-matera-2019.html>

⁴⁸ Проучванията са съобразени с профила на респондентите (т.е. туристи или граждани) и включват над 1 000 респонденти.

⁴⁹ Fondazione ENI Enrico Mattei. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.feem.it/it/ricerca/programmi/climate-and-sustainable-innovation/past-projects/matera-2019-promozione-e-sviluppo-per-il-sistema-turistico-regionale/>

⁵⁰ Fondazione ENI Enrico Mattei. Официален уебсайт. Достъп от: <https://cdn.feem.gag.it/it/ricerca/programmi/climate-and-sustainable-innovation/past-projects/identita-paesaggio-culturale-e-comunita-di-saperi-matera-basilicata-2019/>

⁵¹ IntornoMatera2019. Официален уебсайт. Достъп от: <http://www.intornomatera2019.com/homepage>

⁵² Фондация Матера 2019. (2020). *Опитът за 2019 г. и наследството на европейската столица на културата. Мнението на туристи и граждани*. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/en/report-2019/the-survey-on-the-perception.html>

разпространяване на културните продукти за 2019 г. на европейско и международно ниво; борба с прекомерния туризъм чрез укрепване на проекти за временно гражданство.

2.5 Резултати

Окончателните констатации на резултатите от Матера ЕСК 2019 са както следва.

2.5.1 Културни въздействия

Културната програма на Матера 2019 включваше разнообразна културна дейност с високо художествено качество. Големият брой национални и международни артисти допълнително обогати програмата и предоставиха възможност на гражданите на Матера да изживеят разнообразно културно предложение.

Културната програма включваше повече от 1 300 събития, 65% от които напълно безплатни, а останалите (около 450) достъпни при закупуване на паспорта Матера 2019 (вж. Раздел 2.5.2). Безплатните събития успяха да съберат около 350 000 души, докато събитията, достъпни с паспорта, бяха посетени от над 140 000 участници. Гражданите на Матера не са свикнали да разполагат с толкова широка културна програма в своя град (което се отразява допълнително с липсата на театри или места, които биха могли да бъдат домакини на големи изложби преди ЕСК). Културната програма предлагаше културни дейности, вариращи от опери до циркови представления, от семинари по дигитални инструменти до изложби, фокусирани върху традициите и елементите на културното наследство на местната общност. Това многообразие беше подчертано от респондентите в анкетата на Фондацията, където мнозинството отчете удовлетворение от съдържанието, качеството и оригиналността на културната програма (64%) и от разнообразието на културното предлагане (66%). Диверсифицираната културна програма, заедно с прякото участие на гражданите чрез процеса на съвместно създаване (описано по-долу), увеличи броя на хората, които имаха достъп до култура и културни инициативи (този аспект е разгледан допълнително в раздела за достъп и участие). Освен това, голямо мнозинство от анкетираните смятат, че Матера сега е по-живнена в културно отношение (78%), по-разнообразна в културно отношение (65%) и по-отворена за културни различия и многообразие като цяло (82%).

Въпреки положителните отзиви на респондентите от анкетата и интервюираните заинтересовани страни за културното въздействие на ЕСК, няколко заинтересовани страни подчертаха, че културната програма е била насочена предимно към по-възрастна аудитория и че е трябвало да се положат по-големи усилия за включване на младите хора, като по този начин е можело да се подобри цялостното културно въздействие на инициативата. Беше споменато, че много изложби и концерти са изследвали предимно теми и аспекти, свързани с традицията, които са по-малко привлекателни за местните млади хора. Например проектът *Materarmoniae – Suoni di pietra* беше събитие, организирано с международни оперни артисти, което имаше за цел да изследва връзките на различни музикални традиции (местна музика от Италия, Унгария, Словакия и Португалия) чрез дискусии с артисти и концерти. По подобен начин по-голямата част от проектите, разработени чрез инициативата *Capitale per un giorno* (вж. Раздел 2.5.2), бяха фокусирани върху изследване на културните и артистични корени на различните общини в региона.

Въпреки че големият брой и разнообразие от планирани и изпълнени събития постигнаха положителните културни въздействия, описани по-горе, това също така постави организационни предизвикателства пред тези, които изпълняваха културната програма. Съобщава се, че има широко разпространено впечатление, че програмата е била твърде амбициозна и че по-малко събития биха подобрили цялостното качество на културната оферта. В тази връзка беше отбелязано, че проблемите с управлението (вж. Раздел за управление и финансиране) може да са повлияли и на общото качество на културната програма. Също така е вероятно закъсненията във финализирането на набирането на екип за Фондацията (завършени само няколко месеца преди 2019 г.) да са попречили на навременната подготовка на някои дейности и събития.

Инициативата ЕСК в Матера също така оказва значително въздействие върху културните пространства и места, предоставени за различните събития на Матера 2019. Както е разгледано по-нататък в раздел 2.5.3, Фондацията е картографира над 400 различни места, в някои случаи реновирани, и предоставени на разположение на културните оператори да организират дейности в Матера. Като се има предвид липсата на подходящи места за артистични представления и събития в Матера преди 2019 г., наличието на тези пространства допринесе силно за разнообразието на културната програма за местната общност и увеличи участието на гражданите в културни дейности.

Включването в културната програма на Матера 2019 беше от полза и за местните културни оператори, които вече бяха активни в сценичните изкуства в региона. Както бе споменато от няколко заинтересовани страни, ЕСК предостави възможността да се увеличи видимостта на местните инициативи и да се разшири техния географски обхват. Например, театралната пиеса *Humana Vergogna* – организирана в сътрудничество с асоциациите *#reteteatro41*⁵³ и *Compagnia teatrale Petra*⁵⁴ - се играе и в други италиански и чуждестранни градове, благодарение на връзките, установени чрез инициативата *Go&See* и на установените партньорства с международни артисти и културни оператори. Проектът *Matera Città aperta* беше продължение на фестивал на сценичните изкуства (театър и танци), наречен *Nessuno Resti Fuori*, който беше организиран за първи път през 2016 г. и включваше театрални работилници, представления и танцови лаборатории в различни области на Матера. Сътрудничеството с Фондацията предостави на организаторите на тази инициатива възможността да установят партньорство с Британския съвет (Обединеното кралство) за разработване на инструменти и методи на обучение, насочени към включване на хора с увреждания в танцови представления и към разработване на дългосрочни проекти, продължаващи след 2019 .

Местните културни оператори имаха възможността да си сътрудничат с други, по-утвърдени културни институции от Южна Италия (например *Teatro San Carlo* в Неапол, Кампания), както и от други региони на Италия (включително *Scuola Holden* в Торино, Пиемонт). Това сътрудничество им помогна да постигнат ново ниво на качество на своите артистични изпълнения.

2.5.2 Достъп и участие

Силната ангажираност на гражданите в Матера 2019 беше едно от ключовите постижения, подчертани най-много от интервюираните като част от оценката.

Достигането до по-широка аудитория и позволяването на гражданите да преживеят културата по нови начини бяха целите, които Матера 2019 се опита да постигне чрез въвеждането на „Паспорта Матера 2019“ и концепцията за „временни граждани“ (вж. карето по-долу). Паспортът даде неограничен безплатен достъп до всички събития и представления на ЕСК 2019, позволявайки на гражданите да изживеят нови културни дейности без допълнителни разходи. Продадени бяха около 74 000 паспорта, а Фондацията изчислява, че почти 500 000 души са присъствали на поне едно събитие (включително церемонията по откриването). Консултация между граждани и туристи показва, че сред закупилите паспорта около 70% са се чувствали стимулирани да присъстват на повече събития от преди и че средно са посетили около десет събития през годината. 80% от анкетирания казват, че Паспортът е предоставил възможност за достигане до граждани, които обикновено не биха посещавали този вид дейности.

Таблицата по-долу предоставя общ преглед на общата посещаемост на Матера 2019 и на нейните водещи събития.

Таблица 2.4 Присъствие по време на Матера 2019 и водещи събития/дейности

Име на събитие/дейност	Посещаемост
------------------------	-------------

⁵³ ReteTeatro41. Официален уебсайт. Достъп от: <https://reteteatro41.it/>

⁵⁴ CompagniaTeatralePetra. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.compagniateatralepetra.com/>

Церемония по откриването	60 094
<i>Ars Excavandi</i>	17 463
<i>La Poetica dei Numeri Primi</i>	13 321
<i>Circus+</i>	10 142
<i>IDEA</i>	6 188
<i>Blind Sensorium</i>	3 261
Общо събития и дейности на Матера 2019	497 721

Матера 2019 имаше за цел да бъде приобщаващо и достъпно изживяване. Паспорти на намалена цена бяха на разположение за хората с увреждания и придружаващите ги лица (около 400 Паспорта бяха продадени на намалена цена, около 0,5% от общия брой). Освен това бяха разработени и специфични проекти за активно включване на хората с увреждания. Добър пример е проектът *Movimento libero* („Свободно движение“), който изследваше връзката между изкуството и уврежданията чрез поредица от дейности⁵⁵. Двудневен семинар, озаглавен *Dis /“Предизвикателство за обикновен архитектурен дизайн“*, организиран от *Open Design School*, беше насочен към размисъл върху физическата достъпност на местата за представяне. Семинар, организиран в сътрудничество с *Stopgap Dance Company* (Великобритания), също така ангажира около 20 хора с увреждания от цяла Италия, за да съживи съвременен танцов спектакъл, който в крайна сметка се представи в града през 2019 г.

В културната програма на Матера 2019 имаше ясни опити за обединяване на различни реалности и социални групи чрез създаване на мостове между общности, които като цяло са отдалечени. Събитието *Humana vergogna* включи ангажираността на задържаните в местния затвор по време на семинар на социален театър, изследващ концепцията за срам и свързаните с него стереотипи. Проучването завърши с представление, отворено за публичните мостове на затворниците и общността на Матера. В допълнение, чрез *Silent Academy* бяха разработени четири лаборатории за насърчаване на обмена на компетенции и умения между местните граждани, мигрантите и бежанците, приети в местните общности в региона.

Карте 2 Паспорт Матера 2019

Едно от нововъведенията на Матера 2019 беше въвеждането на Паспорта Матера 2019. Това беше уникален билет, който даде достъп до цялата панорама на културните дейности, провеждащи се в контекста на Матера 2019.

Паспортът се предлагаше в два вида: постоянен (обхващащ цялата година на ЕСК и на цена от 19 евро и на намалена цена от 12 евро за хората от региона Базиликата) и временен (валиден за един ден и на цена от 10 евро).

Паспортът имаше няколко цели.

На първо място, основната идея зад него беше да насърчи местните жители и гражданите от района да присъстват на разнообразен набор от културни събития, разширяващи техния културен хоризонт. Чрез закупуване на постоянния паспорт и придобиване на неограничен безплатен достъп до всички дейности на ЕСК 2019, гражданите бяха свободни да изживяват нови културни дейности без допълнителни разходи.

На второ място, паспортът беше свързан с концепцията за временно гражданство: туристите и местните, които купуваха паспорта, бяха насърчени да преживеят града като граждани, спазващи

⁵⁵ Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/en/programme-2019/themes/utopias-and-dystopias/1809-movimento-libero.html>

„декалога на временния гражданин“, десет основни правила, които трябва да вдъхновят отговорна, зряла и завладяваща форми на туризъм:

1. Ангажирам се да бъда отговорен временен гражданин!
2. Ще се грижа за пространствата, обитавани от природата и хората!
3. Ще прочета историите и спомените от това място, през очите на тези, които са ги преживели!
4. Ще слушам звуците на това, което виждам, чрез думите на тези, които живеят тук!
5. Ще потърся душата на това място и неговата общност!
6. Ще черпя от генерираните заедно диалози!
7. Ще споделя знанието, на което ме научи тази земя!
8. Ще участвам в бъдещето ѝ, съзнавайки миналото ѝ!
9. Това, което мога да предложа, аз поверявам на това място!
10. Ще взема със себе си гражданина, в който съм се превърнал!

Паспортната система беше внедрена от всички културни оператори, участващи в Матера 2019. Така че музеите, които преди това са разчитали само на хартиени билети и системи за ръчно счетоводство, имаха възможност да преминат към цифрови билети. В крайна сметка, въпреки че платформата и използваният хардуер (т.е. скенери за билети) вече са премахнати (платформата беше свързана със системата за паспорти и хардуерът беше под наем), музеите придобиха необходимото ноу-хау за преминаване към цифрова билетна система в близко бъдеще. Всъщност, следвайки положителния опит с паспорта, музеите обмислят въвеждането на система за цифрови билети, както въвеждането на уникален билет, даващ достъп до всеки музей за първи път.

Въпреки че като цяло опитът с паспорта се счита за положителен, има и някои научени уроци. Системата беше внедрена с помощта на съществуваща онлайн платформа. Това решение имаше предимството да спести известно време за внедряване, но не позволяваше гъвкавостта и персонализацията, които биха били необходими. Например платформата записва само данни на купувача, а не на действителните потребители, като по този начин ограничава възможността за ясен преглед на аудиторията. Също така имаше ограничения за резервиране на безплатни събития и в случай на анулиране, това създаваше на допълнително натоварване за Фондацията.

Освен това използването на паспорта не беше непременно ясно за всички потребители. Всъщност трябваше да бъде ясно обяснено, че макар че закупуването на паспорта даваше свободен достъп до всички събития, повечето събития все пак трябваше да бъдат резервирани предвид ограничените места (напр. събитията в театрите).

Извън местните граници на Матера, инициативата *Capitale per un giorno* („Столица за един ден“) имаше за цел да подобри достъпа и участието в културни дейности на гражданите от различни общини в Базиликата⁵⁶, като по този начин създаде осезаеми културни, социални и туристически въздействия. Одобрени бяха около 86 заявления и над 100 общини⁵⁷ получиха възможност да финансират свои собствени културни дейности и събития. Наградите варираха от 5 000 евро до 63 000 евро. Въпреки че тази инициатива се счита за успешна, беше подчертано, че регионалното измерение на ЕСК не е достатъчно проучено, тъй като делът на събитията и дейностите, организирани в други градове, и прякото участие на техните граждани, бяха оскъдни.

2.5.3 Културен капацитет

Този раздел за културния капацитет разглежда три основни аспекта:

⁵⁶ Единствените изключения бяха Матера и Потенца, тъй като тези общини вече получиха средства от Фондацията и въз основа на програмата за партньорство, определена в сътрудничество с регионалните власти.

⁵⁷ Броят на общините, които получиха средства, беше по-голям от броя на получените заявления поради факта, че някои от заявленията включваха повече от една община.

Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г.

- културна инфраструктура;
- умения, капацитет или управление на културния сектор;
- партньорство и сътрудничество с други сектори.

Липсата на налична **културна инфраструктура** беше едно от ключовите предизвикателства, пред които беше изправено разработването и внедряването на Матера 2019. В града липсваха пространства и структури, които биха могли да бъдат домакини на по-големи събития (дори днес в града липсва театър). За да се справи с това, Фондацията картографира наличните обекти в града и региона, като изброи около 400 места и пространства, които можеха да бъдат използвани за културни събития.

Фондацията също така насърчи възстановяването и пренастройването на живописната *Cava del Sole*, историческо място, изоставено в последните години. По-конкретно, Фондацията пряко управляваше две обществени поръчки, възложени от националното правителство за обновяване и възстановяване на мястото. Няколко семинара, проведени в контекста на проекта *Open Design School*, събраха мултидисциплинарни експерти от региона и Европа, за да разработят концепцията за превръщането на *Cava del Sole* в многофункционална зона. *Cava del Sole* разполага с аудитория, която може да приеме до 1 000 присъстващи, арена на открито за 7 000 присъстващи и редица други съоръжения за културни и творчески дейности. Благодарение на отпускането на допълнителни 5 милиона евро от правителството, проектът най-накрая беше реализиран и *Cava del Sole* беше открит през януари 2019 г.

Матера 2019 инвестира и в културни оператори с цел развиване на нови умения и укрепване на способността им да търсят партньорства и да работят в международен план. Около 27 ръководители на проекти и 40 културни оператори (определени като „създатели“ и „свързващи звена“) участваха в дейности **„Изграждане“**, сред които беше 10-дневен семинар, обхващащ теми, вариращи от ефективно сътрудничество до преодоляване на зависимостта от държавна помощ, предприемачество и създаване на международна мрежа. Активността **Go&See** (описано в раздел 2.3.1) беше похвалено от много интервюирани заинтересовани страни за положителните му ефекти, по-специално по отношение на придобиването на по-широк хоризонт и по-уверена перспектива за развитие на международни партньорства.

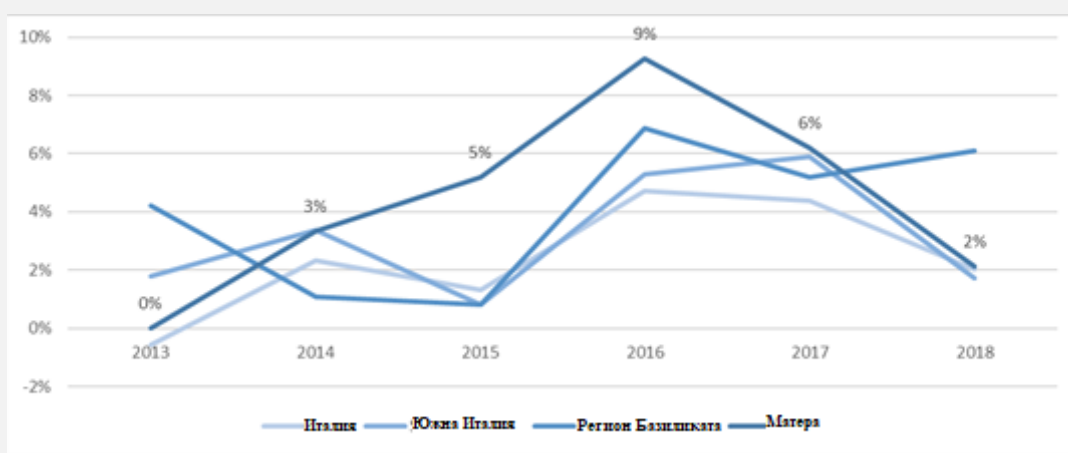
Културните оператори, участващи в изпълнението на културни дейности по програма Матера 2019, също така можеха да разчитат на насоки и подкрепа от Фондацията. Тази подкрепа им помогна да структурират работата и творческия си процес. Добър пример за подобряване на техния работен процес беше възможността да се извърши **„Краш тест“** /*Crash test*/ на концепцията на проекта им през първите шест месеца от разработването. Тези тестове се извършиха по различни начини; някои организации създадоха умален проект, други се срещнаха с потенциална аудитория или се опитаха да ги представят на определено място. Тази стъпка не само предостави на културните оператори полезна информация за прецизиране на концепцията, но също така беше и по-широка възможност за обучение по отношение на творческия процес.

В заключение изглежда, че домакинството на ЕСК е довело до укрепване на местния културен сектор. Както е анализирано по-нататък в Каре 3, през периода, водещ до годината на ЕСК, културният сектор в Матера отбелязва ръст над средния по отношение на броя на компаниите, броя на заетите хора и най-вече средния размер на компаниите в сектора.

Каре 3 Въздействие върху културния сектор

Фигура 2.1 показва, че през периода 2012 – 2018 г. секторът в Матера е нараснал над националното и макрорегионалното ниво, което е довело до растеж на сектора в региона. Това е особено очевидно през 2015 г., когато всички останали географски области регистрират спад. Като цяло броят на предприятията в сектора е нараснал в Матера от 149 на 192 (увеличение с 42%).

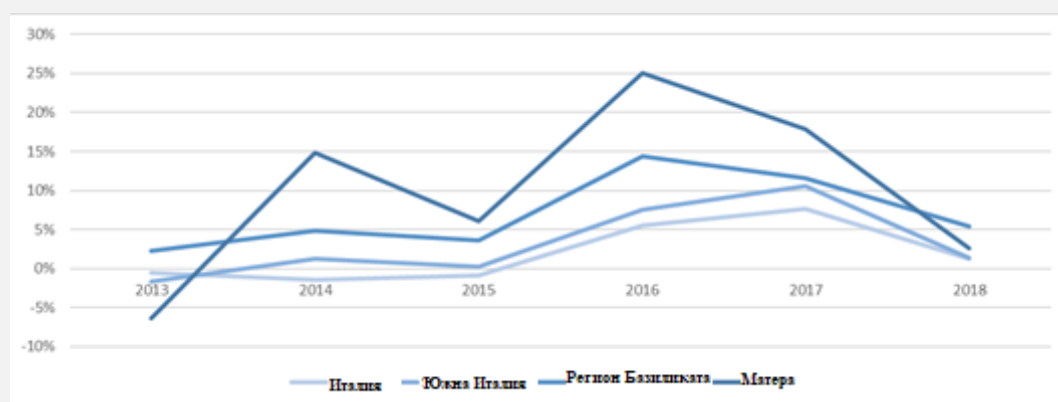
Фигура 2.1 рой предприятия, извършващи дейност в сферата на изкуствата, развлеченията и отдиha (и други услуги) – годишна процентна промяна

Източник на данни: I.stat, <http://dati.istat.it/>, Данни, извлечени през юни 2020 г.

Ръстът в броя на предприятията в сектора се е отразил в увеличаване на броя на заетите хора. Както е показано на Фигура 2.2, този показател също регистрира увеличение над средното, което води до общия брой на заетите в изкуствата, развлеченията и отдиha в Матера от около 277 през 2012 г. на 479 през 2018 г. (увеличение от 46%).

Фигура 2.2 Брой на хората, наети в областта на изкуствата, развлеченията и отдиha (и други услуги) – годишна процентна промяна

Източник на данни: I.stat, <http://dati.istat.it/>, Данни, извлечени през юни 2020 г.

Таблица 2.5 показва, че средният брой служители в различните класове предприятия в културния сектор се е увеличил с течение на времето. Общото увеличение на средния брой служители през годините, предшестващи Матера 2019 (общо увеличение от 34% между 2012 и 2018 г.) може да е индикатор за увеличен капацитет на целия сектор.

Таблица 2.5 Среден брой служители в предприятия в областта на изкуствата, развлеченията и отдиha (и други услуги) спрямо размери на предприятията

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Размер на предприятията – 0–9	1.6	1.6	1.6	1.6	1.6	1.7	1.8
Размер на предприятията – 10–49	13.0	11.2	16.1	16.8	16.3	18.0	17.5

Източник на данни: I.stat, <http://dati.istat.it/>, Данни, извлечени през юни 2020 г.

2.5.4 Международен профил

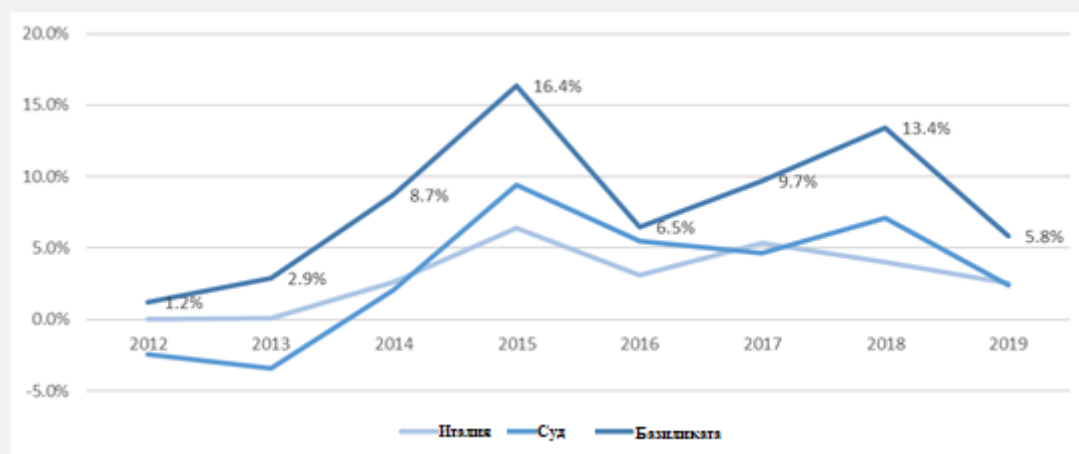
Разделът за въздействието върху културата изследва частично аспекти от дейностите и мерките, прилагани за повишаване на международния профил на събитията в Матера и ЕСК. Разделът за маркетинг и комуникация също така илюстрира как Фондацията е планирала да достигне до международна аудитория.

Според проучване, проведено сред около 2 866 респонденти (жители и туристи), повечето от респондентите смятат, че Матера е била много по-международно ориентирана през 2019 г. в сравнение с периода преди да бъде определена като ЕСК 2019. Въпреки това, данни за общата посещаемост на чужденци по време на събитията на ЕСК не са събрани. Както е допълнително разгърнато в Каре 4 по-долу, в периода между 2012 и 2019 г. регионът Базиликата е отбелязал по-голямо увеличение на броя на туристите от останалата част на Италия, от около 520 000 туристи през 2012 г. до почти 950 000 през 2019 г. Проучване, проведено сред около 1 743 туристи през 2019 г. показва, че за почти 70% от анкетираните, домакинството на Матера на ЕСК е повлияло на решението им да посетят града. Изглежда, че международната експозиция, предоставена на Матера чрез домакинство на ЕСК 2019, е довела до по-силно нарастване на международния туризъм. Докато увеличението на националните туристи между 2012 и 2018 г. е било 64%, чуждестранните туристи са се увеличили със 135% за същия период (от около 60 000 на 142 000)⁵⁸.

Каре 4 Въздействие върху международния туризъм

Както е показано на Фигура 2.3, през периода 2012 – 2019 г. регионът Базиликата е отбелязал по-голям ръст на туристически поток от останалата част на Италия.

Фигура 2.3 Общо пристигащи в заведенията за туристическо настаняване – годишна процентна промяна

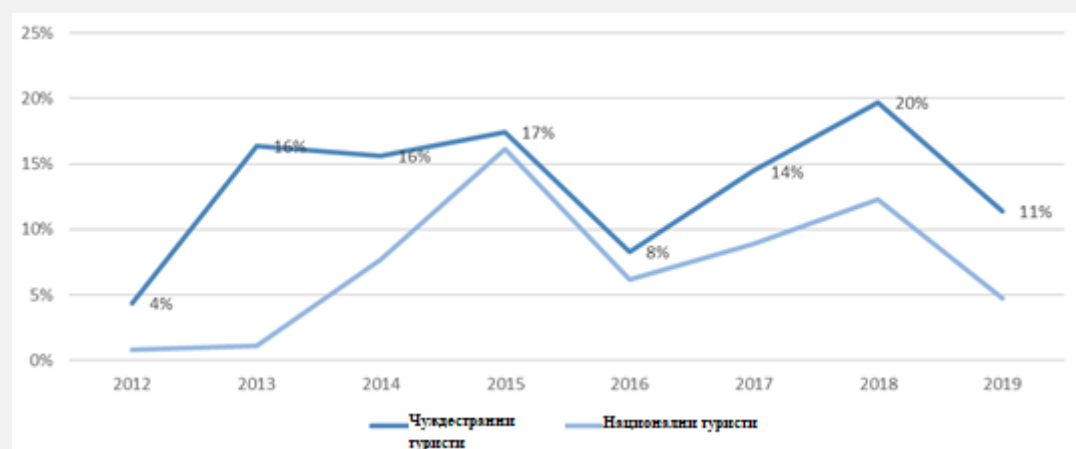

Източник на данни: Евростат, Пристигане в заведенията за туристическо настаняване по региони – Номенклатура на териториалните единици 2 [tour_oss_arn2], извличане на данни през юни 2020 г.

Фигура 2.4 показва, че процентното увеличение на туристите, идващи от чужбина, е било по-голямо от това на националните туристи, което потенциално показва по-силно въздействие върху международния туризъм.

⁵⁸ Няма данни за дела на чужденците, които са посетили събитията в Матера. Обаче около 41% от продадените паспорти (около 30 212) са били временни (или ежедневни). Въпреки че не всички те са били закупени от чужденци, това все пак е индикация за интереса, който Матера 2019 е предизвикала в нерезидентното население.

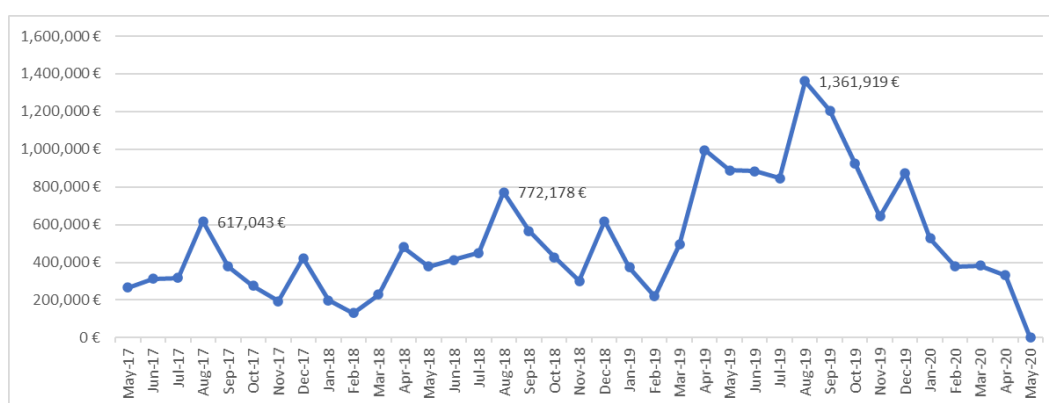
Фигура 2.4 Пристигащи национални и чуждестранни туристи в регион Базиликата в заведения за туристическо настаняване – процентна промяна

Източник на данни: Евростат, Пристигане в заведения за туристическо настаняване по региони – Номенклатура на териториалните единици 2 [tour_oss_arn2], извличане на данни през юни 2020 г.

Големият брой туристи също така се отрази на пазарните приходи. Историческите пазарни данни за листингите на *AirBnB* за периода 2017 – 2019 г. показват 25% увеличение на средната дневна ставка за настаняване с една нощувка. Фигура 2.5 показва положителната тенденция на пазарните приходи от листинги на *AirBnB* в периода от май 2017 г. до декември 2019 г. Като се вземе предвид годишната пикова стойност, обикновено август всяка година, пазарните приходи за периода са се удвоили.

Фигура 2.5 Исторически пазарни приходи от имоти под наем от типа *AirBnB* за Матера (май 2017 г. – май 2020 г.)

Източник на данни: *AirDNA*, Доклад за Матера, извличане на данни през юни 2020 г.

Широката и многоканална комуникационна стратегия осигури национална и международна експозиция на град Матера, който преди това не е имал такъв опит. **Дигиталната стратегия** се оказа ефективна за увеличаване на видимостта на Матера 2019 и нейната културна програма, като постигна значителни резултати чрез използването на платформи за социални медии (вж. Таблицата по-долу). Също така **традиционните медии** бяха използвани напълно: Матера 2019 и нейната културна програма бяха обсъдени в почти 58 000 статии в национални и международни вестници и списания и в приблизително 1 300 радио и телевизионни репортажи. Партньорството с *Euronews* също така се оказа особено успешно при разширяването на обхвата на Матера 2019. Данните и анализите, предоставени от

Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г.

Euronews, показват, че специалните предложения на *GoMatera* са достигнали до около 10 милиона души, най-вече в Италия, Франция, Германия, САЩ и Русия. И накрая, проектът *GoMatera* събра над 1,5 милиона импресии в платформите за социални медии на *Euronews*.

Таблица 2.6 Използване на социални медии

Индикатор за социалните медии	Изпълнение
Брой последователи във <i>Facebook</i>	86 376
Брой последователи в <i>Twitter</i>	19 544
Брой хаштагове <i>#Matera2019</i>	253 216
Брой хаштагове <i>#OpenFuture</i>	22 536
Брой последователи в <i>Instagram</i>	29 656
Брой абонати в <i>YouTube</i>	1 230

Източник: Фондация Матера 2019

И накрая, както бе споменато от няколко консултирани ключови заинтересовани страни, международният профил на инициативата можеше да бъде допълнително подчертан чрез по-силно сътрудничество с град Пловдив. Целите за развитие на повече полезни взаимодействия по специални проекти и осигуряване на общи усилия за популяризиране и комуникация на инициативите в двата града представляваха предизвикателство. Във връзка с това беше аргументирано, че липсата на средства, специално отделени за това сътрудничество, е било ключовата пречка, която е попречила на изпълнението на някои от съвместните дейности. Както беше посочено от няколко ключови заинтересовани страни, наличието на бюджетни редове, посветени на съвместни дейности между двата града и човешките ресурси на европейско ниво за координиране на усилията на двата града, е можело да допринесе за развитието на повече полезни взаимодействия и да увеличи международното измерение на инициативите.

2.6 Наследство

От самото начало Матера 2019 възнамеряваше да започне процес на обновяване и културна промяна на града и местната общност, който да продължи и след 2019 г. 3 милиона евро, включително наградата *Melina Mercouri*, бяха отпуснати за наследството и за да се гарантира че Фондацията може да продължи дейността си в продължение на две години след годината на ЕСК. Макар и с по-малък екип, Фондацията планира да се превърне в **платформа за съвместно създаване**, осигурявайки непрекъснатост на процесите и дейностите, стартирани от Матера 2019. Планираните наследствени ефекти от Матера 2019 обаче бяха силно повлияни от разпространението на COVID-19 и свързаните с него локдауни, което означава, че повечето от дейностите, планирани за 2020 г., ще се проведат през 2021 г.

Съвместното създаване и участието на гражданите бяха доста важни характеристики при прилагането на ЕСК 2019. През декември 2019 г., под ръководството на сценичния режисьор Джорджо Барберо Корсети */Giorgio Barberio Corsetti/*, местните граждани бяха поканени да участват в петдневен семинар, за да погледнат назад към изпълнението на Матера 2019, и най-вече да погледнат напред и отвъд по отношение на устойчивост и продължение. Резултатът от този семинар беше „**Културен манифест на гражданите на Матера**“, в който се посочи ясното намерение за продължение на процеса на културно обновяване, започнат от Матера, и след годината на ЕСК 2019.⁵⁹

Развитието на Матера 2019 беше придружено от усилията да се предоставят на местните културни организации нови умения и достъп до по-широка културна мрежа. Ръководителите на проекти развива нови компетенции и придобиха повече увереност в ангажирането в трансгранично сътрудничество. Беше споменато също, че може да се направи повече, за да се предоставят на културните организации

⁵⁹ Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/en/get-involved/citizens-manifesto.html>

средства за осигуряване на финансова устойчивост. Докато някои организации планират да участват в европейски покани за културни дейности (напр. „Творческа Европа“), мнозинството може и да се върне към своя бизнес модел отпреди Матера 2019.

Освен личния и професионален растеж на различни културни оператори, проектите, реализирани чрез програмата ЕСК, имат свое собствено наследство. Развитието на лаборатория като *Open Design School* в сърцето на Матера, където гражданите могат да създават идеи за проекти, е ценен пример за наследството на Матера 2019. Въпреки разпространението на COVID-19, *Open Design School* вече е домакин на няколко събития и работилници през 2020 г. След няколко месеца локдаун, от средата на март 2020 г., в училището вече бяха организирани пет работни срещи, фокусирани върху съвместното създаване, фотографията и техниките за линогравюра. Проектът *IDEA* събра материали и документи от различни архиви на региона Базиликата, за да създаде дигитално хранилище, което да изследва архивите и колекциите на региона от художествена гледна точка. Цифровият архив вече е достъпен онлайн⁶⁰ и представлява важен аспект от наследството на Матера 2019.

2.7 Заключение

2.7.1 Успехи

Основните успехи при изпълнението на Матера 2019 бяха следните.

Силно участие и включване на гражданите: както е посочено в по-горните раздели, събитията, организирани в Матера, са били посетени до голяма степен от местните граждани. Както бе споменато от заинтересованите страни, средната посещаемост на събитията⁶¹ беше 95%, като беше подчертано, че ограниченият капацитет на някои места може да е попречил и на по-голям брой участия в някои събития. Друг фактор за успех, силно подчертан от различни заинтересовани страни, е свързан с дейностите за съвместно създаване и изграждане на капацитет за гражданите и ръководителите на проекти. Както е посочено в по-горните раздели, силното участие на гражданите в културната програма е значителен успех на Матера 2019. И накрая, Паспортът и концепциите за постоянни и временни граждани допринесоха силно за по-голямо участие в културни събития и предоставяне на възможности за граждани, които в противен случай не биха взели участие.

Доброволци: набирането и управлението на екипа на доброволци може да се счита за силен фактор за успех на Матера 2019. Както бе подчертано от голямото мнозинство от консултираните заинтересовани страни, доброволците са изиграли важна роля в реализирането на културната програма поради силната си ангажираност и проактивност. Консултираните доброволци също бяха доволни от опита си като доброволци в Матера, тъй като това им е предоставило възможност за професионален растеж, разширяване на техните мрежи и повишаване на интереса им към културни събития и дейности. В резултат на този доброволчески опит, след 2019 г. група от 20 доброволци основаха организация за подкрепа на местните културни оператори при бъдещи събития. Организацията има за цел да включи между 70 – 100 доброволци от Матера 2019 през 2020 г., въпреки че този процес е частично спрял поради пандемията COVID-19.

Туризм и международен профил: както е обяснено в раздела за международни профили, комуникационната кампания на Матера допринесе силно за увеличаване на видимостта на града и неговите културни инициативи през 2019 г. Стратегията за фокусиране върху цифровите инструменти, както и върху традиционните медии на различни нива (европейско, национално и регионално) допринесоха за повишаване на международния профил на града заедно с организирането на културни събития и дейности с участието на известни международни художници. Във връзка с това въздействието на ЕСК върху туристическия сектор на Матера също може да се счита за важен успех,

⁶⁰ I-DEA. Официален уебсайт. Достъп от: <https://idea.matera-basilicata2019.it/en>

⁶¹ Събития, в които е бил зададен максимален брой участници.

както се вижда от факта, че Матера е на първо място по растеж на туризма през годината на ЕСК сред всички европейски столици на културата⁶².

2.7.2 Уроци при изпълнението

Управление: структурирането на Фондацията като публично образование увеличи административната и бюрократичната тежест за нейната дейност. Ключовите заинтересовани страни изтъкнаха, че за да се работи с местни и международни културни оператори, е необходимо да има гъвкава структура, способна да действа незабавно и да реагира на променящите се обстоятелства. Например една от последиците от публичния характер на Фондацията е, че търговете и подизпълнителите са се регулирали от закони и правила, установени за публичните администрации, а не за субектите, които трябва да се занимават до голяма степен с частния сектор. Друг въпрос, споменат от една от ключовите заинтересовани страни, беше високата зависимост от финансовите ресурси, разпределени на местно, регионално и национално ниво. Въпреки че ресурсите бяха разпределени, те не бяха непременно предоставени в точното време, което доведе до проблеми с паричните потоци и накара Фондацията да използва банкови заеми, които иначе можеха да бъдат избегнати.

Набиране на екип: честите промени в политическата администрация на национално, регионално и местно ниво допринесоха за забавяне в подготовката и изпълнението на културната програма Матера 2019. Както отбелязват интервюираните, едно от основните предизвикателства, свързани с управлението на ЕСК 2019, беше политическата нестабилност, възникнала след общинските избори през 2015 г. в Матера. По този повод кандидатът от опозиционната партия беше избран за нов кмет на Матера. Както съобщава един интервюиран, предишният кмет е участвал силно в подготовката на кандидатурата и се е ангажирал с изпълнението на предложената програма. Тази промяна в градската управа повлия на подготвителните работи и готовността на града да планира и изпълни програмата, тъй като някои промени бяха предложени от новия градски съвет. В резултат на тази политическа ситуация екипът на Фондацията загуби ценно време и беше напълно оперативен едва през втората половина на 2018 г.

3.0 Пловдив

3.1 Предистория

3.1.1 Град

Пловдив е вторият по големина град в България след столицата София, с население от около 347 000 души. Той е културен и бизнес център на Южна България. Градът е уникален със своята 8000-годишна история и е един от най-старите, все още населени градове в света. Първоначално тракийско селище, впоследствие той е бил обитаван от перси, гърци, келти, римляни, готи, българи, славяни и турци. В резултат на това той може да се похвали с разнообразно културно наследство и многоетническо население. Пловдив е разположен на брега на река Марица, най-дългата река на Балканите, и в подножието на Родопите, което го прави привлекателен туристически център. Благоприятното му географско местоположение също така го е превърнало в основен транспортен център, тъй като три от десетте паневропейски коридора преминават през или близо до града.

Икономиката на Пловдив има дългогодишни традиции в производството, търговията, транспорта, комуникациите и туризма. Икономическата зона Тракия, която е една от най-големите индустриални зони в Източна Европа, се намира близо до Пловдив, с около 2 милиарда евро инвестиции и над 30 000 нови работни места, създадени от създаването на зоната през 1996 г. Състои се от шест индустриални парка, които са привлекли повече от 180 международни и местни компании. Наскоро Пловдив се

⁶² Фондация Матера 2019 (2020). Доклад: *Indirizzi di legacy*. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/report-2019/indirizzi-di-legacy.html>

Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г.

класира сред първите три града в категорията „Стратегия за преки чуждестранни инвестиции“ в класацията „Европейски градове на бъдещата 2018/2019 г.“ на *Financial Times*.

Градът има жизнена атмосфера за млади хора със своите шест университета и над 70 училища, включително начални, висши, училища за чужди езици, математика, технически и художествени училища. Въпреки бързото си икономическо развитие, Пловдив е известен сред българите като град „айляк“, турска дума, използвана за изразяване на спокойно, непринудено отношение към живота.

3.1.2 Културен сектор

Със своите многобройни находки от древността, Пловдив има над 200 археологически обекта. Най-важният от тях е Античният театър, един от най-добре запазените антични театри в света, построен през I век след Христа, вероятно под управлението на император Домициан. Театърът може да приеме 5 000 зрители и все още се използва за различни представления, концерти и фестивали, като напр. *Opera Open*. Друг важен исторически обект в Пловдив е Римският стадион, построен през II век след Христа по времето на римския император Адриан и разположен под главната улица на града.

Пловдив разполага с голямо разнообразие от музеи, галерии, театри, опера и единственият по рода си Център за съвременно изкуство в България, разположен в помещенията на древна баня от периода на Турската империя. В допълнение, голям брой проекти за реставрация и консервация са включени в Общинския план за развитие на Пловдив за периода 2014-2020. В момента един от големите проекти за културна инфраструктура е възстановяването на Голямата епископска базилика на Филипопол, с богата украса от мозайки от късноантичната епоха, която ще бъде превърната в иновативен музеев комплекс. Отразявайки присъствието на различни религиозни общности в Пловдив (християнски православни, католически, протестантски, мюсюлмански, еврейски), в града има редица църкви, джамии и синагога, съдържащи архитектура и иконография, характерни за региона.

Забележителни съществуващи и текущи събития в културния календар на Пловдив включват летния фестивал *Opera Open* в Античния театър, Фестивалът НОЩ, провеждащ се през септември в различни музеи, галерии и нощни клубове, и *One Dance Week*, посветена на съвременния танц. Друго продължаващо събитие, което привлича много туристи, е „Капана Фест“, който се провежда в стар квартал, възроден като квартал за творческите индустрии.

3.2 Развитие на Пловдив 2019

3.2.1 Кандидатстване

Съгласно Решение № 1622/2006/ЕО за установяване на инициативата на Общността „Европейска столица на културата“ за годините 2007 – 2019, България имаше право да кандидатства за Европейска столица на културата за 2019 г., заедно с Италия. През декември 2012 г. Министерството на културата на България публикува покана за кандидатстване за стартиране на състезанието между българските градове. До крайния срок от 18 октомври 2013 г. заявления подадоха осем града: Бургас, Габрово, Пловдив, Русе, Шумен, София, Варна и Велико Търново. През декември 2013 г. Министерството на културата назначи 13-те членове на комисията за подбор. Както е посочено в член 6 от Решение 1622/2006/ЕО, седем от тези членове бяха номинирани от европейските институции, а останалите шест бяха номинирани от министерството в консултация с Европейската комисия.

3.2.2 Подбор

Министерството организира **среща за предварителен подбор** в София на 10-12 декември 2013 г. и покани всички градове-кандидати да представят съответните си програми за ЕСК 2019. Бургас изгради своята програма около концепцията за „Културния ускорител“, съчетаваща културна индустрия, социални иновации и знания. Габрово представи цялостната концепция за „Балансиране на Европа“, стремяща се да балансира културното наследство на града със съвременните изкуства. Пловдив представи програма на тема „Заедно“, която имаше за цел да трансформира града и да интегрира

уязвими групи от обществото чрез участие и приобщаване. Програмата на Русе използва концепцията „Мостове“, имаща за цел да се възползва от местоположението на града на река Дунав и неговата трансгранична идентичност. Шумен представи програма на тема „Морето на Шумен – море от култура“. София представи концепцията „Сподели София“, подчертавайки ролята, която културата може да има в социалното сближаване и приобщаване. Варна представи програма на тема „Пристанище на вдъхновението“, надграждайки градската фестивална култура и художествена продукция. Велико Търново представи концепцията „Творим щастие“, целяща съживяване на читалищата като места за културно производство.

Комисията препоръча четири града да преминат към финалната фаза на подбор: Пловдив, София, Варна и Велико Търново. Въпреки това, тя идентифицира потенциал за подобрене и повдигна няколко точки към всички градове, включени в списъка:

- Поставяне на **по-голям фокус върху европейското измерение**, тъй като програмите са твърде ориентирани към местния контекст;
- По-подробно подчертаване на **ролята на гражданите** в разработването на програмата;
- По-ясно разработване на **артистичната програма** и посочване на участващите и потенциалните партньори;
- Включване на **реалистични бюджети** за програмата, включително пълни подробности за предложените източници на финансиране;
- Посочване на целите (както качествени, така и количествени), както и подход за **мониторинг и оценка** на програмата.

Министерството на културата поиска от четирите предварително избрани града да подадат ревизирани кандидатури. Делегация от четирима членове на Комисията посети градовете от 29 август до 3 септември 2014 г., за да получи по-пълна информация за всяка програма.

На **заклучителната среща за подбор** на 4-5 септември 2014 г. в София, четиримата делегати докладваха на останалата част от Комисията за констатациите от посещенията си. През октомври 2014 г. Пловдив беше обявен за град-победител. Комисията беше особено впечатлена от редица аспекти във финалната апликация на града: последователната и добре проектирана програма; плановите за партньорство с други градове в Европа (като Солун, Букурещ и Истанбул); процесът отдолу-нагоре за ангажиране на граждани от различни среди; и приобщаващия подход към ромската общност в Пловдив. Бяха отправени обаче няколко препоръки:

- Да се установят всички управленски структури на Фондацията, които биха управлявали проекта ЕСК, със специално внимание към Управителния съвет и постове на изпълнителен и артистичен директор;
- Да се въведат вътрешните административни системи (включително финанси, човешки ресурси и правни системи);
- Да се стартира процес на мониторинг и оценка, включително ежегодно събиране на качествени и количествени данни;
- Да се предприеме преоценка на степента и въздействието на проектите в апликационната книга;
- Да се направи преоценка на един от водещите проекти, тъй като е предизвикателен и рисков (проектът за остров Адата);
- Да се разработи по-силно дигитално присъствие;

3.2.3 Развитие

През май 2015 г., въз основа на препоръката на Комисията за подбор, Съветът на Европейския съюз официално определи града като Европейска столица на културата за 2019 година⁶³.

Първата мониторингова среща се състоя в Брюксел през октомври 2016 г. и на нея присъстваха членове на фондация „Пловдив 2019“ и членове на мониторинговия и консултативен панел. Панелът подчерта няколко аспекта, които се нуждаеха от допълнително развитие/мониторинг:

- Идентифициране на ключови приоритети и разработване на подробен стратегически документ с важни дейности и график за инфраструктурни проекти;
- Ясна дефиниция на ролите и отговорностите в рамките на управленската структура на Фондацията;
- Опростяване на посланията за широката аудитория;
- По-голям фокус върху водещи проекти, които изглеждат изостават (напр. Остров Адата и кино Космос);
- Продължаващо сътрудничество с партньори със специфични познания в определени области на културата като опера и театър;
- Формулиране на специфични критерии за оценка и избор на нов мониторингов екип;
- Публикуване на редовни доклади за напредъка на уебсайта на Фондацията;

И накрая, панелът направи конкретна препоръка към правителството на България за ускоряване на трансфера на средства към фондация „Пловдив 2019“, тъй като прехвърлянето беше забавено.

Втората мониторингова среща се проведе в Брюксел през април 2018 г. От презентацията на фондация „Пловдив 2019“ стана ясно, че около 85% от проектите от апликационната книга са вече в процес на разработка. Културната програма, планирана за годината на ЕСК, включваше около 350 събития, с 30 акцента и голям откриващ уикенд. Панелът приветства постигнатите подобрения, най-вече по отношение на процеса на управление и стабилизацията на бюджета. Той също така похвали плодотворното сътрудничество и обмена на опит с Матера, обхващащ проекти като *Bread Route*, *Urban Games* и *Cosmic Jives*. Панелът обаче изрази загриженост относно откриващия уикенд, главно по отношение на връзките между събитието и темите на годината, както и участието на гражданите. Той препоръча да бъде назначен специален конкретен мениджър относно откриващия уикенд и да бъдат допълнително изяснени отговорностите и схемите за координация между членовете на екипа. Въз основа на цялостния напредък панелът препоръча на Комисията да присъди наградата *Melina Mercouri* на Пловдив 2019.

Трябва да се отбележат няколко аспекта, свързани с развитието на програмата за икономическо и социално сътрудничество. Първо, подходът, използван за генериране на съдържание, се основава почти изцяло на отворени покани за предложения за проекти, като само 10% от културното съдържание на ЕСК се извършва от самата Фондация. По време на подготвителната фаза бяха обявени 20 отворени покани, с получени над 1 700 заявления, което означаваше, че развитието на програмата е много демократично. В сравнение с други градове ЕСК, Пловдив 2019 имаше голям брой призиви да гарантира, че възможно най-много заинтересовани страни могат да участват в културната програма. Един от положителните аспекти в този процес беше използването на целенасочени покани (напр. покана, посветена на участието на общността за проекти в рамките на клъстера „Махала“, програмата за кирилизация и клъстерът на река Марица⁶⁴). По този начин местната общност, включително групи в

⁶³ Решение (ЕС) 2015/809 на Съвета за определяне на европейските столици на културата за 2019 година в България и Италия

⁶⁴ <https://plovdiv2019.eu/en/opencall/239-open-call-small-projects>

неравностойно положение, като ромското малцинство, имаше силна и специфична възможност да организира и предостави културно съдържание през годината на ЕСК.

Недостатъкът на подхода на отворена покана беше свързан със значителни закъснения в процедурите по кандидатстване, причинени главно от жалби на отхвърлени кандидати. Тези въпроси обаче са свързани със спецификата на системата за обществени поръчки в България и нейната сложна законодателна рамка, като систематичните обжалвания често забавят усвояването на финансирането. Във връзка с това, културните оператори също така изпитват трудности по време на изпълнението на проекти, свързани главно с финансовата отчетност. Въпреки че членовете на екипа на Фондацията бяха изцяло ангажирани с намаляването на бюрократичната тежест, те често не бяха в състояние да „защитят“ проектите поради тежката административна работа, като признаха, че тези процеси са определени в рамките на българското законодателство и закони за обществените поръчки. Този отнемащ време процес засегна особено малките неправителствени организации и независимите творци, участващи в програмата ЕСК, които нито имаха капацитет, нито опит да предприемат тази административна работа, особено когато размерът на финансирането, което им беше разпределено, беше сравнително малък.

Друг аспект, свързан с разработването на програмата, който трябва да се отчете, беше липсата на опит в Пловдив и цялата страна за разработване и реализиране на такъв мащабен културен проект. Успешната подготовка и прилагане на ЕСК се нуждаеше от много по-силна координация между властите на местно, регионално и национално ниво. Много от интервюираните смятат, че националните власти са били по-малко ангажирани с ЕСК от очакваното. Не на последно място, по време на процеса на разработване и изпълнение (от 2013 до 2019 г.), служителите на Фондацията трябваше да се свържат с три различни правителства и трима министри на културата. Това доведе до поредица от закъснения и редица повторни преговори във връзка с бюджети, приоритети и инфраструктурни проекти.

3.3 Културна програма

Мотото на Пловдив 2019 беше „Заедно“, тъй като съвместното съществуване на различни култури и общности винаги е било най-голямото предизвикателство на местно ниво, но и най-силният двигател за развитието на града. Откриващият уикенд се проведе на 11 – 13 януари 2019 г. с широка гама от събития и светлинното шоу „Ние сме всички цветове“ като акцент, съчетаващ музикални и танцови изпълнения на над 1 500 участници от България и чужбина, в съответствие с мотото „Заедно“. Впечатляваща публика от 50 000 души присъства на церемонията, която се излъчваше на живо по Българската национална телевизия. Комисар Габриел и кметът на Пловдив Иван Тотев изнесоха кратки речи, за да обяснят значението на Пловдив 2019 и инициативата ЕСК за града, страната и Европейския съюз като цяло.

Окончателният доклад за мониторинг, изготвен от Фондацията, показва, че през 2019 г. в Пловдив са се провели общо 513 публични събития с културно съдържание. Освен това бяха проведени 54 събития, свързани с ЕСК, в други градове и в чужбина, както и 34 събития, свързани с организацията и координацията на дейността на Фондацията. Културната програма на Пловдив 2019 беше структурирана около четири тематични платформи, които бяха избрани в съответствие с типичните черти на града, неговите общности, културното наследство, ритъма на живот и специфичните предизвикателства. Четирите тематични платформи са представени по-долу:

Платформа „Сливане“

Платформата „Сливане“ беше насочена към интеграцията на етнически и малцинствени групи в Пловдив, както и към обединяване на различни поколения и социални групи, с цел преодоляване на изключването в изолирани територии. Платформата включваше следните три клъстера:

- Махала: този клъстер беше свързан с интеграцията на ромските и турските общности. Целта на проектите в клъстера беше да постигнат максимално участие на тези групи от

малцинствата, както и да помогнат за преодоляване на бариерите и социалните стереотипи;

- РегионалЕ: този клъстер обхваща местни фестивали и културни проекти от цяла Пловдивска област. Той отбеляза разнообразието от традиции, занаяти и изкуства и ежедневието в малките села и градове около Пловдив;
- Красавицата и Изтокът: отличителната култура и традиции на Балканите и Източна Европа бяха представени в областта на музиката, дизайна, архитектурата и съвременното изкуство. Този клъстер включваше и партньорски проекти с други европейски столици на културата в региона;

Платформа „Трансформиране“

Платформата „Трансформиране“ беше фокусирана върху съживяването на забравени и изоставени градски пространства и имаше за цел да промени възприятията за такива пространства. Тя включваше следните клъстери:

- Градски мечти: в рамките на този клъстер трябваше да се съживят нефункционалните обществени пространства. Целта беше изоставените сгради от близкото минало, сред които видни архитектурни забележителности (напр. Складове за тютюн, кино „Космос“, творчески квартал „Капана“), да станат пространства за културна дейност и социално взаимодействие;
- Река на въображението: този клъстер беше насочен към възстановяване на връзката между Пловдив и река Марица, минаваща през града. Фокусът беше върху стимулирането на устойчив дизайн, алтернативен туризъм и зелени иновации;
- Образовай (се): клъстерът беше фокусиран предимно върху детска и младежка аудитория. Целта му беше да развие творческия им потенциал и да стимулира интереса им към изкуствата.

Платформа „Възраждане“

Платформата „Възраждане“ имаше за цел да запази културното наследство в съвременния контекст чрез подобряване на достъпа до него и стимулиране на използването на нови технологии и цифрови медии. Тя включваше следните клъстери:

- Културата среща хората: проектите в този клъстер бяха насочени към разбиване на границите между публика и изпълнители. Жителите на по-отдалечени райони и предградия бяха ключови участници в различни културни дейности;
- Изкуство за забравеното бъдеще: фокусът беше върху съвременното изкуство, хибридни формати и използването на иновативни практики за преодоляване на местните предизвикателства в Пловдив;
- Машина на времето: този клъстер беше концентриран върху възраждането на културното наследство на града. Непопулярни и остарели исторически обекти, музеи и други културни институции бяха активирани отново с художествени представления в публични пространства, образователни дейности и диалог.

Платформа „Релаксиране“

Платформата „Релаксиране“ популяризира устойчив начин на живот, бавен живот, „бавна“ храна и „дерастеж“. Целта ѝ беше също да популяризира „зеления“ и екологичния живот чрез следните клъстери:

- Айляшки град: „айляк“ (от турски) означава или „състояние на релаксация и комфорт“ или „човек, който не е зает с нищо, който е свободен“. Състоянието „айляк“ е признато за характерно за темпото и ежедневието на Пловдив. Проектите бяха фокусирани върху увеличаване на щастието и просперитета чрез неконсуматорски методи;
- ЕУритмика: амбицията на този клъстер беше да представи богатата музикална култура на Пловдив пред европейска публика. Някои от най-големите и традиционни музикални фестивали в града бяха включени в клъстера с обогатена международна програма;
- Раздвижи града: акцентът беше върху връзката между спорта и изкуството. Проектите включваха фестивал на сунинг танците, ателие по танци по айкидо, фестивал на аниме и игри и различни други събития.

Трябва да бъдат очертани няколко важни аспекта, свързани с културната програма. Първо, по отношение на съдържанието, за първи път в България Фондацията се опита да добави социално измерение към културното предлагане в града. Въпреки че предишната културна дейност в Пловдив се е занимавала с въпроси като несправедливостта, неравенството и въпросите на околната среда, това е било по-скоро специално и правено на ниво индивидуален проект, отколкото като част от по-широка програма или инициатива. Социалното измерение на културното предложение в Пловдив също така имаше за цел да се справи с „по-дълбоки“ проблеми в обществото като интеграцията на ромското малцинство в квартал Столипиново и повишаване на осведомеността по проблемите на ЛГБТ обществото.

Този подход обаче понякога превръщаше Пловдив 2019 в „лесна мишена“ за местните опозиционни политици, които твърдяха, че в програмата на ЕСК има свръх акцент върху групите в неравностойно положение. Една от големите атаки от страна на местна националистическа партия беше опитът да се спре фотографската изложба „Балканска гордост“ с теми за ЛГБТ, която се превърна в скандал за хомофобия, отразен от международни медии⁶⁵. Въпреки че Фондацията не позволи на подобни провокации да се намесят в културната програма, политическата реторика постави предизвикателства пред изпълнението и, според някои заинтересовани страни, разводни някои от положителните аспекти на ЕСК.

Трябва също така да се отбележи, че някои от водещите проекти за Тютюневия град, остров Адата и кино Космос не се изпълниха, както беше предвидено в апликационната книга, което беше тема на загриженост за Мониторинговия и консултативен комитет⁶⁶. До голяма степен това беше причинено от различни външни фактори, които бяха извън контрола на Фондацията. През 2016 г. проектът „Тютюневият град“ беше подкопан поради разрушаване и пожар, който изгори три от емблематичните складове за тютюн. През 2018 г. Фондацията премести седалището си в „СКЛАД“, реновиран склад, който също така беше домакин на специфични за обекта изложби, семинари, конференции, театрални и филмови продукции и представления по време на годината. Все пак мащабното съживяване на района не беше възможно поради трудното сътрудничество между градската администрация и собствениците на частни имоти. По подобен начин Пловдив 2019 не успя да инвестира във временно художествено селище на остров Адата поради правни трудности, свързани с частната собственост върху земята. Вместо това там беше приложена програма за артистична резиденция, заедно с други дейности, насочени към река Марица.

3.3.1 Европейско измерение

Програмата ЕСК включваше много по-широко участие на европейски творци и организации в сравнение с културното предлагане в Пловдив през предходните години. Окончателният доклад за

⁶⁵ <https://www.theguardian.com/world/2019/apr/07/homophobia-scandal-hits-plovdiv-bulgaria-european-capital-of-culture>

⁶⁶ https://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents%20General%20Plovdiv%202019/Monitoring%20EU%20Reports/Plovdiv_2nd_monitoring_report_EN.pdf

мониторинг показва, че през 2019 г. са се състояли общо 80 събития с трансгранично измерение, което е четири пъти по-голямо от броя на събитията през базовата 2017 година⁶⁷. Международното сътрудничество включва фестивали с гостуващи творци, международни семинари и семинари с гостуващи преподаватели, презентации в чужбина и съвместни копродукции. Над 130 партньорства с творчески организации и творци от Европа са били установени през годината на ЕСК за икономическо сътрудничество според данните от мониторинга.

Европейското измерение, произтичащо от сътрудничеството между местни и международни творци, беше особено добре интегрирано в следните проекти:

- **„Принцът на морето и принцът на земята“**: представление за куклен театър, част от Програмата „Фокус: Японска култура“, която се изпълняваше в партньорство с Фондацията *EU-Japan Fest*⁶⁸. Спектакълът е вдъхновен от традиционния японски куклен театър Бунраку и създаден от Държавния куклен театър – Пловдив в сътрудничество с двама японски артисти, майстор на кукли и хореограф. Проектът беше сред носителите на престижната награда „Пловдив“ в областта на изкуството и културата за 2019 г. в категорията „Творчески проект за деца“.
- **„Пловдив Каравана“**: артистични лагери на открито, организирани за период от 10 дни през юни 2019 г. в три квартала на Пловдив (кв. Тракия, кв. Столипиново и Гребния канал⁶⁹). Около 200 пътуващи творци от Белгия, Франция, Италия и Швейцария дойдоха в лагерите с различни театрални, танцови, музикални, циркови и улични арт представления.
- **LIEU d'ÊTRE („Място на съществуване“)**: френска танцова компания реализира проект, насочен към трансформиране на традиционната градска среда чрез ангажиране на местните граждани в необичайни художествени дейности. Проектът събра френски хореографи и непрофесионални участници във въздушен балетен спектакъл на фасадата на студентските общежития на Медицинския университет в Пловдив

Трансграничното сътрудничество беше подкрепено и чрез различни **артистични резиденции**, като резидентната програма *ADATA AiR*, реализирана от 2018 г. с близо 50 творци от цял свят⁷⁰. Програмата имаше две основни теми, свързани с река Марица, преминаваща през Пловдив и дивия остров Адата, и специфичната за града архитектура. През 2019 г. 14 творчески концепции, предложени от творци, участвали в резидентската програма, бяха приложени като част от програмата ЕСК.

За да стимулира сътрудничеството между културните оператори в града и други държави-членки, Пловдив се обърна към различни културни експерти от други страни от ЕС още на етапа на кандидатстване и прибегна до експертизата на широк кръг съветници и консултанти със солидни познания за това как се управлява и изпълнява ЕСК. В началото на периода на титулната година, Пловдив продължи да се позовава на опита на предишни ЕСК и имаше особено ползотворно сътрудничество с Вроцлав 2016, което включваше няколко обмена и учебни посещения в полския град.

Като цяло Пловдив изпълни всички дейности, описани в апликационната книга, като средство за популяризиране на европейското измерение:

- Както бе споменато по-горе, годината на титлата доведе до различни сътрудничества между местни и чуждестранни творци, сред които театралният проект „Одисей“, част от по-големия тригодишен проект „Европейска одисея 2019. Пътуващият човек“;

⁶⁷ Пловдив ЕСК 2019 – Окончателен доклад за мониторинг, стр. 12 – Показател 10 „Брой европейски трансгранични копродукции, гостуващи международни творци, изнесени и внесени продукции”

⁶⁸ <https://plovdiv2019.eu/en/platform/fuse/123-beauty-and-the-beast/434-plovdiv-karavana>

⁶⁹ <https://plovdiv2019.eu/en/platform/fuse/123-beauty-and-the-beast/434-plovdiv-karavana>

⁷⁰ <https://plovdiv2019.eu/en/platform/transforms/185-river-of-imagination/212-adata-air>

- Въведена беше нова перспектива за изкуството и културата от Балканите и Източна Европа чрез събития като Balkan Dance Project, който събра хореографи и танцьори от Сърбия, Северна Македония, Словения, Хърватия и Босна и Херцеговина⁷¹;
- Кирилицата беше изведена на преден план както като уникална характеристика на града (Пловдив е първата ЕСК, използваща кирилица), така и като споделен аспект на европейската култура. Това беше реализирано главно чрез водещия проект за кирилизация, използвайки инструментите на литературата, превода, графичния дизайн, концептуалния текст и визуалните медии⁷²;
- ЕСК на Пловдив допринесе за общия дискурс за етническото многообразие на европейско ниво чрез поредица от проекти с ромски, турски, арменски и еврейски общности в Пловдив, реализирани в рамките на платформата „Сливане“ (вж. „Достъп и участие“ по-долу)

По отношение на силните страни, трябва да се отбележи, че Пловдив 2019 вгради европейското измерение в **критериите за оценка** на отворените покани за предложения за проекти. Ако даден проект стимулираше местни, национални или международни партньорства с културни оператори и организации на Балканите и в Европа, тяхното кандидатстване щеше да получи по-висока оценка. Освен това Фондацията реализира специфични дейности за изграждане на капацитет, за да насърчи и помогне на културните оператори да намерят европейски партньори. Въпреки това беше признато, че по-малките проекти няма да могат да осигурят „европейско“ измерение и че в някои случаи европейски партньор не беше нито реалистичен, нито необходим.

На второ място, Фондацията определи подходящи **теми** в културната програма, които биха помогнали за стимулиране на европейското измерение. Например, тъй като 2019 г. маркираше 30-годишнината от падането на Берлинската стена, колекция от оригинални фрагменти от стената пристигна в Пловдив за Откриващия уикенд⁷³. Освен че е символично събитие в световната история, падането на Берлинската стена има важни конотации за страните от Югоизточна Европа, тъй като е свързано с падането на комунистическите режими. Подобни тематични събития спомогнаха за създаването на по-силно европейско измерение, особено защото бяха придружени от образователни дейности като прожекция на филми, политически дебати и лекции, които допълнително стимулираха социалния диалог.

Друг силен аспект на подхода на ЕСК на Пловдив към европейското измерение беше активното участие на мрежата на **Европейското сдружение на националните културни институти (EUNIC)**. Както по време на подготовката, така и при реализацията на ЕСК, Пловдив имаше особено плодотворно сътрудничество с Британския съвет в България, Гьоте-Институт България, Полския институт в София, Френския институт и Австрийското посолство. Ролята на културните институти беше многоизмерна. Преди годината на ЕСК те помогнаха на Фондацията да идентифицира пропуски в уменията и предоставиха подкрепа чрез обучения и други дейности за изграждане на капацитет. Например през 2018 г. Британският съвет организира практически семинар за развитие на аудиторията, който беше изнесен от британска маркетингова агенция. Освен това културните институти инициираха диалог със заинтересованите страни в чужбина и спомогнаха за популяризирането и разпространението на информацията за Пловдив 2019 в целия ЕС. Не на последно място, членовете на *EUNIC* допринесоха значително за съдържанието на културната програма. Гьоте-Институт България участва в няколко акцента на програмата, сред които изложбата на съвременното изкуство на „Дойче Телеком“, „Изграждаме заедно – Учим от Столипиново“, „100% Пловдив“ и „Град на децата“. По същия начин Полският институт в София участва в програмата „Adata AiR“ и съорганизира „АБВ на полския дизайн“.

⁷¹ <https://plovdiv2019.eu/en/platform/fuse/123-beauty-and-the-beast/876-balkan-dance-project-in-plovdiv>

⁷² <https://plovdiv2019.eu/en/platform/fuse/123-beauty-and-the-beast/546-cyrillization>

⁷³ <https://plovdiv2019.eu/en/events/922-art-liberty-from-the-berlin-wall-to-street-art-opening-12-january-2019>

3.3.2 Градско и гражданско измерение

Консултациите с граждани започнаха в началото на подготовката на кандидатурата на Пловдив, като екипът имаше многобройни срещи и дискусии с местни организации, институции, културни общности и отделни граждани от 2013 г. нататък. Бяха проведени няколко фокус групи за оформяне на концептуалната рамка на кандидатурата. На тези фокусни групи бяха обсъдени два основни отворени въпроса, свързани с това от кои аспекти на пловдивската култура са доволни от гражданите и кои аспекти биха предпочели да променят.

Кандидатурата на Пловдив 2019 подчерта няколко начина, по които ЕСК ще има за цел да популяризира измерението „град и граждани“:

- Културни дейности, свързани с теми, които биха представлявали интерес за гражданите в целия ЕС, като наследството на етническите малцинства и проблемите на градското възстановяване;
- Целеви събития за групи по специални интереси, обхващащи различни културни сектори като „Пловдив Джаз Фест“ или *Opera Open*, съответно за любителите на джаза и класическата музика, *One Architecture Week* за интересуващите се от архитектура, или *One Dance Week* за феновете на съвременните танци;
- Дейности за различни групи от обществото, включително деца и младежи, хора с увреждания, възрастни хора и малцинствени групи;
- Проекти с високи художествени постижения с международно признати творци, които биха привлекли по-широка публика.

В действителната културна програма на Пловдив 2019 бяха положени усилия за ангажиране на различни социални групи. Участието на гражданите беше ключов аспект на платформата „Сливане“ и по-конкретно, два от нейните клъстери: „Махала“, фокусиран върху интеграцията на ромските и турските общности, и „РегионалЕ“, насочен към хората, живеещи в малките села и градове в целия Пловдивски регион. Добър пример за ангажиране на етническите малцинства е проектът *GetToStolipinovo*, получил името си от игра на думи, подсказваща за промяна във възприятията: вместо „гето“, Столипиново беше представено като „място за посещение“⁷⁴. Проектът беше насочен към ромската младеж в квартала и имаше три етапа на изпълнение: *#GetToExplore* – участниците събираха истории, митове и традиции на хората в Столипиново; *#GetToAction* – бяха проведени семинари с дискусии за работа на терен на младежта и начини за решаване на проблеми в общността; и *#GetToShare*, който беше за споделяне на събрани истории и постигнати резултати.

В съответствие с апликационната книга имаше и проекти, насочени към младежи и деца, както и дейности, насочени към възрастните хора. Например проектът „**Чуйте ни – артистичен интелект**“ включваше образователна програма за деца в училища и детски градини⁷⁵. Целите на програмата бяха да запознае децата със съвременното изкуство и да стимулира творческото им мислене, по модел от Музея „Фолкванг“ в Есен. Децата присъстваха на изложби и след това участваха в работилници, където се опитваха да интерпретират произведенията, които са видели. Образователната програма включваше и специализирани обиколки за членове на Социалния клуб за възрастни с увреждания и пенсионерските клубове в града.

По отношение на достъпността на програмата за гражданите, интересно е да се отбележи, че 61% от събитията на ЕСК през 2019 г. или 313 от общо 513 публични събития са били с безплатен вход. За

⁷⁴ <https://plovdiv2019.eu/en/platform/fuse/121-mahala/564-gettostolipinovo>

⁷⁵ <https://plovdiv2019.eu/en/events/1506-listen-to-us-artistic-intelligence-educational-programme-for-children>

сравнение, делът на събитията с безплатен вход през базовата 2017 г. е бил само 10%. По този начин културната програма стана достъпна дори за гражданите с по-ниски от средния доход⁷⁶.

Като пример, участието и активното включване на гражданите в изпълнението на ЕСК програмата беше особено добре заложено в следните проекти:

- **Шрифтът на Пловдив:** част от по-широката програма за кирилизация, посветена на популяризирането на кирилицата, проектът беше реализиран от две дизайнерски студия, създали шрифт, вдъхновен от почерка на пловдивчани⁷⁷. Гражданите и гостите на града бяха поканени да напишат изречение на български език, което да включва всички букви в азбуката, или да качат ръкописни текстове в социалните медии. Участието надмина очакванията, тъй като бяха подадени около 4 000 вида почерк, като се присъединиха хора от различна възраст, културен и етнически произход, включително и чуждестранни граждани.
- **100% Пловдив:** този проект беше съорганизиран от Фондацията и немски театрален колектив, който „навлезе“ в местната общност и избра 100 граждани за документално театрално представление⁷⁸. Процесът на подбор може да бъде описан като верижна реакция: само първият участник беше избран от организаторите на събитието. След това той разполагаше с 24 часа, за да препоръча друг човек и така, докато не бъде избран и последният участник. Всички те трябваше да отговарят на определени статистически критерии като пол, възраст, квартал и гражданско състояние. По този начин извадката от граждани изобрази текущите политически и социални процеси, протичащи в Пловдив. Спектакълът беше едновременно интересен артистичен експеримент, тъй като 100-те граждани се появиха като хор на сцената, и автентично изображение на обществото.

Пловдив 2019 също така осигури гражданското измерение в културната програма чрез активното участие на **доброволци**, като 400 души доброволно се включиха активно в годината на ЕСК. Окончателният доклад за мониторинг показва, че над 2 000 души са били ангажирани с доброволчески дейности за целия период на инициативата. Интересът беше по-голям сред младите хора – над 60% от доброволците бяха на възраст 14 – 24 години, а някои от тях се записаха след представяне на доброволческата програма в техните училищни, университетски или доброволчески срещи. Въз основа на техните умения и предпочитания доброволците бяха ангажирани в един от следните пет отдела: „Зад кулисите“; „Снимки и видео“; „Маркетинг и стоки“; „Блог и превод“; и „Срещи и запознаване“. Най-предпочитаният отдел сред доброволците беше „Зад кулисите“ (избран от 33% от тях)⁷⁹, където те можеха да подкрепят организацията на събития и да се срещнат лично с творците. Повечето от интервюираните културни оператори потвърдиха, че са използвали доброволческата мрежа на Пловдив 2019 за своите проекти и са много доволни от получената подкрепа.

3.4 Управление и финансиране

3.4.1 Управление

ЕСК беше реализирана от Фондация „Пловдив 2019“, която беше създадена за разработване на кандидатурата на града. Пловдив 2019 първоначално беше създадена през септември 2011 г. като общинска фондация, но след това претърпя няколко промени в екипа и структурата на управление. В момента Управителният съвет на Пловдив 2019 беше основният орган на управление на Фондацията. Състоеше се от 9 членове, определени от Общинския съвет на Пловдив и избрани за срок от 5 години.

⁷⁶ Пловдив ЕСК 2019 – Окончателен доклад за мониторинг, стр. 11 – Индикатор 8 „Процент на културни събития с безплатен вход, позволяващ достъп на групи в неравностойно положение”

⁷⁷ <http://www.plovdivtypeface.com/en>

⁷⁸ <http://plovdiv2019.eu/en/events/2000-100-plovdiv>

⁷⁹ https://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents%20General%20Plovdiv%202019/Plovdiv2019_volunteerreport.pdf

Председател на Управителния съвет беше Пламен Панов, заместник-кмет на Пловдив по „Култура, археология и туризъм“. До септември 2020 г. той беше подпомаган от заместник-председателя на Съвета Илия Кирчев, който е заместник-кмет на Пловдив, отговарящ за „Финанси, здравеопазване, бизнес дейности и екология“⁸⁰. Съветът на директорите разглеждаше и одобряваше всички основни документи, свързани с дейността на Фондацията, като годишните програми, доклади, бюджети и разходи.

Ежедневното осъществяване на ЕСК се ръководеше от изпълнителния директор (Кирил Велчев) и артистичния директор (Светлана Куюмджиева), които споделяха еднакво ниво на отговорност в управленската структура на фондацията. Те бяха подпомагани от трима заместник-директори, съответно в областите „Маркетинг, реклама и търговска дейност“, „Международни отношения“ и самата Програма. Фондацията беше организирана в няколко отдела според сферата на дейност и експертиза на членовете на екипа. Четирима ръководители на проекти и експертите в артистичния екип бяха отговорни за гореспоменатите четири тематични платформи в програмата на Пловдив 2019: „Сливане“, „Трансформиране“, „Възраждане“ и „Релаксиране“. Освен това всеки проект в програмата имаше координатор от екипа на Фондацията.

Макар да имаше консенсус между интервюираните заинтересовани страни, че Фондацията е била много ефективна при прилагането на културната програма, политическият надзор на Фондацията генерира по-смесени възгледи. Повечето заинтересовани страни вярват, че някои от предизвикателствата при подготовката и изпълнението на Пловдив 2019 не са били предизвикани от ЕСК, а че са възникнали от по-широкия политически контекст. През 2014 г. в България имаше предсрочни парламентарни избори, които по-късно бяха последвани от няколко кръга на реструктуриране на кабинета, включително три смени на министри на културата. В допълнение, два кръга от местни избори се проведоха в Пловдив през 2015 г. и през 2019 г. Въздействието на политическия контекст върху ЕСК се прояви и в промени в ключовия управленски екип в Управителния съвет по време на подготвителната фаза и годината на титлата и в събития, които някои хора възприеха като опити за политизиране на ЕСК.

След присъждането на титлата през 2014 г. тогавашният кмет на Пловдив (Иван Тотев) пое поста председател на Управителния съвет на Фондацията, докато тогавашният заместник-кмет (Стефан Стоянов) се включи като заместник-председател на Управителния съвет. Приблизително по същото време много от членовете на основния артистичен екип, подготвил кандидатурата на Пловдив, напуснаха Фондацията. По време на фазите на подготовка и изпълнение, Управителният съвет настоя да следи отблизо дейността на Фондацията чрез седмични срещи и редовно докладване. Както беше отбелязано по-горе, Съветът разгледа и одобри всички основни документи, свързани с дейността на Фондацията, в съответствие с нейния мандат. Впоследствие обаче Общинският съвет на Пловдив също разгледа и одобри и всички тези документи. По този начин местните власти изиграха активна роля в надзорния процес, което породило критики сред една трета от консултираните заинтересовани страни, включително някои журналисти и културни оператори.

През 2017 г. един от членовете на Управителния съвет беше освободен от Съвета поради предполагаем конфликт на интереси, свързан с планираното публикуване на антропологичното проучване на квартал Столипиново. Несъгласни с уволнението му, четирима други членове на управителния съвет подадоха оставка.

Основният екип на Фондацията обаче вярва, че тези промени в екипа не са повлияли прекалено негативно на реализирането на ЕСК. Въпреки наличието на епизодичен политически натиск, както се наблюдаваше твърде често при прилагането на минали ЕСК, Фондацията успя да запази контрола върху

⁸⁰ Към 30 септември 2020 г. Илия Кирчев се оттегли от поста заместник-кмет на Пловдив и Фондацията очаква ново назначение в Управителния съвет.

културното съдържание на ЕСК. От 2017 г. нататък всички усилия бяха насочени към финализиране на програмата и осигуряване на гладка организация на събитията през годината на титлата.

През януари 2020 г. имаше фаза на преход за организацията. Много положително, след местните избори през ноември 2019 г., новият кмет обяви, че Фондацията, нейният ключов екип и нивата на инвестиции в културното съдържание ще останат и след 2019 г. Новоизбраният Управителен съвет гласува за намаляване на екипа на Фондацията от 47 на 24 души, което беше разумно и отразяваше намаленото натоварване. Текущите задачи на Фондацията включваха финализиране на отчитането на ЕСК, подкрепа за наскоро одобрените проекти по откритата покана „Наследство“⁸¹, поддържане на партньорства с мрежата *EUNIC* и *EU-Japan Fest*, както и привличане на частно спонсорство за развитието на културно съдържание и участие в програми, финансирани от ЕС, като напр. „Творческа Европа“.

3.4.2 Финансиране

Първоначалният бюджет, планиран на етапа на апликационната книга в конкурса от Пловдив 2019 за изпълнение на ЕСК, се оценяваше на 38,2 милиона евро, като националното правителство, град Пловдив и частните спонсори трябваше да предоставят съответно 10 милиона евро, 23,2 милиона евро и 3,5 евро милиона. Както е посочено в апликационната книга, оперативните разходи представляваха около 58% от общия бюджет, докато капиталовите разходи бяха около 42%.

Финансирането от националното правителство обаче беше забавено значително, което доведе до висока степен на несигурност за прилагането на ЕСК. През октомври 2016 г. Мониторинговият и консултативен панел направи конкретна препоръка към правителството на България да ускори трансфера на средства към Фондацията. Когато националната субсидия от 10 милиона евро най-накрая пристигна, тя беше разпределена изцяло за капиталови разходи за инфраструктурни проекти, т.е. изграждане на нови съоръжения, надстройки на вече съществуващи, както и градска ревитализация (например реконструкция на главния площад и други публични пространства в Пловдив). Следователно бюджетът на Фондацията за оперативни разходи разчиташе изцяло на приноса на град Пловдив, европейско финансиране и частни спонсори.

На практика общият бюджет (обхващащ както експлоатацията, така и инфраструктурата) намаля от 38,2 милиона евро на 29,4 милиона евро, тъй като както вноските от публичния, така и от частния сектор, бяха по-малки от очакваното. Първоначално предвидените приходи от частни спонсори бяха доста амбициозни (3,5 милиона евро), тъй като в действителност се оказаха в размер на 0,5 милиона евро. Приносът от град Пловдив също беше с 5,7 милиона евро по-нисък от очакваното на етапа на кандидатстване. Фондацията поясни, че действителният принос на град Пловдив не включва финансиране за инфраструктурни инвестиции, направени от началото на процедурата по кандидатстване до действителното определяне през 2015 г., както и инвестиции, направени през годината на титлата, която ще бъде финализирана през 2020 г. и 2021 г. Независимо от това оперативните разходи бяха намалени с повече от половината, като от 22,3 милиона евро, както беше планирано в апликационната книга, те спаднаха до 10 милиона евро.

Таблицата по-долу представя общите разходи и приходи на етапа на апликационната книга в сравнение с действителните цифри в края на 2019 г.

Таблица 3.1 Разходи и доходи: действителни и планирани цифри

	Апликационна книга	Действителни	Разлика	Процентна разлика
Общо разходи в бюджета	38,2 мил	29,4 мил	-8,8 мил	-23%

⁸¹ <https://plovdiv2019.eu/en/opencall/2544-results-of-the-open-call-legacy>

Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г.

Общо доходи в бюджета	38,2 мил	29,4 мил	-8,8 мил	-23%
От публичния сектор	34,7 мил	29 мил	-5,7 мил	-16%
От частния сектор	3,5 мил	0,5 мил	-3 мил	-86%
Общо	38,2 мил	29,4 мил	-8,8 мил	-23%

Източник: Фондация Пловдив 2019

На среща през април 2018 г. Мониторинговият и консултативен панел попита Фондацията как ще се справят с намалените вноски както от публичния, така и от частния сектор⁸². Подходът на екипа включваше преценка на разходите за всеки проект и използване на модели за съвместно брандиране, за да се осигури допълнително финансиране от бизнес партньори (например българска бирена компания и винарска компания, както е обяснено по-късно в този раздел). Усилията на Фондацията за опит за привличане на спонсори се оказаха недостатъчни, което беше потвърдено и от повечето интервюирани заинтересовани страни.

В отворените покани за предложения за проекти Пловдив 2019 прехвърли отговорността за привличане на спонсори на кандидатите чрез изискване за самофинансиране. Например, в последната отворена покана, обявена през 2018 г., се изискваше всеки кандидат да внесе поне 30% от стойността на проекта под формата на финансова вноска или вноска в натура⁸³. И все пак много от интервюираните културни оператори, които реализираха проекти през 2019 г., отчетоха трудности при привличането на спонсори и в крайна сметка се наложи да разчитат на собствените си финансови вноски. Трябва да се отбележи обаче, че използването на финансиране от частни спонсори за културно съдържание не е широко разпространена практика в България в сравнение с други страни от ЕС.

Таблицата по-долу представя приходите от публичния сектор, сравнявайки действителните и планираните цифри.

Таблица 3.2 Приходи от публичния сектор: реални и планирани цифри

Приходи от публичния сектор	Апликационна книга	Действителни	Разлика	Процентна разлика
Национално правителство	10 мил	10 мил	0	0%
Град	23,2 мил	17,5 мил	-5,7 мил	-25%
ЕС	1,5 мил	1,5 мил	0	0%
Общо	34,7 мил	29 мил	-5,7 мил	-16%

Източник: Фондация Пловдив 2019

Таблицата по-долу представя оперативните разходи, сравнявайки действителните и планираните цифри.

⁸² Второ заседание за наблюдение – Доклад от Мониторинговия и консултативен панел, април 2018 г.

⁸³ <https://plovdiv2019.eu/en/opencall/625-last-minute-open-call>

Таблица 3.3 Оперативни разходи: действителни и планирани цифри

Оперативни разходи	Апликационна книга	Действителни	Разлика	Процентна разлика
Разходи по програмата	14,7 мил	6,8 мил	-7,9 мил	-54%
Промотиране и маркетинг	5,4 мил	1,4 мил	-4 мил	-74%
Заплати, режийни, администрация	1,8 мил	1,9 мил	0,1 мил	6%
Други резерви	0,5 мил	***	***	***
Общо	22,3 мил	10 мил	-12,3 мил	-55%

Източник: Фондация Пловдив 2019

Положителен аспект, свързан с финансирането на Пловдив 2019, беше решението на Фондацията да разпредели целия размер на наградата *Melina Mercouri* за наследствени проекти през годините след ЕСК (вж. „Наследство“ по-долу). За разлика от други градове ЕСК, Пловдив не използва финансирането за оперативни разходи, въпреки че действителният бюджет на ЕСК намалва значително от предвидената сума в апликационната книга. На заседанието на Комисията по култура и образование на Европейския парламент през декември 2019 г. Пловдив беше посочен като положителен пример за осигуряване на наследство, поради решението си да запази финансиране от наградата *Melina Mercouri* за културно съдържание след 2019 г.⁸⁴.

Трябва също така да се отбележи, че Пловдив 2019 осигури висока степен на прозрачност по отношение на финансирането, тъй като годишните доклади на Фондацията с подробности за изпълнените дейности, приходи и разходи за съответната година, бяха публикувани на официалния им уебсайт. За годините 2018 и 2019 отчетането се извършваше на тримесечие и отчетите бяха достъпни онлайн (на български език).

3.4.3 Маркетинг и комуникации

Комуникационните дейности за ЕСК бяха предприети от Отдела за маркетинг, реклама и търговска дейност на Фондация Пловдив 2019. Подобно на други ЕСК, развитието на комуникационната стратегия се сблъска с някои предизвикателства през периода преди годината на титлата.

През октомври 2016 г. Мониторинговият и консултативен панел изрази опасения, че съдържанието на културната програма е „твърде интелектуално“ и е трудно да се комуникира към широка аудитория, което може да доведе до сериозен риск концепцията за ЕСК да не бъде ясно разбрана от широката общественост. Панелът посъветва Фондацията да изведе ясни и по-прости послания към различни целеви групи, което да направи проекта по-привлекателен за частни спонсори, медии и туристи. В края на 2017 г. новата визуална идентичност на Пловдив 2019 беше разработена от дизайнерското студио „ПУНКТ“ и включваше ново лого, свързани пиктограми и цялостният външен вид и усещане на марката, придружени от три видеоклипа за рекламни и промоционални цели. Визуалната идентичност беше високо оценена от всички интервюирани заинтересовани страни, а някои специално споменаха

⁸⁴ https://multimedia.europarl.europa.eu/en/committee-on-culture-and-education-ordinary-meeting_20191204-0900-COMMITTEE-CULT_vd

логото, което успешно възплъщава различни елементи, характерни за Пловдив: хълмовете, древните арки, Античния театър и Римския стадион, реката, старите къщи, калдъръмените улици и кирилицата.

Повечето интервюирани обаче отбелязаха, че е можело да бъдат положени повече усилия за маркетинг и реклама. Служителите на Фондацията потвърдиха, че са се сблъскали с трудности при популяризирането на проекта, тъй като започнали да се обръщат към частни спонсори през 2017 г., но повечето били колебливи, тъй като нямало ясно разбиране за това какво всъщност представлява ЕСК. Според Фондацията има две основни причини за това. Първо, забавянето на финансирането от националното правителство не беше положителен сигнал за бизнес сектора. На второ място, журналистите изглеждаха недостатъчно ангажирани и заинтересовани да отразяват подготовката за ЕСК, с изключение на държавните медии като Българската национална телевизия и Българското национално радио. В допълнение, спекулациите, произтичащи от местната политическа реторика, доведоха до предимно негативен медиен тон по време на годината на титлата

Фондацията приложи модели за съвместно брандиране в партньорство с няколко български компании, сред които бирена компания „Каменица“, винарна и козметична компания, създаваща кобрандирани продукти от розово масло. Допълнителните рекламни дейности включваха разпространение на различни печатни материали (напр. плакати, копия на месечната програма ЕСК), външна реклама на билбордове, LED екрани, автобусни спирки и централни пешеходни зони в Пловдив и седем други града в България. Иновативен елемент от комуникационната стратегия беше романтичната комедия „Завръщане“, която беше заснета в Пловдив и разказва историята на няколко приятели от детството, които се събират в Пловдив след много години. След премиерата си през октомври 2019 г. комедията се превърна в един от най-гледаните филми през 2019 г. с над 90 000 зрители.

Пловдив 2019 също така имаше двуезична комуникационна стратегия в социалните медии във *Facebook*, *Instagram*, *Twitter* и *LinkedIn*. Страницата във *Facebook* на Пловдив 2019 има над 55 000 последователи, като 80% са от България и 20% от чужбина. Данните, предоставени в маркетинговия доклад на Фондацията, показват, че във *Facebook* са били създадени 515 събития, които са достигнали до над един милион потребители⁸⁵. Освен това уебсайтът на Пловдив 2019 е бил посетен над 1,5 милиона пъти от близо 400 000 потребители от началото на 2019 г. Като цяло, по отношение на повишената осведоменост в цялата страна, Фондацията постигна много добри резултати, тъй като окончателният доклад за мониторинг показва, че делът от тези, които са знаели, че Пловдив е избран за ЕСК 2019, се е увеличил от 57% през 2017 г. на 85% през 2019 г.

Дейностите, насочени към публиката в чужбина, включват шест международни рекламни кампании и четири журналистически турнета с над 250 представители на медиите. Тези усилия доведоха до безпрецедентно отразяване в международни медии с 500 публикации само през 2019 г. (вж. „Международен профил“ по-долу). Що се отнася до международната реклама, Фондацията получи значителна подкрепа от членовете на *EUNIC* в България, различни посолства и Министерството на туризма на България, които активно популяризираха Пловдив 2019 на туристически панаири и изложения. В периода от 2017 до 2018 г. беше организирана промоционална кампания в телевизионните и цифровите мрежи на *CNN*, *Euronews* и *BBC*, която достигна до потребители в над 50 държави от региона на Европа, Близък Изток и Африка (вж. „Международен профил“ по-долу). Друг интересен аспект, свързан с комуникацията, беше съвместната кампания на Пловдив и Матера, която включваше реклама на двата града ЕСК в автобусите на градския транспорт в Рим и 3D картографиране на фасадата на общината в Рим.

3.4.4 Местни проучвания

⁸⁵ Проект на доклад за маркетинг и комуникация, предоставен от Фондацията. Официалната версия на доклада предстои да бъде публикувана.

Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г.

Апликацията на Пловдив 2019 постави амбициозна рамка за мониторинг и оценка, базирана на 39 показателя, разпределени в четири ключови области за оценка:

- Трансформация на културния сектор;
- Имидж и идентичност;
- Социално въздействие;
- Икономически растеж.

Фондацията възложи първия доклад за мониторинг за периода 2015 – 2016 г. на екип от изследователи от Катедрата по социология на Пловдивския университет. Въпреки че докладът предостави някои полезни данни за изходното социално-икономическо положение в града, той беше твърде академичен и липсваше фокус върху целите и ясна методология за събиране на информация за показателите. След като Комисията за наблюдение и консултиране посъветва Пловдив за по-целенасочен подход към оценката, Фондацията възложи дейностите по мониторинг за периода 2017 – 2020 г. на частна консултантска компания.

През 2018 г. външният доставчик оцени уместността на рамката за мониторинг и три показателя отпаднаха, тъй като бяха извън влиянието на ЕСК⁸⁶, т.е. „Процент на младите специалисти, които биха помислили да се върнат в Пловдив, след като са учили/работили другаде“, „Увеличен брой полети до и от летище Пловдив“, и „Общо намаляване на равнището на безработица в града до под 10%“. Освен оценката на значимостта на индикатора, докладът също така прегледа целевите стойности и честотата на докладване за всеки индикатор.

В началото на 2019 г. консултантската компания изготви доклад за напредъка на показателите по време на стартирането на програмата ЕСК⁸⁷. Едно от заключенията на доклада беше, че подходящи извадки от анкетата сред участниците/посетителите на събитието през 2019 г. ще са от решаващо значение за измерването на въздействието на ЕСК.

През май 2020 г. Окончателният доклад за мониторинг беше публикуван на английски и български език на уебсайта на Пловдив 2019, като по този начин се включи в текущата оценка⁸⁸. Окончателният доклад за мониторинг се основаваше на следните източници на информация:

- Национално представително проучване сред възрастното население на България (извадка от 1 004 души);
- Представително проучване сред възрастното население на Пловдив (извадка от 450 души);
- Анкета сред 3 632 участници и посетители на културни събития през 2019 г.;
- Количествено проучване сред 300 ромски домакинства в квартал Столипиново;
- Интервюта с 50 представители на „читалища“ и културни институции в Пловдив.

В допълнение към тези източници на информация външната агенция събра данни от Националния статистически институт относно потоците посетители в града и региона. Трябва обаче да се отбележи, че има някои ограничения на статистическите данни, свързани с растежа в туризма. За броя на местните и международните посетители, както и за броя на резервирани нощувки, Националният статистически институт проследява само места за настаняване на туристи с 10 и повече места за нощуване. Тъй като

⁸⁶ Пловдив ЕСК 2019 – Втори доклад за мониторинг на базово ниво 2015-2017

⁸⁷ Пловдив ЕСК 2019 – Междинен доклад за напредъка по време на стартирането на програмата

⁸⁸ Пловдив ЕСК 2019 – Окончателен доклад за мониторинг

тези заведения представляват само около 30% от посетителския поток в Пловдив, докладваните данни за тези показатели в доклада за окончателния мониторинг са само груба оценка. За да се справи с това ограничение, настоящият доклад използва данни, извлечени от инструмента *AirDNA MarketMinder*, който също така обхваща туристи, използващи платформи за онлайн резервации (вж. „Международен профил“ по-долу).

3.5 Резултати

3.5.1 Културни въздействия

Основните културни въздействия на ЕСК в Пловдив са свързани с диверсификация на културното предложение в града, привличане на по-силно присъствие на международни творци и затвърждаване на репутацията на Пловдив като дестинация за културен туризъм.

Културната програма съдържаше голям брой проекти (около 513 събития, проведени в Пловдив за 12 месеца), които привлякоха високи нива на посещаемост, тъй като 60% от жителите на Пловдив са присъствали на поне едно събитие през годината на титлата. Културното въздействие на ЕСК се разпространи и в по-широкия Южен централен регион, който беше домакин на 24 събития, и други градове в страната (София, Варна, Благоевград и Кюстендил), където се проведеха още 24 събития. В сравнение с предишни години, съдържанието на културната програма беше много разнообразно и варираше от стандартни форми на изкуството като галерии и музейни изложби, музикални фестивали и улично изкуство до по-иновативно съдържание като образователни дейности, екологични интервенции и инициативи за съвместно създаване с групи в неравностойно положение. Социалното измерение на някои проекти, макар и предизвикателно на моменти поради местната политическа реторика, направи културата достъпна за социалните групи, които преди това не бяха активни участници в културния живот. Тези групи включват ромското малцинство, младежите от бедни квартали и възрастните хора от по-малките градове и села в по-широкия Пловдивски регион (вж. „Достъп и участие“ по-долу).

Въпреки разнообразието на жанровете през годината на титлата, Пловдив 2019 беше особено полезен за сценичните и визуални изкуства, което беше потвърдено и от мнозинството интервюирани заинтересовани страни. Положителните въздействия са особено видими по отношение на по-големите, утвърдени културни оператори като Държавната опера, Драматичния театър и Държавния куклен театър в Пловдив, всички от които успяха да увеличат своя репертоар и произведоха амбициозни и висококачествени продукции. Фестивалът *Opera Open*⁸⁹, който разполагаше с дълга традиция преди годината на титлата, разшири програмата си през 2019 г., като си сътрудничи със световноизвестни изпълнители и режисьори, поставяйки копродукция с *Teatro Regio di Parma* и балетен спектакъл със звезди от Болшой театър в Москва. Проектът също така беше добър пример за дългосрочно въздействие, тъй като концепцията за „ниша за оперен туризъм“ в Пловдив започна да се появява.

Друг акцент в програмата ЕСК, базиран на сътрудничество с Гръцкия национален театър, беше театралният спектакъл „Одисей“⁹⁰. Освен че е визуално завладяващ поради изключително технологичния живописен дизайн, проектът има и изследователско измерение чрез подготвителна конференция, в която са анализирани оригиналният текст на Омир и неговите съвременни конотации. Както фестивалът *Opera Open*, така и проектът „Одисей“ бяха сред носителите на наградата „Пловдив“ в областта на изкуството и културата за 2019 г., съответно в категорията „Съвременни многожанрови изкуства“ и категориите „Театър“ и „Художествена литература“.

⁸⁹ <https://plovdiv2019.eu/en/platform/relax/190-eurhythmica/492-opera-open>

⁹⁰ <https://plovdiv2019.eu/en/platform/revive/187-time-machine/580-european-odyssey-2019-the-travelling-man>

Въпреки това Пловдив 2019 оказва и положително въздействие върху по-малките културни оператори и независими творци. Една от интервюираните заинтересовани страни спомена, че ЕСК 2019 е хвърлило светлина върху голям брой нововъзникващи млади творци, докато разнообразието и европейското измерение на културното предложение са били подсилени от някои специализирани нишови проекти (например колекцията за съвременно изкуство на „Дойче Телеком“⁹¹ и изложбата на произведения на изкуството от колекцията на Института за международни отношения на Германия⁹²).

Друго важно културно въздействие е свързано с утвърждаването на имиджа на Пловдив като дестинация за културен туризъм. Освен самата програма ЕСК, гражданите и туристите бяха привлечени и от някои примери за подобрена културна инфраструктура, най-вече **Капана – квартал на творческите индустрии**⁹³. Като водещ проект на Пловдив 2019, Капана се превърна в една от най-разпознаваемите градски забележителности. В периода от 2014 до 2019 г. Фондацията обяви годишни тематични отворени покани, насочени към развитие и подкрепа на творческите пространства в района. В резултат на тези отворени покани бяха реализирани над 60 проекта и се проведеха над 300 събития в Капана. Кварталът служи и като добър пример за превръщане на архитектурното наследство в многофункционални пространства, които съчетават изкуство и търговски цели. Например, „Кафе и галерия Су29“ превърна един стар занаятчийски магазин за медни изделия в място, където се провеждат изложби и тематични филмови прожекции, от една страна, и се използва за кафене, от друга.

3.5.2 Достъп и участие

Стимулирането на достъпа и участието в културни събития беше в съответствие с мотото „Заедно“ на Пловдив 2019, вдъхновено от съвместното съществуване на различни общности. Окончателният доклад за мониторинг показва, че като цяло ЕСК постигна много добри резултати по отношение на участието, тъй като делът на хората, посещаващи относително често културни събития в Пловдив, се е увеличил от 27% през 2017 г. на 44% през 2019 г. Посещаемостта на събития в Пловдив е надвишила целта от 50% от жителите на Пловдив да присъстват на събитията на ЕСК през 2019 г., тъй като резултатите от проучването разкриват, че 60% от жителите на града са присъствали на поне едно културно събитие през годината на титлата. Като цяло 1 528 432 души са присъствали на събитията на ЕСК в Пловдив и в по-широкия Южен централен регион през 2019 г., от които 80% национални посетители, 11% жители на Пловдив и около 9% международни посетители (вж. Таблицата по-долу)

Таблица 3.4 Цялостна посещаемост на Пловдив 2019

Посетители на Пловдив 2019	Брой	Дял от общата посещаемост
Жители на Пловдив	170 642	11,2%
Национални посетители	1 223 905	80%
Международни посетители	133 885	8,8%
Общо	1 528 432	

Източник: Фондация Пловдив 2019, Национален статистически институт на България и инструмент *AirDNA MarketMinder*

Осигуряването на достъп до културната програма в града беше основният принцип на платформата „Сливане“, насочена към интеграцията на етнически и малцинствени групи в Пловдив, както и към обединяване на различни поколения и социални групи. Що се отнася до достъпа и участието на

⁹¹ <https://plovdiv2019.eu/en/platform/revive/188-art-for-a-forgotten-future/751-listen-to-us-artistic-intelligence-works-from-art-collection-telekom>

⁹² <https://plovdiv2019.eu/en/platform/revive/188-art-for-a-forgotten-future/2203-travelling-the-world-art-from-germany-artworks-from-the-ifa-collection-1949-to-the-present>

⁹³ <https://plovdiv2019.eu/en/platform/transforms/130-urban-dreams/418-kapana-creative-district>

ромското малцинство, Фондацията извърши обширна подготвителна работа преди годината на титлата с акцент върху Столипиново, най-големият ромски квартал на Балканите с население от около 80 000 души. Представители на местната общност бяха поканени на фокус групи и дискусии, докато екип от изследователи извърши теренна работа като част от проучване, поръчано от Фондацията. Най-важният резултат от изследователския проект беше етнографското изследване на общностите в Столипиново⁹⁴, което даде първоначално разбиране на контекста и основните проблеми, като същевременно предостави насоки на творци и активисти, планиращи да взаимодействат с местните хора.

Общо 61 събития се проведоха в Столипиново през годината на ЕСК. В сравнение с 10 събития през изходната 2017 г., броят на културните събития в ромския квартал се е увеличил шест пъти, което е значително постижение. Според данни, предоставени от Фондация Пловдив 2019, около 2 600 роми са участвали в културни събития на ЕСК, от които 600 са били участници в работни срещи, образователни събития и практически инициативи, докато аудиторията е била 2 000 души, което може да изглежда като скромно постижение предвид контекстът⁹⁵. Партньори по проекта включваха организации с нестопанска цел, архитектурни ателиета, културни институти и ромски неправителствени организации. Те реализираха голямо разнообразие от събития и дейности, насочени към различни възрастови групи от ромската общност (напр. архитектурни работилници в рамките на проекта „Изграждаме заедно“⁹⁶, съвместно създаване на ръчно изработени книги и шампи в рамките на проекта „Красотата, която споделяме“⁹⁷, различни събития за деца, танцови класове и други). Интервюираните представители на ромската общност в Столипиново потвърдиха, че местните жители са били стимулирани да участват в ЕСК не само като публика, но и като активни участници. Например, в проекта „Изграждаме заедно – Учим от Столипиново“ местните ромски майстори участваха в поредица от отворени работилници, в които бяха изградени различни структури, градски мебели и съоръжения за деца. По същия начин над 500 ромски младежи на възраст между 16 и 25 години участваха в дейности по проекта *GetToStolipinovo*, насочени към споделяне на митовете и традициите на местните хора в Столипиново.

Добър пример за засилено участие, широко разглеждан като един от най-успешните проекти в рамките на Пловдив 2019, беше „Медей“⁹⁸, театрален спектакъл, в който деца от ромски, турски, еврейски и арменски етноси в Пловдив участваха като актьори. Тригодишният репетиционен процес включваше поредица от обучителни сесии и художествени работилници за 75 деца в Пловдив и завърши с мащабно представление на открито в Античния театър през юни 2019 г. с публика от 1 753 души. Освен това „Медей“ е един от проектите с по-високи шансове за устойчивост, тъй като представлението все още се провежда ежемесечно в театър „Азарян“ в София с капацитет 400 места и има планове за възпроизвеждане на дейности с деца от етнически малцинства и в други градове на България.

Друг положителен аспект е, че Пловдив 2019 комбинира развлекателното и образователно измерение в някои проекти. Например, проектът „Училище за словесни магии Махала“⁹⁹ беше насочен към ученици от различни етнически групи в Пловдив и включваше състезание между феновете на фантастика, работилници за творческо писане, срещи с писатели и ментори. Интервюираните заинтересовани страни заявиха, че подобни дейности вероятно ще имат дългосрочно въздействие чрез новоразработени образователни модели в училищата и промяната във възприятието сред учениците и учителите.

Окончателният доклад за мониторинг показва, че делът на анкетираните от ромски домакинства, които са знаели, че Пловдив е бил избран за ЕСК 2019, се е увеличил от 45% през 2017 г. на 65% през 2019 г.,

⁹⁴ <https://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents%20General%20Plovdiv%202019/stolipinovo%20ENG.pdf>

⁹⁵ Събирането на данни за общото присъствие и участие на ромската общност в събитията на ЕСК не беше предвидено в мониторинговите дейности на Пловдив 2019, но по-късно бяха обобщени приблизително изчислени данни от отделни събития в Столипиново.

⁹⁶ <https://plovdiv2019.eu/en/platform/transforms/186-edyoucate/649-building-together-childrens-city>

⁹⁷ <https://plovdiv2019.eu/en/platform/fuse/121-mahala/2142-the-beauty-we-share>

⁹⁸ <https://plovdiv2019.eu/en/platform/fuse/121-mahala/482-medea>

⁹⁹ <https://plovdiv2019.eu/en/platform/transforms/186-edyoucate/959-mahala-school-of-magical-words>

спрямо 90% за цялото население на Пловдив. Само 4% обаче са присъствали на събитие за ЕСК в Столипиново, а 8% на друго място в Пловдив. Ниското ниво на посещаемост се дължи отчасти на по-ниския интерес на ромската общност към ЕСК, тъй като 28% от анкетираните заявяват, че не се интересуват от избора на Пловдив за ЕСК, срещу 5,8% за цялото население на Пловдив. Освен това ромските домакинства обикновено имат по-ниски доходи и делът на тези, които харчат пари за култура на месечна база, остава непроменен в сравнение с предходните години (само 13%), със средна сума от 7 евро. Въпреки че има някои положителни примери за отделни проекти на ЕСК, които са стимулирали присъствие и участие, значителна част от ромската общност е останала отдалечена и неангажирана. Това може да се тълкува като сигнал, че са необходими непрекъснати усилия за стимулиране на участието на ромската общност в културния живот на града.

Културната програма на Пловдив 2019 беше фокусирана и върху подобряване на достъпа и участието в културата в маргинализирани области, както и в по-малките градове и села в по-широкия Пловдивски регион чрез клъстера „РегионалЕ“. Данните от мониторинга показват, че 32% от жителите от по-широкия регион (без населението на Пловдив) са присъствали на поне едно културно събитие през 2019 г., като по този начин са изпълнили заложената цел от 30%. Добър пример за обръщане към местни общности, далеч от културния епицентър, беше проектът „Шепоти от Родопски приказки“¹⁰⁰, който се проведе в село Добралък, в Родопите. Дейностите включваха разказване на народни приказки, народно пеене и импровизация, като участниците бяха поканени да участват в представленията.

Друга инициатива, която оказва значително влияние върху подобряването на достъпа до култура в по-широкия Пловдивски регион, беше проектът „Читалища“¹⁰¹. Читалищата са социално-културни центрове, специфични за България, които имат ключова роля за опазването на българските културни традиции, особено в по-малките градове. Пловдив 2019 имаше стремеж да съживи и задейства дейността на тези комунални центрове в посока на иновации и експериментирание с нови форми на изкуство. През ноември 2017 г. Фондацията публикува конкретна отворена покана, насочена към читалища в Южния централен регион, в резултат на което бяха подадени 247 проекта, от които 93 бяха одобрени. Поддържаните дейности варираха от народни изпълнения, приготвяне на хляб и състезания по пеене до светлинни инсталации и графити изкуство. Окончателният доклад за мониторинг показва, че общо 109 събития са били проведени извън центъра на Пловдив, включително в читалища. Като се има предвид, че през 2017 г. е имало само 10 такива събития, годината на титлата отбелязва значителен напредък в това отношение.

3.5.3 Културен капацитет

Пловдив 2019 постигна значителни резултати, свързани с укрепване на капацитета на културните оператори за подготовка и изпълнение на висококачествени проекти. Това беше направено главно чрез „ФОРУМ 2019“¹⁰² (първоначално наречено *CABADEPLO* в апликационната книга), водещ проект на ЕСК и образователна платформа, насочена към създаване на партньорски мрежи, изграждане на капацитет и развитие на аудиторията, за да се гарантира гладкото реализиране на ЕСК. ФОРУМ 2019 стартира през 2015 г. и постепенно се разви като петата платформа, осигуряваща необходимите хоризонтални връзки между останалите четири тематични платформи на културната програма. През 5-годишния период на изпълнение се проведеха 60 семинара и обучителни събития, обхващащи разнообразни теми, с общо 4 900 участници.

През 2015 г. ФОРУМЪТ проведе публична дискусия по повод 30-та годишнина от инициативата ЕСК, представяйки примери за успешни проекти, научени уроци и дългосрочни цели за устойчивост. През 2016 г. бяха проведени поредица от информационни срещи с културни оператори от Пловдив, някои от които в сътрудничество с бюро „Творческа Европа“ и „Европа за гражданите“ в България, с акцент върху наличните възможности за кандидатстване за финансиране. През 2017 г. тематичният фокус беше

¹⁰⁰ <http://plovdiv2019.eu/en/platform/fuse/122-regionale/501-murmures-of-rhodope-fairytales>

¹⁰¹ <https://plovdiv2019.eu/en/platform/revive/189-culture-meets-people/417-chitalishta>

¹⁰² <https://plovdiv2019.eu/en/forum2019>

върху изграждането на компетентност с някои полезни обмени на опит с Вроцлав 2016 и събития, насочени към доброволци с обучители от Япония, Румъния и Полша. През 2018 г. образователните дейности се фокусираха върху дигиталните медии и изкуството, развитието на публиката и интерактивното обучение, докато в края на годината на титлата двудневно събитие беше посветено на обобщение на резултатите и наследените планове¹⁰³.

60-те семинара и обучителни събития, организирани в рамките на ФОРУМ 2019, включваха събития за културни оператори, уебинари и сесии с въпроси и отговори, като членове на екипа действаха като фасилитатори или гостуващи лектори. Трябва също да се отбележи, че членовете на *EUNIC* оказаха значителна подкрепа на Фондацията при идентифициране на пропуски в уменията и нуждите от изграждане на капацитет. Например, с помощта на Британски съвет и маркетингова агенция от Обединеното кралство беше проведена практическа работна среща за развитието на аудиторията. Други градове ЕСК на Балканите също допринесоха за процеса на изграждане на капацитет със съвместни събития като мрежов форум относно възможностите за финансиране на програма „Европа за гражданите“ в партньорство с Европейската столица на културата Нови Сад 2021.

По-голямата част от интервюираните заинтересовани страни заявиха, че увеличеният капацитет се усеща по-силно сред по-големите културни организации в Пловдив (например Държавната опера, Драматичният театър и Държавният куклен театър в Пловдив). Други обаче отбелязват, че по-рано творческият сектор в града е бил относително консервативен и самостоятелен, но ЕСК е помогнал на творците да станат по-отворени за трансгранично сътрудничество.

3.5.4 Международен профил

Пловдив 2019 постигна значителни резултати, свързани с повишаването на международния профил на града в две основни насоки, а именно стимулиране на туристическия сектор и привличане на безпрецедентно международно медийно внимание. Както повечето ЕСК, един от широко усещаните резултати беше положителното въздействие върху туризма, което също беше потвърдено от всички интервюирани заинтересовани страни. Данните от мониторинга показват, че дялът на българите, посещаващи Пловдив годишно, се е увеличил от 28% през 2015 г. до над 39% през годината на титлата. Освен това редица туристи заявиха, че мотивацията им да отидат в Пловдив е била свързана със засиления статут на града като дестинация за културен туризъм, тъй като дялът на посетителите, посочващи културните събития като основна причина за посещението си, се е увеличил повече от три пъти, от 11 % през 2015 г. до близо 39% през 2019 г.

По отношение на международните туристи, окончателният доклад за мониторинг установява 27% увеличение на броя в сравнение с 2015 г., или общо 121 478 посетители през годината на титлата. Както обаче беше споменато по-горе в раздел „Пропуски в данните и ограничения“, за броя на местните и международните посетители, както и за броя на нощувките, Националният статистически институт на България проследява само заведения за туристическо настаняване с 10 и повече легла. Тъй като тези заведения представляват само около 30% от посетителския поток в Пловдив, докладваните данни от мониторинга са само груба оценка. За да се справи с това, настоящият доклад използва данни, извлечени от инструмента *AirDNA MarketMinder*, който обхваща туристи, използващи платформи за онлайн резервиране, като отчита 12 407 международни посетители в Пловдив през 2019 г. Обобщавайки данните, докладвани от НСИ и инструмента *AirDNA*, общо 133 885 чуждестранни граждани са посетили Пловдив през годината ЕСК, което е около 9% от общото присъствие във връзка с ЕСК.

Таблицата по-долу представя статистика за броя на имотите под наем, резервираните нощувки и общия брой местни и международни гости в Пловдив, които са използвали резервационните платформи *Airbnb* и *Vrbo* от 2017 до 2019 г. Данните на *AirDNA* показват, че предлагането на жилища под наем в града се е увеличил значително, тъй като броят на активните обяви от 2017 г. се е удвоил през 2019 г. Търсенето

¹⁰³ <https://plovdiv2019.eu/en/news/2422-top-cultural-experts-from-the-international-jury-arrive-in-plovdiv>

Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г.

също се е увеличило, тъй като броят на нощувките през 2019 г. е бил четири пъти по-голям от този през 2017 г. ЕСК е повлияла на броя на местни гости в по-голяма степен, но изглежда, че международните гости също са приели Пловдив за по-привлекателен през годината на ЕСК.

Таблица 3.5 Данни за имоти под наем от типа *Airbnb* и *Vrbo*, заетост и брой гости

	2017 ¹⁰⁴	2018	2019
Активни обяви	459	752	968
Резервирани нощувки	22 949	52 017	90 990
Местни гости	2 135	5 785	8 209
Международни гости	5 040	10 339	12 407

Източник: AirDNA MarketMinder tool

Освен че привлече туристи, ЕСК успя да създаде безпрецедентно отразяване в международни медии. В периода от 2017 до 2019 г. в международни медии се появиха над 800 публикации, сред които *CNN Travel*, *Lonely Planet*, *The New York Times*, *Euronews*, *La Repubblica*, *Daily Telegraph*, *Deutsche Welle*, *RAI TV*, *France-Presse*, *Reuters*, *TASS*, китайската агенция *Xinhua*, *Associated Press* и много други. Големият брой статии, свързани с пътувания, спомогна за повишаване на видимостта и привлекателността на града за международни туристи. Например Пловдив беше обявен за едно от най-добрите места за посещение от *CNN Travel* през 2019 г.¹⁰⁵. В чест на ЕСК 2019, *National Geographic* представи шестсерийен документален филм, посветен на Пловдив¹⁰⁶. Градът беше представен под формата на градска експедиция из забележителни места, показваща културните традиции на града и по-малко познати факти за неговата история.

Наред с положителното отразяване, международната репутация на Пловдив 2019 беше частично нарушена от хомофобски епизод след опита на местна националистическа партия да спре фотографската изложба „Балканска гордост“ с теми за ЛГБТ общността. Противоречията бяха отразени от *The Guardian*, *Le Figaro* и *Le Monde*, наред с друга международна преса. Решението на Фондацията обаче да одобри проекта и да продължи с изпълнението му беше положителен сигнал за аудиторията в чужбина.

Както бе споменато в раздела „Маркетинг и комуникация“, усилията на Фондацията за по-голяма международна видимост включваха промоционална кампания през 2017 – 2018 г., организирана в телевизионните и цифровите мрежи на *CNN*, *Euronews* и *BBC*, в партньорство с Министерството на туризма на България. Промоционалните видеоклипове за телевизионната мрежа на *Euronews* бяха адаптирани на английски, френски, немски, италиански, испански, гръцки, португалски, унгарски и руски езици, докато съдържанието на дигиталната кампания беше разпространено и на турски, арабски и персийски. Телевизионната кампания достигна до 25 милиона души, докато дигиталната кампания постигна близо 14 милиона импресии в над 50 страни от региона на Европа, Близък Изток и Африка.

Друга дейност, насочена към повишаване на международния профил на града, беше промоционална кампания с *Ryanair* в социалните медии и в мобилното приложение на компанията. Кампанията беше насочена към потенциални посетители на града от Италия и Белгия и достигна до 2 012 307 души. По време на кампанията резервациите на билети на *Ryanair* от Милано до Пловдив се увеличиха с 24,5%, а тези от Брюксел до Пловдив със 17%.

¹⁰⁴ За нощувки, резервирани през 2017 г., данните, достъпни чрез инструмента AirDNA, обхващат само периода от май 2017 г. до декември 2017 г.

¹⁰⁵ <https://edition.cnn.com/travel/article/places-to-visit-2019/index.html>

¹⁰⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=d4Caj7Mvrno>

3.6 Наследство

Положителен аспект, свързан с осигуряването на наследството на инициативата, която отличава Пловдив от повечето други градове ЕСК, беше решението на Фондацията да остави финансирането от наградата *Melina Mercouri* за проекти през годините след титлата. През октомври 2019 г. беше обявена Отворена покана за наследство¹⁰⁷, която беше насочена към устойчиво развитие на културни инициативи и събития в града и имаше за цел да осигури продължение на положителните промени, внесени от ЕСК. Допустими кандидати бяха културни организации, независими куратори и творци от България и чужбина, както тези, които са изпълнили проекти по програмата на Пловдив 2019, така и нови партньори, които не са участвали в ЕСК.

За да осигури наследство, Фондацията добави специфично изискване към проектните предложения да се основават на следните аспекти:

- Теми и концепции на програмата Пловдив 2019, и където е възможно, за обогатяване на фестивали и събития, които бяха реализирани в годината на титлата;
- Културата, възприетията и нагласите на общностите и групите, участващи като участници и публика;
- Изискването за развитие и стремеж към дългосрочно партньорство и устойчивост на проекта.

Първоначално намерението на Фондацията беше да отпусне цялото финансиране от 1,5 милиона евро от наградата *Melina Mercouri* за тази цел. През февруари 2020 г. обаче новият Управителен съвет взе решение да раздели сумата на две равни части¹⁰⁸. Първата част от 750 000 евро беше разпределена за проекти, одобрени за финансиране по Отворената покана за наследство. За тази цел журито прецени вече подадените проекти и излезе с нов протокол, който да се побере в намаления бюджет. Останалата сума от наградата *Melina Mercouri* ще бъде разпределена във втора покана до края на 2020 г. при нови условия за кандидатстване, а проектните предложения ще бъдат оценени от ново жури.

Общо 85 проектни предложения бяха подадени в рамките на Откритата покана за наследство, от които 23 бяха одобрени за финансиране от журито. От одобрените проекти 11 бяха от организации със седалище в Пловдив, 11 от други части на страната, а един от организация със седалище в чужбина. Положителен аспект, свързан с наследството, е, че някои от акцентите на програмата Пловдив 2019 ще имат своето продължение в рамките на поканата, сред които фестивалите *Open Art Files*, *ONE Dance Week*, *Opera Open* и *Hills of Rock* и проектът „Пътуващият човек“ на Драматичен театър в Пловдив.

Съществуваше обаче значителна степен на несигурност около изпълнението на одобрени проекти поради пандемията COVID-19. Някои от интервюираните заинтересовани страни, чиито проекти бяха одобрени в рамките на Поканата за наследство, изразиха опасенията си относно необходимостта да адаптират съдържанието, дейностите и графика за изпълнение. По отношение на оставащата сума от наградата *Melina Mercouri*, консултираните организации подчертаха важноста на разпределянето на финансирането за проекти, свързани с културата, които наистина биха осигурили наследство на инициативата на ЕСК. Всички те се съгласиха, че стратегическата визия е крайно необходима за дългосрочното управление на културния сектор в Пловдив, с възможно най-малко политическо влияние.

3.7 Заключение

3.7.1 Успехи

¹⁰⁷ <https://plovdiv2019.eu/en/opencall/2353-open-call-legacy>

¹⁰⁸ <http://plovdiv2019.eu/en/news/2523-1-500-000-bgn-is-the-amount-for-open-call-legacy>

Някои от основните успехи в изпълнението на Пловдив 2019 са посочени по-долу::

Висококачествени събития в сценичните и визуални изкуства: някои от акцентите в културната програма бяха мащабни, амбициозни продукции, които бяха оценени от публиката, заинтересованите страни и критиците и получиха няколко артистични награди. Най-забележителното е, че те включват проектите на Държавната опера, Драматичния театър и Държавния куклен театър в Пловдив, които създадоха визуално завладяващи постановки и включиха известни европейски творци и трансгранични сътрудничества. Жанрът на визуалните изкуства също се откроява, тъй като за първи път в България се проведе няколко престижни изложби (например колекциите за съвременно изкуство на „Дойче Телеком“ и Института за международни отношения на Германия).

Въвеждане на социален елемент в културното предложение в града: социалното измерение на някои проекти направи културата достъпна за социални групи, които преди това не бяха активни участници в културния живот. Тези групи включват ромското малцинство, младите хора от бедните квартали и възрастните хора от по-малките градове и села в по-широкия Пловдивски регион. Добър пример за засилено участие беше „Медея“, театрален спектакъл, в който деца от ромски, турски, еврейски и арменски етноси в Пловдив участваха като актьори. Въпреки че интеграцията на групи в неравностойно положение е извън контрола на ЕСК, Пловдив 2019 предприе някои първоначални стъпки за преодоляване на предразсъдъците и разширяване на достъпа до култура за цялата местна общност.

Стимулиране на туризма и икономическия растеж: данните от мониторинга показват, че както броят на местните, така и на международните туристи е бил значително по-висок през годината на ЕСК. Мотивацията на посетителите беше свързана със засиления статут на Пловдив като дестинация за културен туризъм, тъй като делът на хората, посочващи културни събития като основна причина за посещението им, се е увеличил повече от три пъти от 2015 г. насам. ЕСК донесе икономически растеж на града, като Творческият квартал „Капана“ е най-забележителният пример. Освен място, където се провеждат културни събития, Капана е и дом на много барове, ресторанти и многофункционални пространства, които съчетават изкуство и търговски цели и носят значителни приходи на града.

3.7.2 Уроци при изпълнението

Значението на държавната подкрепа: поради липсата на опит в Пловдив и цялата страна за такъв мащабен културен проект беше необходима силна координация между заинтересованите страни и властите на местно, регионално и национално ниво. Както Фондацията, така и по-голямата част от културните оператори смятат, че националните власти са били по-малко ангажирани с ЕСК от очакваното. Налице беше значително забавяне на финансирането от националното правителство, което доведе до висока степен на несигурност за прилагането на ЕСК. Когато националната субсидия най-накрая беше предоставена, тя беше разпределена изцяло за инфраструктурни проекти, като по този начин значително намали бюджета на Пловдив 2019 за оперативни разходи.

Важността на ясното комуникиране на концепцията на ЕСК с оглед привличането на частни спонсори: приносът на частния сектор към бюджета на Пловдив 2019 беше много по-нисък от очакваното на етапа на апликационната книга и повечето интервюирани културни оператори потвърдиха, че са изпитвали трудности при привличането на спонсори. Повечето частни спонсори бяха колебливи, тъй като нямаше ясно разбиране за това какво всъщност е ЕСК. Освен това два други фактора изглежда повлияха на бизнес сектора. Първо, забавянето на финансирането от националното правителство не беше положителен сигнал, и второ, случайните негативни медийни тонове и спекулации през годината на ЕСК също обезсърчиха бизнес кръговете.

Важността на балансирането на политическия надзор с творческата независимост: тъй като ЕСК в голяма степен се наблюдават, подкрепят и финансират от публични органи, те изискват политически надзор. В същото време необходимостта от ясна творческа визия и насока предполага необходимостта от известна степен на независимост в ръководството на ЕСК. Следователно трябва да се постигне внимателен баланс между политическата собственост и творческа независимост. Въздействието на

политическия контекст в Пловдив върху ЕСК се прояви в промени в ключовия управленски екип в Управителния съвет по време на подготвителната фаза и годината на титлата и в някои опити за политизиране на ЕСК. Въпреки че артистичният екип на Фондацията успя да запази контрол върху културното съдържание на програмата, строгият политически надзор породил критики сред някои журналисти и заинтересовани страни в сектора на културата.

4.0 Заключения и препоръки

4.1 Заключения

Този раздел на доклада финализира последващата оценка на ЕСК през 2019 г. с набор от ключови заключения и препоръки, които да бъдат взети предвид в светлината на колективните констатации от двата града ЕСК. Той е структуриран по отношение на основните критерии, прикрепени към оценките на Европейската комисия – уместност, ефективност, капацитет на изпълнение, съгласуваност и добавена стойност от ЕС.

4.1.1 Уместност

4.1.1.1 Въпрос 1: До каква степен целите на всеки град ЕСК съответстваха на целите на Инициативата?

Целите на двата града за 2019 г. бяха свързани с общите и специфичните цели на Инициативата ЕСК, както е посочено в Решение 445/2014/ЕС.

Основният двигател за кандидатурата на Матера да стане Европейска столица на културата беше възможността за културно обновяване, отваряне на града за Европа и засилване на разнообразна културна програма. Разглеждана почти като необходимост, тази цел включваше културно участие, културен капацитет и инфраструктура, както и интернационализация на града и неговите културни предложения. Тези области бяха не само в съответствие с тези на цялостното Действие ЕСК, но бяха и плод на подход „отдолу-нагоре“, при който местните организации и гражданите се ангажираха непрекъснато, за да гарантират, че Матера 2019 ще остане релевантна за нуждите на местната общност след годината на ЕСК. В съответствие с втората цел на Инициативата ЕСК, апликационната книга подчерта необходимостта от разширяване на достъпа и участието в културата за гражданите на Матера. По-конкретно, една от целите на Матера 2019 беше прякото и непрякото включване на гражданите в разработването и изпълнението на 80% от културната програма. Въпреки голямото участие на гражданите в проектирането и изпълнението на дейностите (т.е. приблизително 18 000 души), само около 80% от културната програма беше разработена в сътрудничество с гражданите, което обаче е положително постижение. Европейското измерение беше интегрирано и в културното предложение на града, домакинствал титлата, чрез създаване на връзки между Матера и предишни и бъдещи ЕСК и привличане на международни творци и културни оператори. И накрая, друга подходяща цел, изложена в апликационната книга, беше свързана с необходимостта от овластяване на местния културен сектор и предлагане на възможности за обучение и мобилност, насочени към подобряване на тяхното културно производство и умения за ангажиране на публиката, допринасяйки по този начин за укрепване на капацитета на местната културна и творчески сектор.

Основната мотивация за кандидатурата на Пловдив за ЕСК беше да се използва културата като двигател на промяната за предизвикателства, свързани с нейния мултиетнически произход, културно наследство и принадлежност към по-широкия европейски контекст. Общо седем цели бяха посочени в апликационната книга, които бяха от значение за общите и специфичните цели на Инициативата ЕСК. Целите „Да преоткрием града заедно“ и „Да премахнем гетата“ бяха насочени към интеграция на изключени социални групи, с особен акцент върху етническите малцинства като ромите и турската

общност, и по този начин бяха от голямо значение за целта на ЕСК да се разшири достъпът и участието в културата. По подобен начин целта „Да се включим в Европа“, която беше фокусирана върху сътрудничеството с европейските партньори и съседните страни на Балканите, беше в съответствие с целта на ЕСК да подобри обхвата, разнообразието и европейското измерение на културното предложение в градовете. Пловдив също така положи усилия да насърчи културното предприемачество чрез целенасочена платформа за изграждане на капацитет и развитие на публиката, насочена към културните оператори. Целта „Да избършем праха“ беше фокусирана върху съживяването на изоставените градски пространства, докато целта „Да мобилизираме ресурси“ беше насочена към стимулиране на културното спонсорство. Една от целите на Пловдив, насочена към спиране на изтичането на „мозъци“ и създаване на възможности за образование за младите, се открояваше като особено амбициозна, тъй като е свързана с по-широк демографски проблем извън влиянието на ЕСК.

4.1.1.2 Въпрос 2: До каква степен културните програми на градовете ЕСК и свързаните с тях дейности бяха от значение за техните собствени цели?

Като цяло културната програма и свързаните с нея дейности на Матера 2019 бяха подходящи за нейните собствени цели и като цяло съответстваха на апликационната книга. Матера си постави амбициозната цел да разшири участието в културата на своите граждани и да привлече местните хора чрез подход „отдолу-нагоре“ при разработването и изпълнението на културната програма. Както се демонстрира и от голямото участие на граждани и местни културни оператори в копродукцията на различните културни дейности, Матера 2019 поддържаше този обещан подход „отдолу-нагоре“, който остана централен аспект на нейното културно предложение. Темите на културната програма също бяха в съответствие с предложените в апликационната книга и като цяло отговаряха на необходимостта от обновяване на местния културен сектор и отваряне на града към Европа. Амбициозните цели за прилагането на половината от културната програма чрез европейски партньорства и включване на голям брой международни творци и културни оператори представляваха предизвикателство за града. В тази връзка, насърчаването на европейското измерение в културното предложение на Матера изглеждаше по-малко уместно от другите цели, свързани с разширяване на достъпа и участието в културата за нейните граждани.

В значителна степен културната програма на Пловдив 2019 беше от значение за собствените цели, тъй като беше структурирана по четирите тематични платформи, предложени в приложението: „Сливане“, „Трансформиране“, „Възраждане“ и „Релаксиране“. Платформите „Сливане“ и „Възраждане“ бяха в съответствие с целите за подобряване на достъпа и участието на маргинализирани групи в културния живот на града. По-специално, социалните групи, обхванати от интервенции, включваха ромско и турско население (чрез клъстера от проекта „Махала“), общности в по-малките градове и села около Пловдив (чрез клъстера „РегионалЕ“) и жителите на квартали извън центъра на града (чрез клъстера „Културата среща хората“). Европейското измерение беше стимулирано чрез трансгранично сътрудничество по теми от европейско значение (като 30-та годишнина от падането на Берлинската стена) и активното участие на членовете на *EUNIC* и фондацията *EU-Japan Fest*. Собствената цел на Пловдив за съживяване на изоставени градски пространства беше адресирана само частично, тъй като някои от водещите проекти, свързани с остров Адата и кино „Космос“, не се случиха, както беше предвидено в апликационната книга. Редица външни фактори като изгарянето на два тютюневи склада и правните трудности, свързани с частната собственост на остров Адата, подкопаха тези проекти, което означава, че евентуалният принос на културната програма за постигането на тази цел е по-малко забележим. По същия начин, въпреки че Пловдив положи някои усилия за постигане на целта за мобилизиране на ресурси за ЕСК, нямаше достатъчно дейности, насочени към създаване на публично-частни партньорства и запознаване на бизнес сектора с културното спонсорство, както първоначално беше планирано в апликационната книга.

4.1.2 Ефективност

4.1.2.1 Въпрос 3: До каква степен са постигнати целите на ниво ЕС?

Специфична цел 1: Засилване на обхвата, разнообразието и европейското измерение на културното предложение в градовете, включително чрез транснационално сътрудничество

Домакинството на ЕСК представляваше възможност за коренна промяна на подхода на Матера към културата и нейната роля на националната и европейската културна сцена. Матера и целият регион Базиликата изживяха чрез проекта ЕСК богато и разнообразно културно предложение, невиждано досега в историята на града. През 2019 г. бяха реализирани над 1 300 събития и проекти, 80% от които се състояха в оригинални творения. Широкото участие на почти 200 международни артисти, изпълнението на над 1000 международни програми за мобилност, артистичните резиденции, интеграцията на международни шоута и събития, партньорствата, създадени с други ЕСК и международните фестивали, допринесоха за обогатяването на културното предложение и насърчиха европейското измерение на Матера. В крайна сметка има общ консенсус, че благодарение на Европейската столица на културата, град Матера е станал по-живен в културно отношение, както и разнообразен и отворен към културни различия.

Културното предлагане в Пловдив се е разнообразило значително чрез проекта ЕСК, тъй като последният привлече по-силно присъствие на международни творци за разлика от предишни години и доведе до висококачествени събития, особено в областта на сценичните и визуални изкуства. Някои от акцентите в програмата ЕСК бяха мащабни, амбициозни продукции, които бяха оценени от публиката и критиците и получиха няколко артистични награди. Общо 80 събития с трансгранично измерение се проведеха през 2019 г., което е четири пъти по-голямо от броя на събитията през изходната 2017 г. Международното сътрудничество включваше фестивали с гост-творци, семинари и семинари с гостуващи преподаватели, както и съвместни копродукции. Над 130 партньорства с творчески организации и творци от Европа бяха установени през годината на ЕСК за икономическо партньорство според данните от мониторинга. От ключово значение е, че град Пловдив активно се постара да насърчи европейско измерение и не се „надяваше“, че европейският елемент ще се появи органично. Ключовите критерии за оценка на отворените покани, подходящите теми, свързани с европейските проблеми в неговата апликационна книга и активната подкрепа от европейските културни мрежи, доведоха до по-пълна европейска оферта от предишните години.

Специфична цел 2: Широк достъп до култура и участие в нея

Докато диверсифицираните програми на Матера 2019 позволиха ангажирането на по-широка аудитория, отговаряща на различни интереси, въвеждането на Паспорта Матера 2019 беше един от иновативните елементи, които допринесоха най-много за успеха на цялостното преживяване, позволявайки на повече от 70 000 души да присъстват на ЕСК събития. Общопризнато беше, че Паспортът е позволил на местните граждани да изследват нови жанрове и видове културни дейности.

Целта на Матера ЕСК беше не само да бъде домакин на по-голям брой събития, но и да гарантира, че голям дял от тях са оригинални събития, създадени съвместно и реализирани с гражданите на Матера. Тази цел беше постигната, тъй като над 1 000 проекта бяха проектирани и изпълнени специално за годината на ЕСК и около 35% от оригиналните продукции бяха управлявани и изпълнявани от местни културни оператори (останалите проекти бяха изпълнявани от Фондацията, национални или международни оператори). Гражданите изиграха централна роля в Матера 2019 с повече от 80% от проектите, които активно ангажираха гражданското участие за общо почти 60 000 ангажирани местни граждани. На всичкото отгоре на това широко участие, около 600 доброволци подкрепиха изпълнението на Матера 2019 и повече от 30 000 студенти бяха включени чрез различни специални проекти.

Приобщаването и достъпността бяха двете ключови думи на Матера 2019. Някои дейности бяха не само предназначени за конкретна аудитория, но и бяха приложени по начин, който да бъде достъпен за конкретни общности. Редица проекти бяха реализирани в болници, институти за психично здраве и

затвори, за да се гарантира, че и тези, които обикновено не биха имали достъп до културни дейности, можеха да се възползват и да бъдат част от Матера 2019. Специален акцент беше поставен върху участието на по-възрастни граждани, като благодарение на използването на специфични покани, около 15 000 граждани, участващи в изпълнението на културната програма, бяха на възраст над 55 години.

В Пловдив стимулирането на достъпа и участието в културата беше основна първоначална цел, свързана с мотото „Заедно“ на Пловдив 2019, вдъхновено от съвместното съществуване на различни общности в града. Осигуряването на достъп до културната програма в града беше основният принцип на платформата „Сливане“, насочен към интеграцията на етнически и малцинствени групи в Пловдив, както и за обединяване на различни поколения и социални групи. Данните от мониторинга показват, че като цяло Инициативата ЕСК е постигнала силни резултати по отношение на участието, тъй като делът на тези, които „често“ са посещавали културни събития, се е увеличил от 27% през 2017 г. на 44% през 2019 г. Присъствието на събития в Пловдив показва, че 60% (над целта) от жителите на града са присъствали на поне едно културно събитие през годината на титлата.

Чрез ЕСК Пловдив въведе социално измерение на културното предложение, тъй като „новите“ социални играчи и групи (включително тези от ромски общности) получиха възможност да разработят съдържание и да участват активно в културни дейности в маргинализираните райони. Въпреки че пълната интеграция на групи в неравностойно положение е извън контрола на ЕСК и местната политическа реторика беше предизвикателна на моменти, Пловдив предприе някои първоначални стъпки за преодоляване на предразсъдъците и разширяване на достъпа до култура за цялата местна общност.

Специфична цел 3: Укрепване на капацитета на културните и творческите сектори и връзките им с други сектори

В Матера капацитетът на културния и творческия сектор беше повлиян по два основни начина. Първо бяха предоставени културни инфраструктури. Около 400 места и пространства, които биха могли да се използват за културни събития, бяха идентифицирани, картографирани и предоставени за използване. Също така историческото местоположение на *Cava del Sole* беше окончателно възстановено и превърнато в мултифункционална зона. На второ място, Матера 2019 инвестира в изграждане на капацитет на културните оператори, за да им помогне да развият нови умения и да укрепят способността им за търсене на партньорства и работа в международен план. Активността *Go & See* например даде възможност на много ръководители на проекти да пътуват в чужбина, за да се свържат директно с други културни организации в Европа. Данните показват, че домакинството на Европейската столица на културата е било от полза за сектора в Матера и в района на Базиликата, който е отбелязал по-силен растеж от останалата част на страната (42% увеличение на културните предприятия между 2013 и 2018 г.).

Пловдив 2019 постигна силни резултати по отношение на укрепването на капацитета на културните оператори за подготвяне и изпълнение на висококачествени проекти. Инициативата ФОРУМ 2019 беше ключова за това (първоначално наречена *CABADEPLO* в апликационната книга), тъй като стимулира партньорските мрежи и развитието на публиката, за да се изгради капацитет на културните оператори. ФОРУМ 2019 стартира през 2015 г. и през целия 5-годишен период на изпълнение се проведе общо 60 семинара и обучителни събития, обхващащи различни теми. Фондацията също така организира широка гама от лични събития за културни оператори, включително семинари, уебинари, сесии с въпроси и отговори, с членове на екипа или гост-лектори, които консултираха културните играчи по редица теми. Членовете на *EUNIC* оказаха значителна подкрепа на Фондацията при идентифицирането на пропуски в уменията и нуждите за изграждане на капацитет, например практическа работна среща за развитие на аудиторията, проведена с помощта на Британския съвет.

Специфична цел 4: Повишаване на международния профил на градовете чрез култура

Данните сочат, че международният профил на Матера е бил повлиян положително от инициативата ЕСК. Благодарение също така на широката и разнообразна комуникационна стратегия, приета от Матера 2019, беше изчислено, че град Матера е получил медийно отразяване в около 40 държави. Тази експозиция, позволена от възможността да бъде домакин на ЕСК, е довела до увеличен поток от чуждестранни туристи през периода, предхождащ годината на ЕСК, с над 50 000 допълнителни чуждестранни туристи, отчетени през 2019 г.

Пловдив постигна значителни резултати, свързани с повишаване на международния профил на града, включително стимулиране на туристическия сектор и привличане на значително международно внимание от медиите. Един от най-често срещаните резултати беше положителното въздействие върху туризма, като статистическите данни показват постоянно нарастване на потока от чуждестранни посетители в Пловдив през годините преди ЕСК и общо 133 885 международни туристи през 2019 г. Освен това делът на местните туристи, посочващи културните събития като основна причина за посещението си в Пловдив, се е увеличил повече от три пъти, от 11% през 2015 г. до близо 39% през 2019 г. Това показва, че мотивацията за посещенията в града е била в голяма степен обусловена от неговите културни предложения, свързани със статута му на ЕСК. Инициативата ЕСК също така успя да създаде безпрецедентно медийно отразяване, като напр. над 800 публикации във водещи международни медии, като Пловдив беше обявен за едно от най-добрите места за посещение от *CNN Travel* през 2019 г.

4.1.2.2 Въпрос 4: До каква степен бяха постигнати собствените цели на градовете?

Заявлението на Матера да стане ЕСК беше изградено върху идеята да се използва възможността да се води процес на културно обновяване не само за Матера, но и за цяла Южна Италия. Програмата имаше за цел постоянно да включва местни културни оператори и граждани, с основната цел да трансформира Матера в лаборатория за съвместно създаване за Южна Италия. Данните сочат, че тези цели са частично постигнати. Матера 2019 очевидно доведе до културна трансформация в местната област Матера и в по-малка степен в по-широкия регион. Градът също така беше успешен в целта си да включи гражданите и да разшири достъпа до култура: около 80% от проектите бяха изпълнени по метода на съвместното създаване, 60 000 граждани бяха пряко ангажирани и хиляди присъстваха на събития, които по принцип не биха посетили. Матера 2019 също така беше катализатор за туризма, стимулирайки експоненциален растеж, който към момента не се наблюдаваше в района, и също така стана градът, регистриращ най-голямото увеличение на броя на туризма в историята на Инициативата. Въпреки инициативата *Capitale per un giorno*, при която други градове бяха домакини на събития през 2019 г., участието на останалата част от региона беше по-малко от очакваното в апликационната книга, определяйки аспекта като такъв, при който по-добрата координация и планиране са можели да постигнат по-силни резултати.

Собствените цели на Пловдив, посочени в апликационната книга, бяха постигнати по време на подготовката и изпълнението на ЕСК за 2019 г. Заинтересованите страни, участващи в оценката, рядко посочват лошо или разочароващо представяне спрямо основните цели на програмата. Културният капацитет се е укрепил, профильт на града беше повишен и културното предложение се разви много повече, отколкото би било извън годината на ЕСК. Въпреки че имаше някои положителни примери за проекти на ЕСК, които стимулираха присъствието и участието, една трета от ромското население в Пловдив остана отдалечено и деангажирано от ЕСК, както показват данните от мониторинга. Включването на ромската общност в културния живот на града беше една от ключовите области, в които бяха необходими постоянни усилия за постигане на първоначалните цели. Освен това целта на Пловдив, насочена към съживяване на изоставените градски пространства, беше постигната само частично, тъй като някои от водещите проекти, свързани с остров Адата и кино „Космос“, не се случиха, както беше предвидено в апликационната книга. Имаше и трудности, свързани с целта за мобилизиране на ресурси за ЕСК, но трябва да се отбележи, че културното спонсорство все още не е широко разпространена практика в България.

4.1.2.3 Въпрос 5: До каква степен Инициативата е довела до неочаквани ефекти?

Матера 2019 видя силно участие на гражданите в изпълнението на своята културна програма. Гражданите имаха възможност да се срещнат с творци, да участват в творческия процес и да играят активна роля в изпълнението на проекти. Това ниво на културна ангажираност никога преди не е било преживявано от местните граждани и много от тях организираха демонстрации в края на годината на титлата, с цел да продължат да участват в културната активност на града. В резултат на това гражданите изготвиха „Културен манифест на гражданите на Матера“, в който заявиха необходимостта и ясното намерение да продължат процеса на културно обновяване, стартиран от Матера 2019, и след годината на титлата. Домакинство на ЕСК и приемането на Паспорта като „златен билет“ за всички събития и дейности също представляваше възможност за някои местни културни оператори да актуализират своите практики и да експериментират с нови бизнес модели. Музеите, които преди са разчитали само на хартиени билети и системи за ръчно счетоводно отчитане, сега обмислят въвеждането на цифрова система за билети и въвеждането на уникален билет, позволяващ влизане в повечето музеи в резултат на работата, извършена през годината на ЕСК.

Една от основните пречки пред Матера 2019 да разгърне пълния си потенциал беше политическата нестабилност на местно, регионално и национално ниво, характеризираща периода на изпълнение. Честите промени в политическото ръководство, случващи се през периода 2013 – 2019 г., доведоха до закъснения и по-сложна координация между различните нива, отчасти възпрепятстващи развитието на единна визия и споделени цели.

ЕСК в Пловдив имаше по-малко неочаквани последици от Матера. Един от непредвидените ефекти беше повишаването на осведомеността по въпросите на ЛГБТ общността, които първоначално не бяха сред централните теми на ЕСК. Тъй като атаките на местна националистическа партия върху ЛГБТ-тематичната фотоизложба бяха широко отразени от международни медии, ЕСК допринесе за повишаване на видимостта на ЛГБТ общността и отбеляза въпроси, свързани с толерантността и приемането на маргинализирани групи в българското общество, което е положително развитие в съответствие с ценностите на ЕС. Подобно на Матера, Пловдив изпита трудности, свързани с политическия си контекст, тъй като по време на процеса на разработване и изпълнение (в периода от 2013 до 2019 г.) имаше два кръга местни избори и Фондацията трябваше да работи с три различни правителства и трима министри на културата. Според мнението на мнозинството от заинтересованите страни политическата реторика често разводняваше някои от положителните аспекти на ЕСК.

4.1.2.4 Въпрос 6: До каква степен положителните ефекти от Инициативата ЕСК могат да се считат за устойчиви?

Устойчивостта и наследството на ЕСК 2019 бяха силно засегнати и отчасти подкопани от разпространението на COVID-19 по начин, който все още не е възможно да се оцени. Събития и дейности, планирани за 2020 г., трябваше да бъдат отменени или отложени, създавайки прекъсване в естествената еволюция на Инициативата ЕСК.

Въпреки предизвикателствата, породени от пандемията, Фондация Матера 2019 все още разполага с бюджет от около 6 милиона евро, включително наградата *Melina Mercouri*, за да работи по наследството на Матера 2019 и да се превърне в **платформата за съвместно създаване**, необходима за осигуряване на приемственост на процеси и дейности, стартирани от Матера. Както бе споменато по-горе, гражданите също така стартираха местно масово културно движение, за да надграждат опита на Матера 2019. Местните културни организации са придобили нови умения и достъп до по-широка културна мрежа, въпреки че би могло да се направи повече, за да се предоставят на културните организации средства за осигуряване на финансова устойчивост. И накрая, домакинството на ЕСК 2019 постави Матера на международната карта, оказвайки влияние, потенциално за постоянно, на туристическия поток към града и региона.

В Пловдив положителен аспект, свързан с осигуряването на наследството на инициативата, която отличава Пловдив от повечето други градове ЕСК, беше решението на Фондацията да запази финансирането от наградата *Melina Mercouri* за проекти през годините след титлата. Отворената покана за наследство, обявена през ноември 2019 г., беше насочена към устойчиво развитие на културни инициативи и събития в града и имаше за цел да осигури продължение на положителните промени, внесени от ЕСК. В рамките на поканата за наследство бяха подадени общо 85 проектни предложения, от които 23 бяха одобрени за финансиране от журито. На заседанието на Комисията по култура и образование на Европейския парламент през декември 2019 г. Пловдив беше посочен като положителен пример за осигуряване на наследство, поради решението си да запази финансирането от наградата *Melina Mercouri* за културно съдържание след годината на титлата.

4.1.3 Капацитет на изпълнение

4.1.3.1 Въпрос 7: Как механизмите за управление на всеки град ЕСК допринесоха за постигане на резултатите и въздействията?

По време на етапа на кандидатстване амбицията за ЕСК в Матера беше свързана с реализиране на проекта чрез партньорство между общината, регионалните власти и националното правителство. Политическата промяна на общинско ниво през 2015 г. повлия на ефективността на екипа за изпълнение при разработването на културната програма, за която беше избран градът, поради политически търкания и различни виждания за това как да се изпълни програмата, предложена в апликационната книга. Тази политическа нестабилност и липсата на продуктивен диалог с регионалните и общинските правителства след 2015 г. представляваха предизвикателство за структурата на изпълнение, като по този начин доведоха до закъснения с назначаването на екип и с подготовката на културната програма. От друга страна, общото ръководство на Фондацията назначи културен мениджър със съответния международен опит, който предостави необходимите умения, мрежа и стратегия за развитието и изпълнението на инициативата. По-късно местните културни оператори бяха активно включени в изпълнението на културната програма и Фондацията имаше за цел да укрепи своя културен капацитет чрез няколко инициативи за изграждане на капацитет (семинари за съвместно създаване, *Go & See*). Фондацията разработи и солидна комуникационна стратегия, фокусирана върху партньорства с медийни агенции и компании на местно, регионално, национално и международно ниво. Решението за насочване на комуникацията чрез социални медии с назначаването на специален екип, включително голям брой „цифрови доброволци“, допринесе силно за повишаване на профила на инициативата и повишаване на осведомеността относно културната програма.

Основната структура на управление в рамките на Пловдив 2019 остана до голяма степен непроменена след присъждането на титлата, с ясно разграничение между ролите и отговорностите в екипа. Управителният съвет имаше контролни функции, тъй като разглеждаше и одобряваше годишните програми, бюджети и разходи на Фондацията, докато артистичният директор се занимаваше с културното съдържание на ЕСК и споделяше същото ниво на отговорност като изпълнителния директор. Промените в политическия контекст (два кръга от местни избори в Пловдив и три смени на министрите на културата) засегнаха ЕСК и доведоха до поредица от закъснения и редица повторни преговори във връзка с бюджети и инфраструктурни проекти. Местните власти поддържаха политически надзор над ЕСК, тъй като през 2014 г. тогавашният кмет на Пловдив беше назначен за председател на управителния съвет, а през 2019 г. новоизбраният заместник-кмет пое тази длъжност. Около една трета от консултираните заинтересовани страни изразиха критики към промените в ключовия управленски екип и ги видяха като опити за политизиране на ЕСК. Положителен аспект на ЕСК в Пловдив беше демократичният дизайн на програмата, която се основаваше почти изцяло на отворени покани за представяне на проектни предложения и даде възможност на местната общност да подготвя и доставя културно съдържание. Този подход обаче беше предизвикателен и поради българската система за обществени поръчки и нейната сложна законодателна рамка, което доведе до продължителни процедури за подаване на жалби от отхвърлени кандидати и значителна

административна тежест във финансовата отчетност на етапа на изпълнение. Комуникационната стратегия на Пловдив 2019 постигна добри резултати в повишаването на осведомеността на местно, национално и международно ниво, но се сблъска с предизвикателства при популяризирането на ЕСК сред бизнес сектора и потенциалните спонсори. Въпреки че визуалната идентичност на Пловдив 2019 беше високо оценена, повечето заинтересовани страни отбелязаха, че е можело да се положат повече усилия за маркетинг и реклама. В национален мащаб делът на онези, които знаеха, че Пловдив е избран за ЕСК 2019, се увеличи от 57% през 2017 г. на 85% през 2019 г. Постигнаха се и целеви групи на международно ниво, тъй като Пловдив получи безпрецедентно медийно отразяване и промоционалната кампания в *Euronews*, *CNN* и *BBC* достигна до потребители в над 50 страни.

4.1.3.2 Въпрос 8: До каква степен процедурите за подбор, мониторинг и съфинансиране от ЕС, въведени с Решение 2006/1622/2006 (ЕО), бяха ефективни?

В Италия процедурата за подбор, приложена на национално ниво, но подчинена на правилата на ЕС, избра 6 кандидатурани града от 21, които първоначално кандидатстваха през 2013 г. При окончателния подбор Комисията очерта високото качество на всеки избран град-кандидат и особено оцени усилията на Матера да представи своята културна програма като резултат на местната общност, но също така да включи международни партньори и институции. Процесът на мониторинг, предвиден в Решение 1622/2006/ЕО, допринесе за ускоряване на дефиницията на управлението на ЕСК след първия период на трудности и политически търкания. През септември 2015 г. групата за наблюдение и консултации посочи необходимостта от бързо изготвяне на пълна организационна схема и солиден екип с дългосрочни договори и ясни изявления на мисията. В резултат на това управителният съвет на Фондацията се зае с този проблем и засили процеса на набиране на персонал, компенсирайки значителното забавяне при разработването и изпълнението на инициативата. От финансова гледна точка наградата *Melina Mercouri* вече беше включена в бюджета на инициативата като част от съфинансирането и ще бъде използвана изключително през 2020 г. за наследството на инициативата.

Процедурата за подбор на ЕСК в България осигури лоялна конкуренция между осем града, от които четири (Пловдив, София, Варна и Велико Търново) бяха включени в списъка. Комисията предостави полезни насоки на предварително избраните градове, главно свързани с необходимостта от по-силен фокус върху европейското измерение, ролята на гражданите и значението на реалистичните бюджети. След като спечели титлата, Пловдив получи конструктивна обратна връзка по време на срещите за наблюдение. Комисията успя да посочи някои по-слаби аспекти на подготовката за ЕСК, които по-късно се оказаха наистина предизвикателни, като например опростяването на съобщението към широката аудитория и напредъка на водещите проекти, които изоставаха (например остров Адата и кино „Космос“). За повечето от идентифицираните проблеми Пловдив взе предвид препоръките на Комисията, като примерите за това включват формулиране на конкретни критерии за оценка, избор на нов екип за наблюдение, редовно публикуване на доклади за напредъка на уебсайта на Фондацията и назначаването на специален мениджър за Откриващия уикенд. Някои от водещите проекти, свързани с остров Адата и кино „Космос“, не се случиха, както беше предвидено в апликационната книга, но това се дължи главно на външни фактори, които бяха извън контрола на Фондацията. Комисията също така изигра важна роля като посредник, тъй като препоръча на правителството на България да ускори трансфера на средства към Фондация Пловдив 2019 след значително забавяне. Очаква се съфинансирането от ЕСК да има положителен ефект върху устойчивостта на резултатите, тъй като цялото финансиране от наградата *Melina Mercouri* беше разпределено за наследствени проекти през годините след ЕСК. От 85 проектни предложения, подадени в рамките на отворената покана за наследство в края на 2019 г., 23 бяха одобрени за финансиране, сред които нови издания на важни събития и фестивали от календара на ЕСК.

4.1.3.3 Въпрос 9: До каква степен градовете, домакинствали титлата, успяха да наберат необходимите ресурси?

За Матера окончателният бюджет от 54,8 милиона евро като цяло съответстваше на предложения бюджет от 52,3 милиона евро. Общите разходи за административни разходи обаче бяха по-високи от първоначално предвидените (8,8 милиона евро вместо 6,4 милиона евро). В резултат на това бяха отделени по-малко ресурси за други области, по-специално: 34,8 милиона евро вместо 36,3 милиона евро за изпълнение на културната програма и 9 милиона евро вместо 9,3 милиона евро за маркетинг и връзки с обществеността. Разходите за наследство първоначално не бяха включени в бюджета, предложен по време на процеса на кандидатстване. По-късно обаче 6 милиона евро бяха отпуснати за наследството на инициативата също благодарение на средствата, осигурени чрез наградата *Melina Mercouri*. Приблизително 70% от общия бюджет беше осигурен още през 2014 г. чрез споразумения с националните и регионалните правителства и не зависеше от резултата от състезанието за ЕСК, както беше посочено и в окончателния доклад на комисията за подбор. От 38 милиона евро, предоставени от националното правителство, приблизително 5 милиона евро бяха отпуснати за внедряване на инфраструктури. Допълнителното спонсорство беше осигурено и от частния сектор, който представляваше 4% от общия бюджет (2 милиона евро). В сравнение с очаквания бюджет от частни източници (7,3 милиона евро), тази бюджетна позиция беше значително по-ниска. Както също се посочва в апликационната книга, намерението на Фондацията беше да използва интензивно финансирането от Европейския фонд за регионално развитие и Европейския социален фонд, но това се случи с известно закъснение. 11,7 милиона евро от ЕФРР бяха отпуснати от регион Базиликата през октомври 2018 г. на 27 общини за запазване на тяхното културно и екологично наследство, в съответствие с целта за културно обновяване на Матера 2019. Въпреки препоръките на комисията по подбор през 2014 г., Фондацията не използва достатъчно други фондове на ЕС, тъй като само няколко проекта всъщност бяха подкрепени чрез тези фондове.

Първоначалният бюджет за изпълнение на ЕСК в Пловдив, планиран на етапа на апликационната книга, се оцени на 38,2 милиона евро, като националното правителство, град Пловдив и частните спонсори трябваше да внесат съответно 10 милиона евро, 23,2 милиона евро и 3,5 милиона евро. На практика общият бюджет намалю до 29,4 милиона евро поради две основни предизвикателства, пред които беше изправен Пловдив при набирането на необходимите финансови ресурси. Първо, имаше значително забавяне на финансирането от националното правителство, което доведе до висока степен на несигурност за прилагането на ЕСК. Когато националната субсидия в размер на 10 милиона евро най-накрая пристигна, тя беше разпределена изцяло за капиталови разходи за инфраструктурни проекти, т.е. изграждане на нови съоръжения, надстройки на вече съществуващи, както и градска ревитализация (например реконструкция на главния площад и други публични пространства в Пловдив). На второ място, както приносът на града, така и на частния сектор, бяха по-ниски от очакваното, а усилията за привличане на допълнително спонсорство се оказаха недостатъчни. Повечето частни спонсори се колебаеха да се включат поради неясната концепция за ЕСК, обезсърчителните сигнали от националното правителство и периодичния негативен медиен тон по време на годината на титлата. Всички тези фактори доведоха до намаляване на бюджета за оперативни разходи с повече от половината, като от 22,3 милиона евро, както беше планирано в апликационната книга, те спаднаха до само 10 милиона евро.

4.1.3.4 Въпрос 10: До каква степен финансовите и човешките ресурси, осигурени от всеки град ЕСК, бяха подходящи и пропорционални?

Финансовите ресурси за Матера като цяло бяха подходящи за изпълнението на програмата и нейното популяризиране. Административните и режийните разходи изискваха повече ресурси от очакваното, като следствие от необходимостта от ускоряване на процеса на планиране и набиране на персонал след 2016 г. Оказа се обаче, че по-голям брой човешки ресурси можеха да бъдат използвани за изпълнение на амбициозната културна програма (т.е. почти 2 500 организирани събития) и да осигурят по-добра координация и комуникация между различните отдели на Фондацията. По време на наддаването комисията за подбор също така беше впечатлена от целта на Фондацията да предложи възможности за обучение на държавни служители, за да ги подготви по-добре за работа по международни проекти и по по-прозрачен начин (Политика за отворени данни и Програма за изграждане на обществени услуги в

Матера). Тази цел обаче не беше постигната поради политически търкания между Фондацията и местните и регионалните администрации. От друга страна, обновяването и повторното отваряне на *Cava del Sole* представлява добър пример за дългосрочна инвестиция, която осигури на града нова културна инфраструктура и адекватно оборудване за развитие на културни производства. Въпреки това, по-точен бюджет за наследствената програма трябваше да бъде определен още от началната фаза на инициативата, за да се осигури ефективно и дългосрочно въздействие върху територията.

Въпреки че Пловдив 2019 изпитваше трудности със значително намален общ бюджет от 29,4 милиона евро, през 2019 г. се проведе над 500 културни събития и ЕСК успя да постигне положително въздействие, свързано с туризма и икономическия растеж в града, като най-забележителният пример за това беше Капана – квартал на творческите индустрии, станал домакин на много международни посетители и нови фирми. Той също така укрепил капацитета на културните оператори (особено в сценичните и визуални изкуства) и въведе ново социално измерение в културната сцена. Би било изключително трудно да се постигнат същите резултати с по-малко финансиране. Много е вероятно, че, ако Пловдив беше получил първоначално предвидения бюджет от 38,2 милиона евро и оперативните разходи бяха представлявали около 60% от общия бюджет, както беше посочено в апликационната книга, постигнатите въздействия щяха да бъдат още по-значителни. Като цяло действителният бюджет на Пловдив не беше подходящ и пропорционален на това, което Пловдив възнамеряваше да постигне в апликационната книга. Положителната страна е, че финансирането от наградата *Melina Mercouri*, която беше отпусната изцяло за наследствени проекти в годините след титлата, може да се счита за подходяща за осигуряване на устойчивост на резултатите. Разпределените човешки ресурси за подготовка и прилагане на ЕСК бяха пропорционални на предвидените резултати, тъй като служителите на Фондацията включваха 47 души. Освен това над 2 000 души бяха ангажирани с доброволчески дейности за целия период на инициативата. Пловдив имаше особено ползотворно сътрудничество с членовете на *EUNIC*, което също осигури допълнителни човешки ресурси за подготовката и изпълнението на културната програма.

4.1.4 Съгласуваност

4.1.4.1 Въпрос 11: До каква степен Инициативата ЕСК беше съгласувано и допълваше други инициативи на ЕС?

Инициативата ЕСК беше последователно и допълваше други инициативи на ЕС, по-специално на програмата „Творческа Европа“. Въпреки че запази отличителния си характер, Инициативата надгради целите на програмата, а именно международната мобилност на творците, изграждането на капацитет на секторните организации и насърчаването на европейското културно многообразие, както и на общите черти, които споделяме като европейци. Пловдив използва финансиране на „Творческа Европа“ както по време на подготовката, така и при изпълнението на ЕСК, съфинансирайки три проекта, насочени към творческите специалисти: „Училище за спектакли“, който се проведе в периода от 2016 до 2017 г., и последващите действия през 2019 г., „Училище – Участваме заедно“, който се фокусира върху практически умения за събития на открито, както и транснационалния художествен проект „Прекрачване на границите“, включващ артистични резиденции, семинари и изследователски дейности. Освен това събраните доказателства сочат, че няколко организации ще търсят финансиране от ЕС за предстоящи проекти, също в резултат на няколко дейности за изграждане на капацитет, организирани от двата града ЕСК и насочени към повишаване на международните компетенции на местните публични власти и културните оператори.

Инициативата позволи да се развият полезни взаимодействия с други финансови инструменти на ЕС. Европейският фонд за регионално развитие например беше използван от регион Базиликата за финансиране на проекти, свързани с наследство, околна среда и културно оборудване, като този фонд финансираше и физически подобрения в град Пловдив.

4.1.5 ЕС добавена стойност

4.1.5.1 Въпрос 12: Каква е ЕС добавената стойност и видимостта на Инициативата ЕСК?

Опитът на двата заглавни града подчерта колко дълбоко европейското измерение на Инициативата е повлияло не само върху стратегията за кандидатстване на градовете и развитието на културните програми, но и върху изпълнението на цялостния проект. Интернационализацията на дейностите и широкият хоризонт на програмите в двата града биха били с много по-нисък мащаб, ако това беше национално действие. Противоположно доказателство идва от опита на *Palermo Capitale Italiana della Cultura 2018*. Оценката на това национално действие показва, че културната програма и развитите партньорства имат силен национален и местен фокус¹⁰⁹.

Събраните доказателства показват, че политическата нестабилност е възпрепятствала гладкото прилагане на ЕСК в двете страни и градовете. Европейският характер и експозицията, която идва с него, дават на ЕСК привилегирован статут в страните-изпълнители, което позволява да се преодолее по-лесно ситуация, която в чисто национален контекст би могла да бъде обект на политическо влияние.

Европейският характер на Инициативата представляваше и стимул за градовете, които носеха титлата, да търсят партньорства в чужбина и най-важното беше, че действаше като връзка с други инициативи и градове ЕСК. Матера си сътрудничи с *EU Japan Fest*, засилвайки връзките между европейската и японската култури и, използвайки марката ЕСК, организира дейности с предишни градове ЕСК, а именно Орхус, Леуварден и Марсилия. Пловдив се ангажира с Европейското сдружение на националните културни институти култури (*EUNIC*) и включи редица известни международни заинтересовани страни, а именно Британски съвет, Гьоте-институт и Полския институт в София. За Пловдив Инициативата ЕСК също така предостави възможност да представи колекция от оригинални фрагменти от Берлинската стена по време на Откриващия уикенд

4.2 Препоръки

Въз основа на доказателствата, събрани по време на последващата оценка, и констатациите, представени в този доклад, се представят следните препоръки за институциите на ЕС по отношение на Инициативата ЕСК:

1. За да осигурят безпроблемна подготовка и прилагане на ЕСК, съответните национални органи биха могли да обмислят действия за улесняване на координацията със заинтересованите страни и властите на местно и регионално ниво, особено в страни с по-малък опит в мащабни културни проекти. Възможните действия могат да включват съвместни сесии за планиране на инфраструктурни проекти, месечни срещи за напредъка, дискусии относно срещнатите предизвикателства и възможни решения и др. Това е особено важно за онези ЕСК с по-голям принос на публичния сектор в бюджета, където е необходимо по-силно сътрудничество между местните и националните институции;
2. Съответните национални органи биха могли да обмислят улесняване на възможностите за настоящи или потенциални градове-кандидати да обменят опит в мобилизирането на финансови ресурси и привличането на частно спонсорство за техните ЕСК. Това представляваше проблем за двата града ЕСК 2019. Възможните действия могат да бъдат под формата на специални сесии, фокусирани върху участието на частния сектор и културното спонсорство, което все още не е широко разпространена практика във всички държави-членки на ЕС.

¹⁰⁹ Human Foundation. *Valutazione di Palermo Capitale Italiana della Cultura 2018*. Достъп от: <https://magazine.leviedetesori.com/wp-content/uploads/sites/4/2019/12/Report-Palermo-Capitale-della-Cultura-2018.pdf>

3. Комисията може да обмисли възможността да покани градовете ЕСК да си сътрудничат в разработването на обща международна комуникационна кампания между двата града ЕСК. Това би могло да осигури по-ефективно и ефикасно използване на наличните ресурси и по-силно въздействие върху европейското измерение на Инициативата;
4. Комисията би могла да обмисли да постави по-силен акцент върху аспекта на устойчивостта на Инициативата и по-специално върху изграждането на капацитет на културните оператори в това отношение. Способността на културните оператори да намират възможности за финансиране след годината на ЕСК за сътрудничество е от основно значение, за да се гарантира, че постигнатият напредък няма да се разпръсква след приключване на Инициативата;
5. За да се осигури съпоставимост на резултатите между градовете ЕСК и с течение на времето, Комисията би могла да обмисли създаването на ясен и хармонизиран набор от минимални ключови показатели за ефективност, при които градовете ЕСК ще отговарят за наблюдението и отчитането. Препоръчва се да се ограничи броят на ключови показатели за ефективност, които да се събират за всяка конкретна цел, и да се изберат ключови показатели за ефективност на местно ниво, които да отразяват темите и методите за прилагане на ЕСК, за да се избегне ненужна административна тежест върху градовете;

5.0 Приложения

5.1 Списък с референции

5.1.1 Пловдив

Европейско ниво

- *Европейска комисия (2013) Европейски столици на културата. Доклад за предварителен подбор на Комисията за подбор за номинацията за Европейска столица на културата 2019 в България. Достъп от: https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/sites/default/files/files/ecoc-2019-preselection-report-bulgaria_en.pdf*
- *Европейска комисия (2014) Европейски столици на културата. Окончателен доклад на Комисията за подбор за избора на Европейска столица на културата през 2019 г. в България. Достъп от: https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/sites/default/files/files/ecoc-2019-report-bulgaria_en.pdf*
- *Европейска комисия (2016) Европейски столици на културата. Първи доклад за мониторинг от Мониторинговия и консултативен комитет за Пловдив – Европейска столица на културата 2019 г. Достъп от: https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/sites/default/files/ecoc-plovdiv-1st-monitoring_en.pdf*
- *Европейска комисия (2018) Европейски столици на културата. Втори доклад за мониторинг от Мониторинговия и консултативен комитет за Пловдив – Европейска столица на културата 2019 г. Достъп от: https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/sites/default/files/plovdiv_2nd_monitoring_report_finalen.pdf*
- *Европейски парламент (2019) Заседание на Комисията по култура и образование, Достъп от: https://multimedia.europarl.europa.eu/en/committee-on-culture-and-education-ordinary-meeting_20191204-0900-COMMITTEE-CULT_vd*

Национално/ЕСК ниво

- *Годишна програма на Фондация Пловдив 2019 за 2015 г. Достъп от: <https://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents%20General%20Plovdiv%202019/Annual%20programmes/2015.pdf>*

- Годишна програма на Фондация Пловдив 2019 за 2016 г. Достъп от: <https://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents%20General%20Plovdiv%202019/Annual%20programmes/2016.pdf>
- Годишна програма на Фондация Пловдив 2019 за 2017 г. Достъп от: <https://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents%20General%20Plovdiv%202019/Annual%20programmes/2017.pdf>
- Годишна програма на Фондация Пловдив 2019 за 2018 г. Достъп от: <https://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents%20General%20Plovdiv%202019/Annual%20programmes/2018.pdf>
- Апликационна книга на Пловдив – Европейска столица на културата 2019 г. Достъп от: <https://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents%20General%20Plovdiv%202019/Bid%20Book/EN%20Bid%20Book.pdf>
- Книга за събитията на Пловдив – Европейска столица на културата 2019 г. Достъп от: https://plovdiv2019.eu/data/fms/Plovdiv2019_ProgramBook_website.pdf
- CNN Travel. Официален уебсайт. Достъп от: <https://edition.cnn.com/travel/article/places-to-visit-2019/index.html>
- Фондация Пловдив 2019. Проект на доклад за маркетинг и комуникация (все още непубликуван)
- Фондация Пловдив 2019. ФОРУМ 2019. Достъп от: <https://plovdiv2019.eu/en/forum2019>
- Фондация Пловдив 2019. Наследство на доброволци на Пловдив ЕСК 2019. Достъп от: https://plovdiv2019.eu/data/fms/Plovdiv2019_3.pdf
- Фондация Пловдив 2019. Отворена покана за наследство, пълен набор от документи (2019). Достъп от: <https://plovdiv2019.eu/en/opencall/2353-open-call-legacy>
- Фондация Пловдив 2019. Открита покана за наследство, списък на одобрените проекти (2020). Достъп от: <https://plovdiv2019.eu/en/opencall/2544-results-of-the-open-call-legacy>
- Фондация Пловдив 2019. Доклади за мониторинг (2016): Първи национален доклад за мониторинг (Достъпен само на български език)
- Фондация Пловдив 2019. Доклади за мониторинг (2018): Втори доклад за мониторинг на изходно ниво. Достъп от: <https://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents%20General%20Plovdiv%202019/Monitoring%20EU%20Reports/2015-2017-National-Monitoring-Report-2.pdf>
- Фондация Пловдив 2019. Доклади за мониторинг (2019): Междинен доклад за напредъка по време на стартирането на програмата. Достъп от: https://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents%20General%20Plovdiv%202019/Monitoring%20BG/EN%20Mejdinen%20Monitoringov%20Doklad%202018_10012019.pdf
- Фондация Пловдив 2019. Доклади за мониторинг (2020): Окончателен доклад за мониторинг на Пловдив ЕСК 2019. Достъп от: <https://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents%20General%20Plovdiv%202019/Monitoring%20BG/Monitoring%20Bulgaria%20English%20language.pdf>
- Фондация Пловдив 2019. Отворени покани за малки проекти. Достъп от: <https://plovdiv2019.eu/en/opencall/239-open-call-small-projects>
- Фондация Пловдив 2019. Акценти на програмата на Пловдив ЕСК 2019. Достъп от: https://plovdiv2019.eu/data/fms/news/LAST%202018-08-29_Plovdiv2019_highlights_programme_book_160x235_KS_v1.pdf
- Фондация Пловдив 2019. Доклад за етнографското изследване на общностите в квартал Столипиново (2016). Достъп от: <https://plovdiv2019.eu/data/fms/Documents%20General%20Plovdiv%202019/stolipinovo%20ENG.pdf>
- Шрифтът на Пловдив. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.plovdivtypeface.com/en>
- The Guardian. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.theguardian.com/world/2019/apr/07/homophobia-scandal-hits-plovdiv-bulgaria-european-capital-of-culture>

5.1.2 Матера

Европейско ниво

- Решение (ЕС) 2015/809 на Съвета от 19 май 2015 г. за определяне на европейските столици на културата за 2019 г. в България и Италия. Достъп от: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32015D0809>
- „Екорис“ (2011), Междинна оценка на процедурите за подбор и наблюдение на европейските столици на културата (ЕСК) 2010-2016. Достъп от: http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc/ecoc/ecoc_assignment_final_report_en.pdf
- „Екорис“ (2011) Европейските столици на културата (ЕСК) след 2019 г. – Онлайн консултация. Достъп от: http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc/ecoc/online_consultation_executive_summary.pdf
- Европейска комисия (1985). Резолюция на министрите, отговарящи за културните въпроси, относно годишното събитие „Европейски град на културата“ (7081/84).
- Европейска комисия (2015) Европейски столици на културата. Достъп от: <http://bookshop.europa.eu/en/european-capitals-of-culture-pbNC0215840/>
- Европейска комисия (2017). Шаблон за покана за кандидатстване, включително въпросник за подбор. Достъп от: https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/sites/default/files/library/capitals-culture-call-applications2019_en.pdf
- Европейски парламент (2005). Решение 649/2005/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 13 април 2005 г. за изменение на Решение № 1419/1999/ЕО за установяване на действие на Общността за събитието Европейска столица на културата за годините 2005 до 2019.
- Европейски парламент (2006). Решение 1622/2006/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 24 октомври 2006 г. за установяване на действие на Общността за събитието Европейска столица на културата за годините 2007 до 2019.

Национално/ЕСК ниво

- Blogmeter. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.blogmeter.it/it/home>
- Casa Cava. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.casacava.it>
- Colonna A., Fiore D. (2014). I Sassi e il Parco delle Chiese Rupestri di Matera Patrimonio dell'Umanità – Piano di Gestione 2014-2019. Достъп от: https://www.regione.basilicata.it/giunta/files/docs/DOCUMENT_FILE_2992928.pdf
- CompagniaTeatralePetra. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.compagniateatralepetra.com/>
- Datacontact (2014). Report Sondaggio Comitato Matera2019. Достъп от: <http://dati.comune.matera.it/dataset/639b2c8d-1977-423f-b520-a5e2784bcded/resource/6fa3fd72-40fc-4e93-a8cd-594d6f319da5/download/report-matera2019-datacontact.pdf>
- Deandreis, M. (2015). L'impatto economico potenziale di Matera 2019. Достъп от: <https://www.sr-m.it/wp-content/uploads/2015/09/slide-matera-30-6-15.pdf>

- Отдел за кохезионни политики. Официален уебсайт. Достъп от: <http://presidenza.governo.it/AmministrazioneTrasparente/Organizzazione/ArticolazioneUffici/Dipartimenti/DPC.html>
- DeuS. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.deuscci.eu/>
- Comune di Matera. Matera Comuni Energie – verso il nuovo piano strategico. Достъп от: http://www.comune.matera.it/images/utilita/piano_strategico/comuni%20energie-web.pdf
- Fabbri, M. (1971). *Matera dal sottosviluppo alla nuova città* (Vol. 6). Basilicata editrice.
- Concorso internazionale per la sistemazione dei Sassi di Matera, & Bertelli, L. (1974). *Indagine storico-urbanistico architettonica dei Sassi*.
- Fondazione Matera 2019. *Final Monitoring Report: A Matera si produce cultura*. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/report-2019/a-matera-si-produce-cultura.html>
- Fondazione ENI Enrico Matteri. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.feem.it/it/ricerca/programmi/climate-and-sustainable-innovation/past-projects/matera-2019-promozione-e-sviluppo-per-il-sistema-turistico-regionale/>
- Fondazione ENI Enrico Matteri. Официален уебсайт. Достъп от: <https://cdn.feem.gag.it/it/ricerca/programmi/climate-and-sustainable-innovation/past-projects/identita-paesaggio-culturale-e-comunita-di-saperi-matera-basilicata-2019/>
- Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/percorso/co-creazione/go-see.html>
- Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/programma-2019/temi/riflessioni-e-conessioni/residenze-matera-2019.html>
- Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/area-stampa/comunicati-stampa/comunicati-stampa-istituzionali/2166-matera-2019-danza-inclusiva-con-attori-abili-e-disabili.html>
- Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/area-stampa/comunicati-stampa/comunicati-stampa-di-progetto/2404-silent-city-la-citta-di-matera-si-racconta-con-un-opera-lirica.html>
- Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/area-stampa/comunicati-stampa/comunicati-stampa-istituzionali/2491-matera-2019-il-cda-ha-approvato-bilancio-di-previsione-e-legacy.html>
- Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/news/742-hub-for-matera-2019.html>
- Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/en/programme-2019/themes/utopias-and-dystopias/1809-movimento-libero.html>
- Фондация Матера 2019. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/en/get-involved/citizens-manifesto.html>
- Fondazione Matera 2019 (2020). *Report: Indirizzi di legacy*. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/it/report-2019/indirizzi-di-legacy.html>

Последваща оценка на Европейските столици на културата през 2019 г.

- *Фондация Матера 2019 (2020). Опитът за 2019 г. и наследството на Европейската столица на културата. Мнението на туристи и граждани. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/en/report-2019/the-survey-on-the-perception.html>*
- *Google Arts and Culture. Достъп от: <https://about.artsandculture.google.com/>*
- *Google Arts and Culture. Матера – Европейска столица на културата 2019 г. Достъп от: <https://artsandculture.google.com/partner/matera-basilicata-foundation-2019>*
- *Homee. Официален уебсайт. Достъп от: <http://www.tau-lab.polimi.it/research/homee/>*
- *Homee. Официална програма. Достъп от: <http://www.tau-lab.polimi.it/wp-content/uploads/2019/10/Calendar-HOMEЕ-Matera-June-2019.pdf>*
- *Human Foundation. Valutazione di Palermo Capitale Italiana della Cultura 2018. Достъп от: <https://magazine.leviedeitesori.com/wp-content/uploads/sites/4/2019/12/Report-Palermo-Capitale-della-Cultura-2018.pdf>*
- *I-DEA. Официален уебсайт. Достъп от: <https://idea.matera-basilicata2019.it/en>*
- *Il Sicomoro. Официален уебсайт. Достъп от: <http://ilsicomoro.net/progetti/silent-academy/>*
- *IntornoMatera2019. Официален уебсайт. Достъп от: <http://www.intornomatera2019.com/homepage>*
- *Iprogeo Materasum. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.ipogeomaterasum.com/en/>*
- *Събития в Матера. Официален уебсайт. Достъп от: https://www.materaevents.it/events/view/teatro/2050/humana_vergogna*
- *Комитет Матера 2019 (2014). Matera Candidate city European Capital of Culture. Достъп от: <https://www.matera-basilicata2019.it/en/news/550-the-bid-book-of-matera-2019-is-on-line.html>*
- *Министерство на културата и туризма. Официален уебсайт. Достъп от: <https://www.beniculturali.it/>*
- *Mininni M., Dicillo C. (2015). Politiche urbane e politiche culturali per Matera verso il 2019. in "TERRITORIO" 73, pp. 86-93, DOI:10.3280/TR2015-073013.*
- *ORF Radiothek. Официален уебсайт. Достъп от: <https://radiothek.orf.at/>*
- *ReteTeatro41. Официален уебсайт. Достъп от: <https://reteteatro41.it/>*
- *Списък на световното наследство на ЮНЕСКО. I Sassi и Паркът на рупестрийските църкви в Матера. Достъп от: <http://whc.unesco.org/en/list/670>*

5.2 Списък с интервюта

5.2.1 Интервюта, направени в Матера

Интервюирани

Фондация Матера 2019

Директор

Билетна зона
Мениджър по културата
Финанси
Президент
Мениджър за цифрова комуникация
Мениджър по международни отношения
Мениджър на <i>Open Design School</i>
Изпълнителен продуцент
Мениджър по комуникациите
Изложбен продуцент <i>I-DEA e BLIND SENSORIUM</i>
Ръководител на проекта „Лумен/Социална светлина“
Мениджър за доброволци
Други заинтересовани страни
<i>Formafantasma</i> (Партньор – проект <i>IDEA</i>)
<i>Gommalacca Teatro</i> (<i>Nave degli incanti</i> , ръководител на проекта)
<i>Rete teatro 41</i> (<i>Humana Vergogna</i> , ръководител на проекта)
<i>Teatro Sassi</i> (<i>Atlante delle emozioni</i> , ръководител на проекта)
Член на комисията за подбор на ЕСК
MIUR – Министерство на образованието
<i>Manifesto Matera 2019</i> (организация на гражданското общество)
MOICA (организация на гражданското общество)
<i>Euronews</i>
<i>Associazione Matera2019</i> (организация на гражданското общество)
<i>La Scaletta</i> (организация на гражданското общество)
Университет в Базиликата
Доброволец
Доброволец от Европейската доброволческа служба

5.2.2 Интервюта, направени в Пловдив

Интервюирани	Длъжност/Организация
Фондация Пловдив 2019	
Кирил Велчев	Изпълнителен директор
Светлана Куюмджиева	Артистичен директор
Виктор Янков	Заместник-директор „Международна дейност“
Гина Кафеджиян	Заместник-директор „Програма“
Радост Иванова	Заместник-директор „Търговска дейност, маркетинг и реклама“
Други заинтересовани страни	

Стефка Цанева	Заинтересована страна/Мениджър по култура, Гьоте-Институт България, <i>EUNIC</i>
Стефан Стоянов	Бивш член на управителния съвет, бивш заместник-кмет на Пловдив
Красимир Ставрев	Визуален и дигитален дизайнер, дизайнерско студио „ПУНКТ“
Виктор Бойчев	Заинтересована страна/Партньор по проекта/Директор на Държавен куклен театър Пловдив
Снежина Петрова	Заинтересована страна/Партньор по проекта/Актриса
Снежана Костадинова	Ръководител на мониторинговия екип/Консултант
Веселина Сариева	Заинтересована страна/Партньор на проекта/Съосновател на Фондация <i>Open Arts</i> и галерия „Сариев“
Пламен Панов	Председател на Управителния съвет/Заместник-кмет, Пловдив, „Култура, археология и туризъм“
Йоханнес Артинян	Визуален и дигитален дизайнер, <i>I-Creativ Studio</i>
Бояна Гяурова	Заинтересована страна/Партньор по проекта
Нина Найденова	Заинтересована страна/Партньор по проекта/Директор на Държавна опера Пловдив
Мариана Чолакова	Бивш член на управителния съвет, Почетен консул на Германия, Пловдив
Велизар Димчев	Заинтересована страна от творческите индустрии
Любов Костова	Директор на Британски съвет, България, <i>EUNIC</i>
Ярослав Годун	Директор на Полския институт в България, <i>EUNIC</i>
Асен Карагъзов	Заинтересована страна/Партньор по проекта (Представител на ромска НПО)
Кръстьо Кръстев	Заинтересована страна/Партньор по проекта/Директор на Драматичен театър Пловдив
Ивайло Дернев	Представител на медиите
Ирина Недева	Представител на медиите
Симеон Василев	Заинтересована страна/Партньор по проекта, Фондация „ГЛАС“ (ЛГБТ НПО)
Румен Кривицки	Спонсор/Компания за външна реклама
Ана Диварова	Спонсор
Христо Гюлев	Заинтересована страна/Собственик на хотел/Бивш член на Управителния съвет
Крис Болдуин	Международен партньор

5.3 Ръководство за интервюта

Предистория

1. Проучване на историята на интервюираните лица и тяхната организация;
2. Проучване на ролята на интервюираните лица и тяхната организация в ЕСК;
3. Проучване на възгледите на интервюираните лица относно фоновия контекст на града (например състояние на културния сектор, социално-икономически контекст и др.);
4. Проучване на възгледите на интервюираните лица за въздействието на ЕСК върху града.

Цели

5. Каква беше общата мотивация за кандидатурата на града за ЕСК?
6. Какви бяха основните цели на цялостната програма за ЕСК (теми, цели на програмата)?
7. Доколко целите бяха подходящи за нуждите/потенциала на града и интересите на партньорските организации?
8. Целите на събитието за ЕСК включват ли обхващане на всички групи от обществото, включително често изключваните, хората в неравностойно положение, хората с увреждания и малцинствата? И ако да, как беше постигната тази цел?

Фази на кандидатстване и планиране/разработване

9. Моля, опишете процеса на разработване на програмата, по-специално, моля, подчертайте всички извършени консултации.
10. Какви трудности бяха срещнати по време на фазите на кандидатстване и планиране/разработване и как бяха преодолени?
11. Ако е създадена нова агенция/механизъм за изпълнение за разработване и предоставяне на ЕСК, кои са основните фактори за успех и елементи на неуспех, свързани с това?

Управление

12. Бихте ли описали организационните модели (управителен съвет и оперативни структури), приети за изпълнението и управлението на ЕСК 2019 (какви, кога, роли)? Как се подобри управлението на културата в града по време на събитието?
13. Кой е председател на Управителния съвет и какъв е неговият/нейният опит? Кои бяха ключовите елементи за успех и неуспех, свързани с работата на управителния съвет и използваната оперативна структура и участващия екип?
14. Включен ли беше артистичен директор в оперативната структура и как беше назначен(а)? Кои бяха ключовите елементи за успех и неуспех, свързани с работата на артистичния директор и участващия екип?
15. До каква степен неформалната среща след определянето, както и други съвети, предложени от групата и от Комисията, са повлияли на резултатите от събитието ЕСК?

Приноси

16. Кои бяха ключовите фактори за успех и елементи на неуспех, свързани с процеса на набиране на необходимите финансови ресурси (ЕС, публични, частни, спонсорство и др.)?
17. Доколко беше полезна (или не) марката ЕСК за привличане на финансиране и спонсорство? Без участие в ЕСК биха ли се събрали подобни ресурси?
18. До каква степен финансовите вложения са били достатъчни за постигане на желаните резултати и въздействия? Възможно ли е да се постигнат подобни резултати с по-малко ресурси?
19. До каква степен човешките ресурси, използвани за подготовка и изпълнение на събитието ЕСК, са били съизмерими с предвидените резултати?
20. Как бяха ангажирани и включени доброволци в прилагането на ЕСК?
21. До каква степен структурните фондове на ЕС бяха използвани в комбинация с развитието на ЕСК?
22. Как беше използвана наградата *Melina Mercouri*?

Европейско измерение

23. Как/до каква степен беше взето предвид европейското измерение във връзка с:
 - а. Целите на ЕСК;
 - б. Съдържанието на културната програма;
 - в. Конкретни индивидуални проекти и дейности;
24. До каква степен европейското измерение беше закрепено към или неразделна част от ЕСК?

25. Градовете предоставиха ли достатъчно информация за факта, че това е действие на Европейския съюз?
26. Смятате ли, че широката общественост и културните оператори в градовете са били наясно с факта, че ЕСК е действие на ЕС?

Дейности и резултати

27. Кои бяха ключовите фактори за успех и елементи на неуспех, свързани с процеса на:
 - а. избор на дейности, събития и проекти;
 - б. изпълнение на дейности, събития и проекти; и
 - в. мониторинг на дейности, събития и проекти?
28. Кои проекти преминаха най-добре и най-зле и защо се получи така?
29. Кои бяха ключовите фактори за успех, елементи на неуспех и нежелани ефекти, свързани с комуникацията и публичността на културната програма? До каква степен стратегията за комуникация и промоция, включително използването на социални медии, е достигнала успешно до целевите групи на комуникацията на местно, регионално, национално, европейско и международно ниво?

Резултати и въздействия

30. Какви са краткосрочните, средносрочните и дългосрочните резултати и въздействието на ЕСК във връзка с общите цели за повишаване на разнообразието и европейското измерение на културното предлагане в града?
31. Какви са краткосрочните, средносрочните и дългосрочните резултати и въздействието на ЕСК във връзка с общите цели за разширяване на достъпа и участието в културата?
32. Какви са краткосрочните, средносрочните и дългосрочните резултати и въздействието на ЕСК във връзка с общите цели за укрепване на капацитета на сектора на културата и творчеството?
33. Какви са краткосрочните, средносрочните и дългосрочните резултати и въздействието на ЕСК във връзка с общите цели за повишаване на международния профил на града?
34. До каква степен ЕСК постигна резултатите и въздействията, които бяха заложени? Изпълнени или надхвърлени бяха първоначалните очаквания?
35. Горепосочените резултати и въздействия биха ли били постигнати без ЕСК? Каква е добавената стойност на Европейската столица на културата като инициатива на ЕС, в сравнение с това, което би могло да бъде постигнато, ако Инициативата е чисто национално или местно действие?
36. По какви начини механизмът и подходът за изпълнение подобриха управлението на сектора на културата в града по време на годината на титлата? По какви начини ЕСК подобри управлението на културното развитие в града? (в дългосрочен план)
 - а. Ще има ли последващи действия по културната програма на ЕСК?
 - б. Каква ще бъде ролята на фондацията/оперативната структура?
37. Кои от дейностите или елементите на събитието ЕСК вероятно ще продължат и под каква форма сега, след като годината на ЕСК приключи?
38. Какви са въздействията на събитието ЕСК, които вероятно ще бъдат в дългосрочен план:
 - а. културно развитие на града?
 - б. социално развитие на града?
 - в. градско и по-широко икономическо развитие на града?
39. Какви данни са налични и бихте могли да споделите с нас?

5.4 Технически спецификации

Annex I to the Invitation to tender
Technical specifications

EAC/15/2019/Lot1

Reopening of competition under the Framework contract PO/2016-06/01—

LOT 1 of DG COMM

